

dCIDOB 80. Seguretat alimentària.

Introducció.

Les últimes crisis alimentàries –*vaques boges*, febres aftosa i porcina, etc.– han posat de manifest la importància de la *seguretat alimentària*. Però, què vol dir aquest concepte? És evident que té una significació diferent segons a quina part del món ens trobem o ens referim. Si és als països en vies de desenvolupament, trobem que sovint la precarietat i la insuficiència d'aliments és un factor clau per al desenvolupament i la dignitat humana... Si és als països industrialitzats, l'abundància alimentària no és precisament símptoma de bona alimentació... Segons la FAO, es pot definir seguretat alimentària com "la situació en què totes les persones en tot moment gaudeixen d'accés físic i econòmic a suficients aliments innocus i nutritius per satisfer les necessitats alimentàries i preferències quant a aliments per portar una vida activa i sana". Encara més, la Comissió de Drets Humans de les Nacions Unides va aprovar, el passat 21 d'abril d'aquest any, una resolució històrica sobre el dret a l'alimentació, tot considerant-lo un dret humà fonamental. Però, es pot assolir aquest dret? Durant els últims temps es reivindica amb insistència un altre concepte: *democràcia alimentària*, el qual es basa precisament en aquest dret fonamental. És el dret a saber, a optar i participar, a responsabilitzar-se en la pròpia alimentació i, al mateix temps, a tenir la possibilitat de reclamar el seu compliment o denunciar el seu incompliment.

Si ens referim a *inseguretat alimentària*, veiem que té moltes causes comunes tant al Nord com al Sud. Ben sovint es pensa que la seva causa principal és la falta de producció d'aliments als països pobres, però la realitat ens mostra que es produeixen suficients aliments per a tota la població mundial. La inseguretat alimentària es pot produir per la manca d'aliments, però també per una distribució inadequada i una utilització impròpia. Com es reparteixen els aliments? On es produeixen? De quina manera i a quin preu? El factor que determina la inseguretat alimentària és *l'accés* que té –o no té– la gent a una alimentació suficient, segura i durable. Podem posar uns quants exemples: els EUA són el més gran exportador d'aliments, però a Nova York es passa gana; les millors terres agrícoles de Colòmbia es dediquen a cultivar flors per ser exportades a Amsterdam; les millors pastures de l'Argentina produeixen la carn de les hamburgueseries dels EUA; i els agricultors a Zimbabwe produeixen mongetes verdes per tal que els europeus puguin menjar-ne a l'hivern. Molta alimentació exportada i molta gana als països que l'exporten. Molts aliments disponibles, però no sempre en unes condicions desitjables. En el temps en què la globalització econòmica domina totes les discussions i acords internacionals, és necessari un replantejament del paper del mercat internacional en l'alimentació de la població mundial. Les regles de mercat no sempre porten a situacions desitjables. En aquest sentit, és interessant el concepte de *sobirania alimentària*, sorgit des de diverses corrents alternatives –algunes ONG i la plataforma internacional *Via Campesina*–, entès com el dret de tots els pobles a definir les pròpies polítiques i estratègies sostenibles de producció, distribució i consum d'aliments que garanteixin el dret a l'alimentació per a tota la població, tot respectant les cultures autòctones i la diversitat de mètodes tradicionals de producció.

En aquest número de *dcidob* hem volgut introduir aquest tema, prou complex però indefugible si es vol assolir una vida digna i saludable per a tothom. Hi oferim des de definicions de conceptes fins a articles que analitzen en profunditat i des de diferents perspectives el dret fonamental a la seguretat alimentària. També hem afegit uns quants estudis de cas: Dinamarca, Nova York, Brasil i Etiòpia, que com a exemple, mostren realitats i tendències alimentàries. Les conclusions són força interessants. Per últim, no hem volgut deixar d'oferir elements i recursos que portin el lector a obtenir respostes però potser també a plantejar-se més preguntes. La taula està servida.

seguretat ALIMENTÀRIA

dCIDOB 80. **Seguretat alimentària.**

Seguretat alimentària: una introducció.

SEGURETAT ALIMENTÀRIA: una introducció ►

La seguretat alimentària és una qüestió que afecta a tota la humanitat, per tant, cal tractar-la també globalment. A escala mundial la principal preocupació de la seguretat alimentària és la fam i la creació de programes de reducció de la fam per part d'organismes internacionals. Però la introducció de la biotecnologia i la manipulació dels aliments per obtenir espècies més resistents és un altre debat que posa a prova els mecanismes de la seguretat alimentària als països i que fa pal·lesca la necessitat d'interactuació entre estats per resoldre un problema local. Els darrers mesos també s'ha posat en dubte el funcionament dels mecanismes regionals i estatals (en aquest cas europeus) de control de la seguretat alimentària a causa de l'esclat de crisis com la de les *vaques boges* i les pestes porcina i aftosa.

DEFINICIONS ►

L'Organització de les Nacions Unides per l'Agricultura i l'Alimentació (FAO) defineix *seguretat alimentària* com "la situació en què totes les persones en tot moment gaudeixen d'accés físic i econòmic a suficients aliments innocus i nutritius per satisfer les necessitats alimentàries i preferències quant a aliments per portar una vida activa i sana".

Per contra, segons la FAO parlem d'*inseguretat alimentària* quan "la població no té accés segur a una quantitat suficient d'aliments i nutrients per a un creixement i desenvolupament normal i per portar una vida activa i saludable". La inseguretat alimentària pot ser deguda a la falta de disponibilitat d'aliments, a un poder adquisitiu insuficient, una distribució inadequada o una utilització impròpia dels aliments en el si familiar. La FAO distingeix tres tipus d'inseguretat alimentària:

- *Inseguretat alimentària crònica*: persones o grups de persones que consumeixen regularment (o han consumit) una quantitat d'aliments inferior a la necessària durant un període de temps considerable.
- *Inseguretat alimentària durant la temporada de carestia (o cíclica)*: afecta a petits agricultors que disposen d'aliments suficients

per a un període immediatament posterior a la collita però que, per exemple, passen dificultats per arribar fins a la collita següent.

- *Inseguretat alimentària transitòria*: afecta els habitants de les zones urbanes que depenen de mercats molt inestables i els productors agrícoles molt exposats a catàstrofes naturals.

Durant els últims temps, des de corrents alternatives com el Fòrum Mundial d'ONGD sobre Sobirania Alimentària i el moviment internacional *Via Campesina* ha sorgit el debat sobre la *sobirania alimentària*. En el darrer Fòrum celebrat el setembre de 2001 a l'Habana, es defineix sobirania alimentària com "el dret de tots els pobles de definir les seves pròpies polítiques i estratègies sostenibles de producció, distribució i consum d'aliments que garanteixin el dret a l'alimentació per a tota la població, en base a la petita i mitjana producció, tot respectant les seves pròpies cultures i la diversitat dels mètodes camperols, pesquers i indígenes de producció agropecuària, de comercialització i de gestió dels espais rurals, en els quals la dona hi té un paper fonamental".

(http://www.riad.org/foro_mundial.html)

MECANISMES INTERNACIONALS ►

Organització de les Nacions Unides per a l'Alimentació i l'Agricultura (FAO) ► Des del 1994 la FAO té com a prioritat màxima l'organització de la seguretat alimentària mundial. Disposa de diversos mecanismes per al debat, el control i l'aplicació de solucions per a la millora de la seguretat alimentària mundial. Els programes que porta a terme la FAO es concentren a incrementar la producció d'aliments, millorar l'estabilitat de les reserves i crear llocs de treball rurals per facilitar la disponibilitat general del subministrament d'aliments. A més d'aquests mecanismes, la FAO publica anualment un informe sobre l'estat de la inseguretat alimentària al món on es fa un seguiment dels plans d'acció i de les estratègies per reduir la fam.
<http://www.fao.org>

Comitè de Seguretat Alimentària Mundial ► establert per la FAO com a resultat de la Conferència Mundial sobre Alimentació de 1974. Aquest Comitè està obert a tots els països i és un fòrum en el sistema de Nacions Unides que té com a objectiu analitzar i fer un seguiment de les polítiques de seguretat alimentària mundials. Des del 1997 serveix per seguir l'aplicació del "Pla d'Acció" adoptat a la Cimera Mundial de l'Alimentació de 1996.
<http://www.fao.org/unfao/bodies/cfs/inicio.html>

Programa especial de Seguretat Alimentària (PESA) ► creat per la FAO per ajudar els països de baixos ingressos amb dèficit d'aliments (PBIDA) a millorar la seguretat alimentària interna amb un augment accelerat de la productivitat i producció d'aliments, i a reduir la variabilitat anual de la producció de forma econòmicament i ecològicament sostenible.
<http://www.fao.org/spfs/objec-s.html>

Codex Alimentarius ► juntament amb l'Organització Mundial de la Salut (OMS), la FAO crea aquest codi el 1962 com a base orientativa internacional per al desenvolupament legislatiu en matèria d'alimentació. És la compilació de normes alimentàries voluntàries, codis de pràctiques i directrius que, sota els auspicis de la FAO i l'OMS, es recomana de seguir en tots els països per protegir la salut dels consumidors i facilitar el comerç mundial.

<http://www.codexalimentarius.net>

SMIA (Sistema Mundial d'Informació i Alerta sobre Agricultura i Alimentació) ► està al càrrec del Servei d'Informació i Alerta de la Direcció de Productes Bàsics i Comerç de la FAO. Funciona des de 1975 i es dedica a mantenir regularment actualitzada tota la informació que pugui tenir relació amb la producció agrícola alimentària i els mercats a escala mundial, mitjançant les seves pròpies publicacions i d'altres informes que cobreixen determinats aspectes particulars en l'àmbit regional i per països individualment. El SMIA manté contactes regulars amb les oficines regionals, subregionals i nacionals de la FAO i amb la majoria d'unitats tècniques de l'organització per a l'intercanvi d'informacions i elaboració de metodologies. Està format per la majoria d'estats membres de la FAO i un petit nombre de no membres. El sistema té una cobertura mundial, tot i que dóna particular atenció als països i regions on hi ha més probabilitats que hi hagi emergències alimentàries.

<http://www.fao.org/WAICENT/faoinfo/economic/giews/spanish/smia.htm>

SICIAV (Sistemes d'Informació i Cartografia sobre la Inseguretat Alimentària i la Vulnerabilitat) ► són ideats a la Cimera Mundial sobre l'Alimentació del 1996 per identificar els grups amb inseguretat alimentària i vulnerables i valorar les causes i conseqüències de la subnutrició. Els SICIAV són una xarxa de sistemes nacionals interconnectats que recopilen i analitzen dades d'interès per mesurar i vigilar la inseguretat alimentària i la vulnerabilitat; col·lectivament són anomenats SICIAV nacionals. D'altra banda, a escala internacional es fa un programa diversificat d'activitats per donar suport als SICIAV nacionals i establir una base de dades i una xarxa d'intercanvi d'informació; és el SICIAV mundial. La FAO té la funció directiva en la coordinació dels SICIAV. Els SICIAV s'encarreguen de difondre informació sobre les persones desnodrides o en perill de desnutrició: en diu qui són, on viuen i per què pateixen inseguretat alimentària i vulnerabilitat nutricional. Tot i que en alguns països en vies de desenvolupament les dades es presenten en quadres, gràfics i/o diagrames, els mapes tenen l'avantatge de presentar les dades de manera molt accessible, fàcilment visible i cridanera, destaquen les llacunes i deficiències en la informació i, consegüentment, els sectors que requereixen atenció. <http://www.fivims.net/index-s.htm>

Organització Mundial de la Salut (OMS) ► A la 53a Assemblea Mundial de la Salut (AMS) celebrada el 2000, l'OMS insta els responsables de l'elaboració de polítiques sanitàries a emprendre un procés polític en matèria de seguretat alimentària. És la primera vegada que l'AMS, òrgan decisor superior de l'OMS, debat sobre la seguretat alimentària de forma extensa. L'AMS conclou adoptant una resolució integral que comprèn un pla d'actuació segons el qual l'OMS haurà de consolidar els programes i activitats sobre seguretat alimentària, inclosos el suport a la Comissió del Codex Alimentarius, la cooperació tècnica amb els estats membres i la coordinació de la seva tasca amb la d'altres organitzacions internacionals, en particular amb la FAO. Aquesta organització treballa juntament amb les autoritats nacionals per garantir que les conclusions científiques siguin de més qualitat, transparència, rigor i independència. L'OMS vol tenir un paper en la gestió dels problemes nacionals i internacionals urgents relacionats amb la seguretat alimentària. <http://www.who.int>

Programa Mundial d'Aliments (PMA) ► S'estableix el 1963 per les Nacions Unides per lluitar contra la fam mundial, incloent-hi la dels refugiats i persones desplaçades de tot el món.

Àrea d'actuació: treballa en casos d'emergències i projectes de desenvolupament, actualment a 83 països de l'Àfrica Sub-sahariana, l'Orient Mitjà, Amèrica Llatina i Àsia.

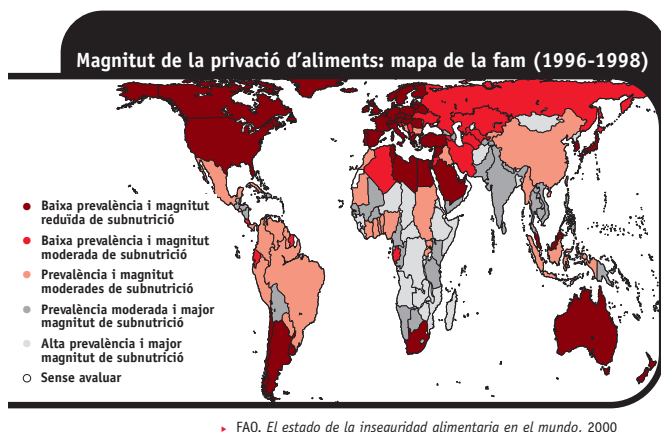
Programes que desenvolupa:

- *Food-for-Life*: destinat a emergències per a víctimes de desastres naturals i guerres.
- *Food-for-Growth*: destinat a bebès, nens en edat escolar, dones embarassades, mares en etapa de lactància i gent gran. Aquest programa inclou educació, salut i educació alimentària i actualment es desenvolupa a Haití, Pakistan, Marroc i Moçambic.
- *Food-for-Work*: destinat a pal·liar la fam crònica mitjançant el pagament amb menjar a treballadors que es dediquen a tasques que promoguin el desenvolupament de la comunitat. El PMA paga menjar a treballadors per construir carreteres o ports a països com Ghana i Lesotho, reparar dics a Bangladesh, replantar boscos a Etiòpia, etc.

Per portar a terme els seus programes el PMA col·labora principalment amb els governs dels països afectats, a més d'estar en contacte amb la FAO i el Fons Internacional per al Desenvolupament Agrícola (FIDA) i altres agències de les Nacions Unides i amb ONGD per al transport i distribució dels aliments.

<http://www.wfp.org/aboutwfp/introduction/index.html>

SEGURETAT ALIMENTÀRIA: UNA INTRODUCCIÓ

ESTAT DE LA FAM AL MÓN ►

► Les estimacions de l'any 2000 indiquen que 826 milions de persones al món passen gana.

► Si se segueix al ritme actual, el compromís adquirit el 1996 de reduir a 400 milions el nombre de persones desnodrides al món no s'assolirà fins al 2030.

► Dues tercers parts de les persones que no tenen aliments suficients viuen al sud i a l'est d'Àsia; la meitat d'aquestes persones es troben a l'Índia i a Xina.

► Una quarta part de les persones que passen gana viuen a l'Àfrica Subsahariana.

► 34 milions de persones malnodrides viuen als països desenvolupats.

► Des de principis dels vuitanta fins a mitjans dels noranta diversos països han millorat la situació de seguretat alimentària a causa, principalment, de l'augment de la producció agrícola, la importació d'aliments i l'ajuda alimentària:

Índia ► ha passat de tenir un 38% de la població malnodrida (1979-1981) a tenir-ne un 22% (1995-1997)

Xina ► del 30% al 13%

Nigèria ► del 40% al 8%

► En el mateix període, en canvi, altres països, majoritàriament de l'Àfrica Subsahariana, han augmentat l'índex de persones desnodrides a causa de la feblesa de la producció agrícola, l'èxode rural i l'atur, els conflictes endèmics i altres agreujants com la sequera, catàstrofes naturals, conflictes –on l'accés als aliments s'utilitza com a arma contra la població–, embargaments, entre d'altres causes:

Tanzània ► ha passat del 23% (1979-1981) al 40% (1995-1997)

República del Congo ► del 29% al 34%

Madagascar ► del 18% al 39%

Mongòlia ► del 27% al 48%

Burundi ► del 38% al 63%

EVOLUCIÓ I PRINCIPALS CONFERÈNCIES INTERNACIONALS ►

1974 ► *Conferència Mundial sobre Alimentació* (Roma, 1974). 100 països adopten la "Declaració universal per a l'eradicació de la fam i la malnutrició". Es parla per primera vegada del concepte de "seguretat alimentària" i es conclou que la principal causa de la inseguretat alimentària és la manca d'oferta d'aliments; és a dir, que davant del creixement continu de la població mundial, cal multiplicar la producció d'aliments per assegurar-ne la quantitat necessària. Les estratègies per assegurar l'alimentació van apuntar, doncs, cap una major productivitat.

1975 ► Creació del Comitè de Seguretat Alimentària Mundial (CSA). S'insta els governs nacionals a aplicar "polítiques alimentàries nacionals", però no s'obtenen grans resultats.

Dècada dels vuitanta ► La crisi de fam del continent africà de mitjans de la dècada dels vuitanta alerta sobre les limitacions de les estratègies de lluita contra la fam. Els investigadors s'adonen que la inseguretat alimentària és present en situacions en què hi ha menjar però la gent no hi té accés a causa del deteriorament de les condicions i necessitats personals. La seguretat alimentària passa a fonamentar-se en l'accés als recursos alimentaris. Ha quedat clar que la seguretat alimentària en l'àmbit nacional no implica automàticament la seguretat alimentària en l'àmbit individual i familiar.

La FAO, per tant, canvia d'òptica i pren les necessitats alimentàries de la unitat familiar i l'individu com a objectiu de les seves estimacions de subnutrició. La concepció de seguretat alimentària passa d'un accés simple als productes alimentaris a un accés durable i assegurat; a llarg termini això comporta la recerca d'estructures econòmiques i socials que ofereixin a tothom la possibilitat d'accedir a l'alimentació. A finals dels anys vuitanta organitzacions de donants, governs locals i organitzacions no governamentals van començar a incorporar informació socioeconòmica més extensa en les seves diagnòstics d'inseguretat alimentària. Aquesta nova concepció marcarà les futures estratègies.

1996 ► La FAO organitza la primera *Cimera Mundial sobre l'Alimentació* a Roma (www.fao.org/wfs/main_es.html), on es reuneixen representants de 185 països i de la Comunitat Europea per elaborar mesures encaminades a eliminar la fam al món. A la reunió es proposa com a principal objectiu de les estratègies, que l'any 2015 s'hagi reduït a la meitat el nombre de persones que pateixen fam. Aquest propòsit, inclòs en el Pla d'Acció adoptat al final de la cimera, significa que cada any s'hauria de reduir en 20 milions el nombre de persones que pateixen fam.

Novembre 2001 ► se celebrarà la segona cimera: "Cimera Mundial sobre l'Alimentació: cinc anys després" (www.fao.org/noticias/2001/010602-s.html); es volen analitzar els progressos en l'aplicació del Pla d'Acció, presentar les mesures concretes previstes per aconseguir els objectius per part dels governs estatals i prendre les decisions necessàries per accelerar el ritme de l'aplicació de mesures orientades a reduir a la meitat el nombre de persones afectades per fam al món.

Els avenços aconseguits des de la cimera de 1996 en l'eradicació de la fam no arriben ni a la meitat dels objectius proposats. La mitjana anual de reducció de persones desnodrides és de 8 milions.

SEGURETAT ALIMENTÀRIA I LA UNIÓ EUROPEA ▶

La seguretat alimentària actualment és una de les principals prioritats de la UE, i encara amb més raó si tenim en compte que la UE és el primer productor a escala mundial d'aliments i begudes, amb el 15% de la producció manufacturada. Coincidint amb les darreres crisis que han afectat els països de la Unió Europea en matèria de seguretat alimentària (vaques boges, dioxines, etc.), la Comissió Europea va adoptar el gener de 2000 el *Llibre Blanc sobre Seguretat Alimentària* amb l'objectiu principal d'"assolir el nivell més elevat possible de protecció de la salut dels consumidors d'aliments europeus".

Llibre Blanc de la Seguretat Alimentària ▶ preveu l'establiment de l'Autoritat Alimentària Europea i un pla d'acció amb més de 80 accions legislatives que es portaran a terme entre 2000 i 2002. (http://europa.eu.int/comm/off/white/comm99_719.htm)

Principals iniciatives:

▶ En matèria de legislació comunitària, la Comissió proposa l'establiment d'un nou marc jurídic i d'uns principis generals que garanteixin un tractament coherent de la seguretat dels aliments de la "granja a la taula":

a. *responsabilitat* de tots els sectors implicats en la cadena alimentària –productors d'aliments per a animals, agricultors i operadors d'aliments– i de les administracions públiques;

b. rastrejabilitat¹ dels aliments destinats al consum animal, humà i dels seus ingredients;

c. determinació, gestió i comunicació del risc;

d. mesures de salvaguarda i prevenció quan sigui procedent.

▶ Control de l'aplicació de la legislació mitjançant l'adopció d'un instrument legislatiu global. Cal un marc comunitari de sistemes de control nacionals que millori la qualitat de les inspeccions efectuades a la Unió Europea (directrius comunitàries de control) però, en últim terme, l'aplicació d'aquests sistemes de control seguirà sent responsabilitat de cada país.

Nota ▶ ¹ Rastrejabilitat (també anomenada traçabilitat) és la possibilitat de detectar l'origen i la procedència d'un producte alimentari en qualsevol etapa de la cadena alimentària, des del seu origen fins al consum final

Autoritat Alimentària Europea (AAE) ▶ El desembre de 1999 el comissari europeu de Sanitat i Protecció dels Consumidors, David Byrne, presenta la proposta de creació de l'AAE: un projecte d'agència independent i d'àmbit europeu, amb funció assessora i sense capacitat legislativa. El *Llibre Blanc* inclou l'establiment de l'AAE. Les competències assignades a aquesta autoritat són: 1) anàlisi i comunicació del risc alimentari; 2) competència en totes les qüestions relacionades directament o indirecta amb la seguretat dels aliments, la salut i benestar dels animals, la salut de les plantes, la nutrició i els transgènics.

L'AAE estarà formada per científics eminents i independents i funcionarà a partir de la coordinació d'organismes i agències nacionals dels estats membres, que estaran representats en el Fòrum consultiu. El finançament provindrà del pressupost comunitari i es preveu que comenci a funcionar a partir de finals del 2002 o principis del 2003. Barcelona és una de les ciutats candidates a ser seu de l'Autoritat Alimentària Europea juntament amb Hèlsinki, Lille i Parma. El govern espanyol va presentar la candidatura el 19 d'abril de 2000 amb el suport de la Generalitat de Catalunya i de l'Ajuntament de Barcelona.

Agència Espanyola de Seguretat Alimentària ▶ De la mateixa manera que a escala europea es creu necessària la creació d'un organisme que regeneri la confiança dels ciutadans en la intervenció dels poders públics en la seguretat alimentària, a Espanya es crea un organisme autònom que controla i supervisa els aliments per reforçar la confiança dels consumidors. El 5 de juliol de 2001 s'aprova la llei segons la qual es crea l'Agència Espanyola de Seguretat Alimentària, definida com un organisme autònom adscrit al Ministeri de Sanitat i Consum. A la direcció hi estaran representades les comunitats autònomes i els ajuntaments.

Pel que fa al finançament, l'Agència rebrà recursos econòmics de l'Estat, de fons comunitaris i de subvencions que obtingui com a conseqüència de convenis amb ens públics o privats o d'aportacions realitzades a títol gratuït.

BIOTECNOLOGIA ▶

Segons el Conveni sobre la Diversitat Biològica (www.biodiv.org) s'entén per biotecnologia "tota aplicació tecnològica que utilitzi sistemes biològics i organismes vius o els seus derivats per a la creació o modificació de productes o processos per a usos específics". Aquesta definició pot ser interpretada en sentit ampli, abastant molts dels instruments i tècniques que s'utilitzen normalment en l'agricultura i la producció d'aliments; o en el sentit més estricte, considerant les noves tècniques de l'ADN, la biologia molecular i les aplicacions tecnològiques reproductives (manipulació i transferència de gens, tipificació de l'ADN i clonació de plantes i animals...).

D'altra banda, biotecnologia també ha estat definida com "el conjunt de manipulacions en els organismes vius i en els processos biològics que té per finalitat satisfer les necessitats humanes; entre les quals hi ha la selecció de plantes de conreu, creació de races d'animals domèstics i la domesticació de microorganismes". (Fundació Terra, 2000)

Els organismes resultants de la utilització de les tècniques de la biotecnologia moderna s'anomenen organismes transgènics o organismes modificats genèticament (OMG), els quals són aquells que tenen incorporat un gen estrany d'un altre organisme. Aquest trasllat de gens és possible mitjançant la manipulació genètica.

dCIDOB 80. **Seguretat alimentària.**

Comerç i fam. La liberalització del comerç com a recepta global.
John Madeley

COMERÇ I FAM

LA LIBERALITZACIÓ DEL COMERÇ COM A RECEPTEA GLOBAL

John Madeley Periodista i assessor de la revista *Appropriate Technology*, Regne Unit

La liberalització del comerç –és a dir, l'eliminació o reducció de barreres al comerç internacional de béns i serveis–, s'ha convertit en la recepta global per assolir la prosperitat universal i la persistència del creixement econòmic mundial. Però cada vegada s'acumulen més proves sobre la relació causal que existeix entre la liberalització del comerç i la pobresa i la seguretat alimentària, que deixen en evidència que aquestes polítiques generen més perjudicats que beneficiaris. Aquest estudi examina la liberalització agropecuària que es va iniciar, per una banda, amb l'Acord sobre Agricultura (AoA, en les sigles en anglès), firmat el 1994 a l'Organització Mundial del Comerç (OMC); per l'altra, amb els Programes d'Ajustament Estructural (PAE), que s'han aplicat des de la dècada dels vuitanta per imposició del Banc Mundial (BM) i el Fons Monetari Internacional (FMI), els quals han conduït la liberalització de les economies de la majoria de països en desenvolupament, ja molt abans del 1994; i, per últim, amb els acords regionals de liberalització comercial.

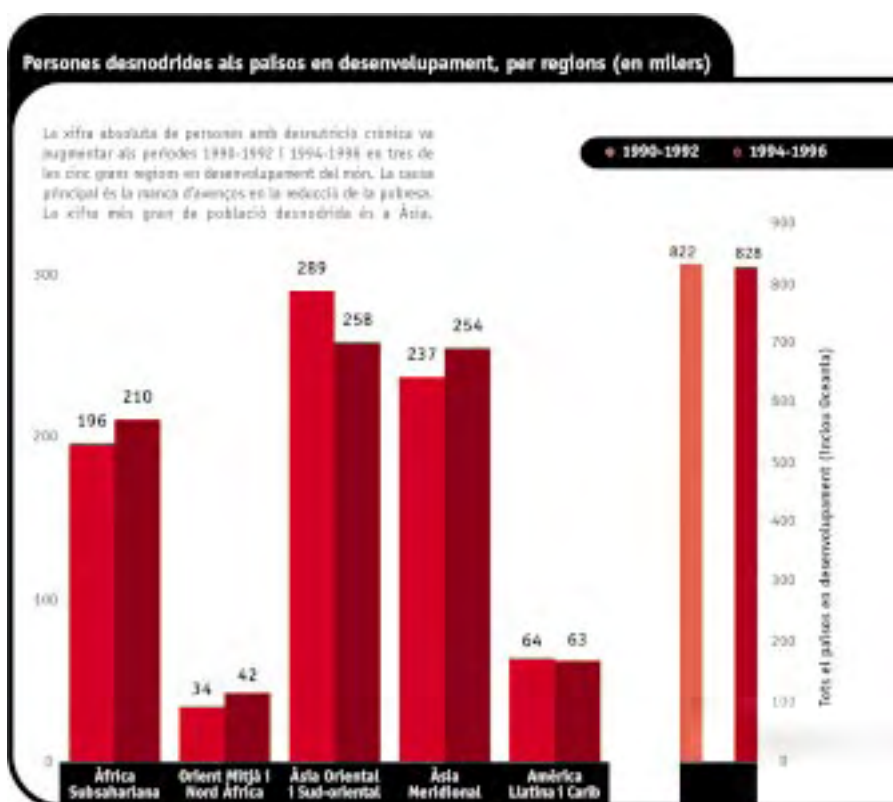
Amb els PAE i l'AoA els països en desenvolupament s'han vist obligats a introduir canvis importants en les seves polítiques agropecuàries i alimentàries; han estat forçats a obrir les seves economies a la importació d'aliments a baix preu i a limitar dràsticament el suport als seus agricultors. Els PAE, en general, exigeixen mesures de liberalització encara més profundes que les necessàries per l'AoA i, a més, també exigeixen mesures anàlogues complementàries com la privatització de les empreses públiques administrades per l'Estat, l'eliminació de subsidis i el control de preus, així com l'abolició de les Cambres de Comerç paraestatal. Per la seva banda, l'AoA se centra en les mesures de liberalització del comerç; per exemple, insta els països membres de l'OMC a disminuir en deu anys els aranzels a la importació d'aliments en un 24%. Els 48 països menys desenvolupats estan exclosos d'aquest i d'altres compromisos de reducció, però l'AoA –en gran mesura brodat pels governs dels EUA i la Unió Europea (UE), sota la pressió de les seves respectives corporacions empresarials– estreny encara més el cinturó dels ajustaments estructurals. L'AoA, a diferència dels PAE, comporta un caràcter obligatori per a tots els països membres de l'OMC, que el juliol de 2000 ja eren 137.

Tal i com ja s'ha esmentat, la liberalització del comerç resulta per diverses raons un fracàs per als pobres. Vegem per què:

Importacions a baix preu ▶ La major part de la població dels països en desenvolupament prové de famílies camperoles. Gran part dels agricultors són productors a petita escala, els quals disposen, en el millor dels casos, d'algunes poques hectàrees i, sovint, molt menys que això. La majoria dels casos examinats a l'estudi revelen els problemes que sofreixen els petits productors agraris com a conseqüència de la importació d'aliments a baix preu possibilitada per la liberalització comercial. Aquestes importacions provenen principalment dels països desenvolupats (especialment dels EUA i la UE), però també de països en desenvolupament (com en el cas de la importació de sucre d'origen tailandès a les Filipines).

La competència d'aquests productes importats, més barats, està portant a la ruïna als agricultors dels països en desenvolupament. Aquests productes arriben al país, o bé a través de canals comercials convencionals o bé a través del *dumping* –la venda de productes, en aquest cas aliments, a preus per sota dels cost de producció–, per tal de col·locar-los i desfer-se d'excedents. Els preus del *dumping* solen ser encara més baixos que els de les importacions comercials convencionals, amb efectes també més nocius per al mercat intern. Ghana és un de tants exemples de com la importació de productes alimentaris a baix preu porta a la desmoralització dels petits productors agraris. Aquests agricultors locals produeixen blat de moro, soja, conills, ovelles i cabres i ja no poden obtenir preus rendibles pels seus productes, ni tan sols en els mercats dels poblats rurals. Senzillament, els seus productes no poden competir amb els importats, els quals es venen a preus més baixos, posant així en perill el sector agropecuari i la producció alimentària nacional.

La liberalització també ha provocat un increment en els preus dels *inputs* agropecuaris (és a dir, els béns utilitzats en la producció d'altres béns, en aquest cas alimentaris), amb greus perjudicis per als petits productors agraris: aquests, al mateix temps que han de pagar més pels *inputs* que utilitzen, reben cada vegada menys diners en el moment de vendre els seus productes. En termes econòmics: la liberalització del comerç ha empitjorat els termes d'intercanvi de productes per *inputs*.

Aparentment, els consumidors podrien beneficiar-se dels preus baixos d'aquests aliments importats. Però aquesta situació només beneficia a aquells que disposen de diners i d'un poder adquisitiu que poca gent té als països en desenvolupament. De fet només s'aconsegueix destruir els mitjans de vida dels petits productors agraris i, més concretament, el sector agropecuari productor d'aliments. Sense oblidar que, atès que la liberalització del comerç atorga cada vegada més poder als monopolis, en un moment donat els consumidors es veuran forçats a pagar preus més alts.

Més prioritat per als cultius d'exportació ▶ La liberalització comercial significa més afluència de productes alimentaris importats i, sovint, restringeix la prioritat que els governs atorguen al seu sector agropecuari productor d'aliments; aquests governs van donant més prioritat als cultius d'exportació. Molts dels casos examinats evidencien que la liberalització del comerç ha dedicat cada vegada més recursos i sòls als cultius d'exportació, i cada vegada menys a la producció alimentària nacional.

Però malgrat que els governs donin, generalment, més prioritat al sector agroexportador, això no vol dir que els agricultors obtinguin millors preus per aquests cultius. Els preus de molts d'aquests productes estant caient en el mercat internacional, tal i com queda demostrat en els estudis de cas de Kenya, Sierra Leone i Uganda. En la mesura en què els que generalment compren aquestes collites són comerciants –i no pas òrgans governamen-

* En aquest article es presenten les conclusions d'un estudi que ha examinat la relació entre comerç i seguretat alimentària, pobresa i medi ambient. Mostra les troballes més importants, a partir de 27 estudis d'impacte, sobre els efectes de la liberalització del comerç a 39 països de l'Àfrica, l'Amèrica Llatina, l'Àsia i l'Europa de l'Est. La conclusió contundent a què s'ha arribat és que el mal anomenat "lliure comerç" que promou l'Organització Mundial del Comerç (OMC) beneficia únicament els rics, ja que fa que els pobres siguin més vulnerables a la inseguretat alimentària.

Per consultar l'estudi, dirigir-se a: forum.syd@forumsyd.es

tals— el preu que obté l'agricultor està en certa manera lligat als preus del mercat mundial. I el poder que adquireixen els comerciants sovint pot significar que el preu que aquests paguen als agricultors es troba molt per sota del preu mundial.

Empreses transnacionals ▶ La liberalització del comerç està demostrant ser molt beneficiosa per a les grans entitats, com les empreses transnacionals, segons se'n despren dels estudis de cas a la Índia, les Filipines, Uruguai i Cambodja. I, a més, sembla que les està beneficiant a expenses dels pobres. Segons la FAO, el procés està conduint “a una àmplia gamma de països” a la concentració de la terra i la marginalització dels petits productors agraris, els quals fan créixer les files dels pobres i els desocupats. A Mèxic, els que es beneficien de la liberalització del mercat es troben concentrats en els districtes fruitícoles i hortícoles del país, on predomina la producció a gran escala en grans finques que disposen de sistemes de regadiu. Aquestes zones registren “un creixement impressionant de la inversió, en grans finques o per mitjà d'empreses que prenen terres en arrendament amb finalitats productives”. Aquesta revelació és coherent amb un patró mundial emergent de guanys més importants per a les empreses transnacionals, a expenses dels productors comparativament més pobres.

Camperols sense terra ▶ A Cambodja va augmentar la compra i venda de terres, deixant a molts agricultors amb molt poca o sense terra per cultivar. Deu anys després de la incorporació del país a l'economia liberal de mercat el 1989, avui s'estima que del 10% al 15% dels camperols no tenen terres, i que aquestes s'estan concentrant en un nombre cada vegada més petit de propietaris. El 10% més privilegiat de la població posseeix el 33% de la superfície cultivada, mentre que el 20% més pobre posseeix menys d'un 4% dels sòls de producció.

Les dones ▶ Els estudis de cas de Kenya, Ghana, Uganda, Zimbabwe, Mèxic, Jamaica i Filipines mostren que la liberalització del comerç està colpejant fortament les dones i agreujant encara més la desigualtat entre els sexes.

Les dones —que produeixen del 60% al 75% dels aliments a la majoria de països africans— s'han vist desproporcionadament afectades per l'eliminació dels subsidis, la desaparició del crèdit i la invasió d'aliments importats. Elles assumeixen la responsabilitat d'alimentar les seves famílies; però els preus dels *inputs* han augmentat a causa de la liberalització, i els ingressos de les famílies camperoles estan essent seriosament amenaçats. En conseqüència, moltes famílies s'han vist forçades a baixar la qualitat i la freqüència dels seus àpats.

A Mèxic, l'emigració laboral masculina ha incrementat la càrrega de treball de les dones i dels infants, els quals sovint han d'abandonar l'escola per tal de poder treballar. També es registra un augment exponencial de la freqüència amb què les dones es veuen obligades a emigrar a la recerca de feina com a jornaleres, fins al punt que avui representen un terç d'aquesta força laboral.

La liberalització del comerç també pot comportar efectes positius —ja que permet a les dones del camp participar en petites empre-

ses i microempreses a Kenya, per exemple—, però els estudis de cas indiquen que els efectes negatius superen en escreix els positius.

Desocupació ▶ No existeixen xifres mundials respecte al nombre de persones que han perdut la feina com a conseqüència de la liberalització dels mercats durant els últims 20 anys. Però a Mèxic, per exemple, per raó de la caiguda dels preus del blat es perdran entre 700.000 i 800.000 fonts de treball, les quals representen el 15% de la població econòmicament activa en l'agricultura. A l'Índia es van perdre tres milions de llocs de treball en el processament d'olis comestibles. A Sri Lanka, 300.000 persones es van quedar sense feina a causa de l'ensorrament de la producció de la ceba i les papes. Sembla completament raonable suposar que en els països en desenvolupament s'han perdut en total no menys de 30 milions de llocs de treball com a conseqüència de la liberalització del comerç i dels factors que hi estan relacionats.

Medi ambient ▶ La sembra de monocultius comercials per a l'exportació implica importants costos ambientals. A Filipines (i en molts altres països) la utilització generalitzada d'agroquímics per a la producció de cultius d'exportació ha aguditzat els processos de degradació del sòl i la pèrdua de diversitat biològica. La liberalització empeny els productors a abandonar les pràctiques agrícoles tradicionals, ecològicament sostenibles, a favor de l'agricultura d'alts *inputs* característica dels monocultius d'exportació. Així mateix, el foment de les exportacions agrícoles en determinades zones especials de desenvolupament provoca la colonització en massa d'importantíssimes conques hidrogràfiques i l'esgotament dels recursos hídrics en zones irrigades, prèviament plantades amb cultius alimentaris.

Serveis governamentals ▶ Amb els PAE, la liberalització ve acompanyada de retalls en els programes i mesures de suport oficial als agricultors, com els serveis d'investigació i extensió agropecuària, els mecanismes de control de preus i màrqueting i els subsidis als *inputs*. Els governs es retiren de l'escena i deixen a la gent a la mercè de l'atzarós joc de les forces econòmiques. La població que disposa de diners pot arribar a sobreviure, però els pobres queden deseparats. Filipines és un cas típic en què el suport insuficient de l'Estat per als serveis com el reg, les instal·lacions per a l'emmagatzement i processament de les collites i transport rural des de les granges fins als mercats, ha impossibilitat que els petits productors agraris milloressin la seva productivitat o fessin arribar amb els seus productes als mercats, amb preus que com a mínim cobrissin els costos de producció.

Sobirania i independència ▶ Els efectes negatius de la liberalització del comerç respecte a l'autodependència alimentària i, no cal dir, respecte a la sobirania alimentària, apareixen com un element central en molts dels estudis. Les conseqüències del lliure comerç en el sector dels olis comestibles a l'Índia són esfereïdores i alarmants. La reducció d'aranzels va permetre la introducció massiva d'importacions barates, que en només cinc anys van transformar l'Índia en el principal importador mundial d'olis comestibles, després d'haver estat durant molt temps autosuficient en aquest terreny.

Guanyos per als comerciants ▶ Amb l'obertura dels mercats, la participació d'empreses privades i empresaris particulars a la comercialització de productes alimentaris ha augmentat considerablement, contrastant amb el que passava abans, quan eren organismes públics els qui controlaven el comerç. Si bé això podria haver generat noves oportunitats laborals, en realitat sembla que no és el que està passant. Sens dubte, la liberalització ha augmentat el poder i la quantitat de comerciants, però això no ha significat un pas positiu a Uganda, per exemple, on els comerciants han “envaït” poblats sencers, utilitzant el seu poder de negociació –i la necessitat de diners en efectiu dels agricultors– per comprar les collites a baix preu.

Migració ▶ Aixecades les barreres al comerç, molts petits productors agraris han quedat inhabilitats per competir amb les importacions a baix preu i es veuen obligats a abandonar les seves terres i encaminar-se cap a pobles i ciutats, augmentant així la pressió sobre els serveis urbans.

Efectes indirectes ▶ Alguns dels estudis de cas mostren com les transformacions esdevingudes en altres sectors econòmics, diferents a l'agropecuari, incideixen sobre la seguretat alimentària. A Kenya, per exemple, la liberalització del comerç en tèxtils i confecció de vestits va provocar una vertadera invasió del mercat nacional amb productes importats, la qual cosa va “ocasionar una dràstica caiguda de la producció del cotó i, conseqüentment, dels ingressos dels productors de cotó, exacerbant els problemes d'inseguretat alimentària en la majoria de les llars rurals i en les zones urbanes”. A Filipines, la liberalització financera s'ha traduït en índexs d'interès més alts, menys inversions, i costos superiors per a l'aprovisionament d'aliments i emmagatzematge. Aquests efectes introdueixen inestabilitat en els mercats d'aliments bàsics i amenacen el dret dels pobres a l'alimentació.

Conclusions ▶ Tal i com assenyala l'autor de l'estudi de cas tailandès, “molts de nosaltres hem anat dient des de fa temps que el comerç mundial liberalitzat i sense controls constitueix un desastre que espera convertir-se en realitat. No obstant això, ningú ens ha escoltat, i avui ja està passant”. Els petits productors agropecuaris estan patint tot el rigor d'aquest desastre. Però els consumidors també són vulnerables. Segons la teoria del “lliure mercat”, la producció s'ubicarà allà on els costos siguin més baixos, i els consumidors –tant els rics com els pobres– es beneficiaran dels baixos preus. Però la realitat és més complexa. Si la liberalització del comerç acreix el poder dels monopolis, els consumidors finalment tindran totes les de perdre.

Gran part de la liberalització del comerç de les dues últimes dècades es va fonamentar en l'esperança que la producció agropecuària dels països en desenvolupament s'abocaria als cultius d'exportació d'alt valor en el mercat, i que això permetria a aquests països importar aliments i garantir així la seva seguretat alimentària. Etiòpia i Bangladesh s'han topat amb problemes quan han intentat solucionar les seves necessitats de seguretat alimentària a través de les exportacions. L'agricultura constitueix la font principal d'aliment de centenars de milions de persones en els països en desenvolupament. Si els petits productors agraris són portats a la ruïna per la competència i no se'ls proporcionen fonts alternatives de subsistència, no serveix de res disposar de productes importats a baix preu. Fa la impressió que els governs estan essent enganyats o empesos a posar massa esperança en la liberalització del comerç, o a realitzar-la de manera molt accelerada, sense una preparació adequada.

La liberalització del comerç és només un dels factors que agreugen els problemes dels pobres en molts països. Els estudis de cas sovint revelen la interacció de molts altres factors, que afecten la seguretat alimentària: privatitzacions; polítiques nacionals, econòmiques i financeres; i també la incidència del VIH/SIDA. Com constata l'estudi de cas tailandès, “el problema no és gens senzill”: condicions climàtiques devastadores, desocupació en massa, la necessitat de guanyar divises “per alliberar sota fiança a un sector privat increïblement irresponsable”, són tot plegat factors a tenir en compte. Però els estudis indiquen que la seguretat alimentària per als pobres basada en el comerç és, si més no de moment, més un miratge que una realitat.

Encara avui, la liberalització no és inevitable, és una opció política. Així, és necessari de manera urgent fer una revisió a fons del paradigma polític predominant. Com a mínim s'ha d'exigir que es canviïn les regles de l'OMC de tal manera que els països en desenvolupament puguin proporcionar suport nacional i altres normes que protegeixin la subsistència dels petits propietaris rurals i promoguin la seguretat alimentària. ■

dCIDOB 80. **Seguretat alimentària.**

Lliçons de la Revolució Verda. Són necessàries les noves tecnologies per acabar amb la fam?

Peter Rosset, Joseph Collins i Frances Moore Lappé

LLIÇONS de la Revolució Verda

SÓN NECESSÀRIES LES NOVES TECNOLOGIES PER ACABAR AMB LA FAM?

Peter Rosset, Joseph Collins i Frances Moore Lappé Food First/The Institute for Food and Development Policy*

Davant una població estimada de 786 milions de persones que pateixen fam al món, els animals líders del nostre ordre social tenen una fàcil solució: produir més aliments gràcies a la fórmula màgica dels productes químics i de l'enginyeria genètica. Tots aquells que recorden que la primera "Revolució Verda" va prometre acabar amb la fam mitjançant llavors miraculoses, la crida a la "Revolució Verda II" els hauria de sonar a falsedat. I això no obstant, Monsanto, Novartis, AgrEvo, DuPont i altres empreses químiques que es comencen a disfressar d'empreses biotecnològiques, juntament amb el Banc Mundial i altres organitzacions internacionals, pretenen que les energies mundials en la lluita contra la fam es dediquin a desenvolupar més productes agroquímics i cultius modificats genèticament.

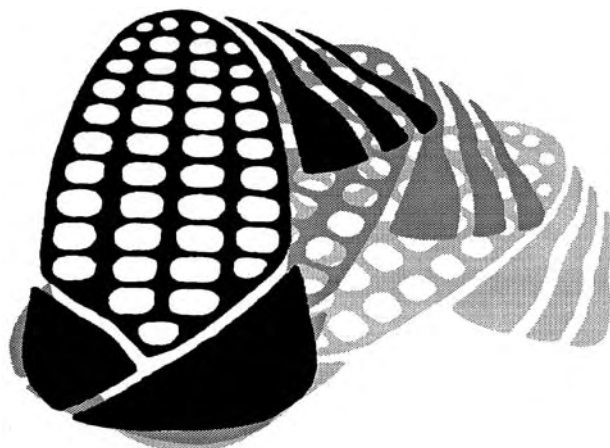
El mite de la Revolució Verda consisteix en el següent: les miraculoses llavors augmenten la producció del gra i, per tant, constitueixen un element clau per acabar amb la fam al món. Una més gran producció equival a augmentar les rendes dels agricultors pobres, contribuint així a què puguin sortir de la pobresa; i disposar de més aliments significa reduir la fam. Atacar les arrels de les causes de la pobresa que contribueixen a la fam al món és una tasca que requereix molt temps i les persones s'estan morint de fam ara. Així que hem de fer allò que està a les nostres mans: augmentar la producció. La Revolució Verda compra el temps que els països del Tercer Món necessiten desesperadament per atacar les causes socials subjacentes a la pobresa i reduir els seus índexs de natalitat. De la primera Revolució Verda en podem extreure valuoses lliçons abans d'engegar la segona, amb la finalitat d'acabar amb la fam al món d'una vegada per totes.

Millorar les llavors a través de l'experimentació és el que els humans han estat fent des del principi de l'agricultura, però el terme "Revolució Verda" es va encunyar als anys seixanta per tal de subratllar un punt d'inflexió especialment cridaner. A les parcel·les experimentals del nord-oest de Mèxic, es va augmentar de manera extraordinària la producció, a partir de la introducció de determinades varietats millorades de blat. De fet, la raó per la qual aquestes "modernes varietats" produïen més que les tradicionals era que responien millor al reg controlat i als fertilitzants petroquímics, i permetien una conversió molt més eficaç dels aportaments industrials als aliments. Amb tot el suport de l'aparell propagandístic dels centres internacionals d'investigacions agrícoles creats per les fundacions Rockefeller i Ford, les llavors "miraculoses" es van estendre ràpidament a Àsia, i aviat es van desenvolupar també noves varietats d'arròs i blat de moro.

Ja en els anys setanta, el fenomen va merèixer sens dubte el qualificatiu de "revolució", atès que les noves llavors –acompanyades de fertilitzants químics, pesticides i, en la majoria dels casos, reg– havien reemplaçat les pràctiques agrícoles tradicionals de milions d'agricultors del Tercer Món. Durant els anys noranta, gairebé el 75% dels conreus d'arròs a Àsia estaven plantats amb aquestes noves varietats. Passava el mateix amb gairebé la meitat del blat plantat a l'Àfrica i amb més de la meitat del d'Amèrica Llatina i Àsia, i prop del 70% del blat de moro mundial. En total, es calculava que un 40% de totes les explotacions agrícoles del Tercer Món estaven utilitzant llavors de la Revolució Verda.

No hi ha cap dubte: els progressos productius de la Revolució Verda no són cap mite. Gràcies a les noves llavors s'estan collint desenes de milions de tones extres de gra a l'any. Però, la Revolució Verda ha demostrat tenir èxit com a estratègia per a acabar amb la fam al món? No sembla que hagi estat així. Centrar-se únicament en incrementar la producció –com ho fa la Revolució Verda– no pot pal·liar la fam perquè no aconsegueix alterar la distribució extremadament concentrada del poder econòmic, especialment referent a l'accés a la terra i al poder adquisitiu. És a dir, si els pobres no disposen de diners per comprar aliments, l'augment de la producció no els serà de cap ajuda. Introduir qualsevol tecnologia agrícola nova en un sistema social dissenyat per afavorir els rics i perjudicar els pobres –sense abordar la qüestió social de l'accés a les prestacions de la tecnologia– portarà a la llarga a una més gran concentració dels rendiments generats per l'agricultura, com està passant als EUA.

Més aliments i, no obstant això, més fam? ▶ Malgrat que han transcorregut tres dècades de ràpida expansió de les provisions mundials d'aliments, encara es calcula que, als anys noranta, hi ha 786 milions de persones que pateixen fam al món. On estan localitzades aquests milions de persones? Tenim la imatge de la fam a l'Àfrica, però aquest continent representa menys d'una quarta part de la fam al món. És precisament a l'Àsia, allà on les llavors de la Revolució Verda han contribuït a l'èxit de les majors produccions, on viuen prop de dos terços de les persones desnodrides del món. Segons la revista *Business Week*, "malgrat que en l'actualitat els graners de l'Índia estan a vessar", gràcies a l'èxit de la Revolució Verda a l'hora d'augmentar la producció de blat i d'arròs, "5.000 infants moren cada any degut a la desnutrició. Una tercera part dels 900 milions d'habitants de l'Índia viu en la pobresa". Com que els pobres no poden permetre's comprar el que es produeix, "el Govern es veu obligat a emmagatzemar milions de tones d'aliments. Una part s'està podrint, i es tem que aquests aliments puguin arribar als mercats públics". L'article acaba dient que la Revolució Verda potser ha reduït significativament les importacions de gra, però no ha tingut el mateix impacte sobre la fam. Aquest tipus d'anàlisi ens porta a comparar el nombre de persones que patien fam al món el 1970 davant les del 1990, abastant les dues dècades d'avenç més important de la Revolució Verda. A primera vista sembla que s'han assolit grans progressos: el volum d'aliments disponibles per persona al món ha augmentat un 11%, mentre que el nombre estimat de persones que pateixen fam ha caigut de 942 milions a 786, una reducció del 16%. Però aquestes xifres s'han d'anitzar més en detall. Si s'exclou la Xina de l'anàlisi, el nombre de persones que pateixen fam al món ha augmentat més d'un 11%, passant de 536 a 587 milions. A Amèrica del Sud, per exemple, mentre la provisió d'aliments per càpita ha augmentat gairebé un 8%, el nombre de persones desnodrides també s'ha incrementat: un 19%. Al sud de l'Àsia, el 1990 ja es registrava un augment del 9% quant a aliments per persona, però també un 9% més de persones que passen gana. I en aquest cas no es pot dir que l'augment de la població fos el responsable d'aquesta realitat. De fet, el volum total d'aliments disponible per persona ha augmentat. El motiu de l'augment de la fam és el fracàs a l'hora de fer front a l'accés desigual als aliments i als recursos per produir aliments. La notable diferència a la Xina, on el nombre de persones desnodrides ha disminuït de 406 milions a 189 milions, gairebé obliga a plantejar la següent pregunta: què ha estat més efectiu, la Revolució Verda o la Revolució xinesa, on la introducció de canvis des de la base quant a l'accés a la terra ha desbrossat el camí per tal d'elevant el nivell de vida? Que la Revolució Verda, o qualsevol altra estratègia que impulsi la producció d'aliments, serveixi per pal·liar la fam depèn de les regles econòmiques, polítiques i culturals que estableixin les persones (qui es beneficia, com a subministrador i com a consumidor, de quina manera i a quin preu).

Els pobres paguen més i obtenen menys. Els agricultors pobres no es poden permetre comprar fertilitzants i altres productes en grans quantitats; en canvi, els grans productors agrícoles obtenen importants descomptes. Per altra banda, l'aigua és un factor que determina l'èxit agrícola, i el reg sovint es troba fora de l'abast dels pobres. Els pous subterranis, sovint fomentats per les agències de desenvolupament, afavoreixen els grans operadors, els quals poden fer front més fàcilment a la inversió inicial i obtenir un cost menor per unitat. Quant al crèdit, és habitual que els petits agricultors depenguin de prestadors locals i paguin interessos molt més alts que els que paguen els rics. Però encara més important: els pobres no tenen influència política.

* Peter Rosset és Doctor en Ecologia Agrícola y Director Executiu de *Food First/The Institute for Food and Development Policy* (<http://www.foodfirst.org>), organització fundada per Joseph Collins i Frances Moore Lappé el 1975. Aquest article està basat en el treball d'investigació presentat a *World Hunger: 12 Myths*, segona edició, per Frances Moore Lappé, Joseph Collins y Peter Rosset, amb Luis Esparza (Grove Press/Earthscan, 1998).

Amb la Revolució Verda l'agricultura es fa petrodependent: per optimitzar els resultats és necessari la quantitat adequada de fertilitzants químics, pesticides i aigua. De manera que, a mesura que s'estenen les noves llavors, els productes petroquímics entren a formar part del procés agrícola.

Tenint en compte que aquests mètodes agrícoles no preserven la fertilitat natural del sòl, els agricultors cada vegada necessiten més fertilitzants i pesticides per obtenir millors resultats. Al mateix temps, els que es beneficien de l'ús creixent de fertilitzants i pesticides temen que la mà d'obra s'organitzi i empen els seus nous recursos en la compra de tractors i altres màquines; aquest gir porta a la industrialització de l'agricultura. En aquest punt, el procés agrícola és més car. Potser és més productiu, però només si els preus que els agricultors obtenen per les seves collites estan per sobre dels costos dels productes petroquímics i de la maquinària. Alguns estudis recents posen de manifest una altra tendència: les despeses en fertilitzants i pesticides poden estar creixent més ràpidament que la producció, fet que suggereix que els agricultors de la Revolució Verda s'estan enfrontant ara a allò que ja han experimentat els agricultors dels EUA durant dècades: una estrangulació cost-preu.

Als EUA, des de la Segona Guerra Mundial, com que l'augment de la producció ha provocat una caiguda dels preus que els agricultors obtenen per les seves collites, a la vegada que s'han disparat els costos de l'activitat agrícola, els marges de benefici dels agricultors han disminuït dràsticament. Llavors, qui sobreviu avui? Dos grups molt diferents: els pocs agricultors que no opten per entrar a l'agricultura industrial i aquells capaços de seguir expandint les seves explotacions per tal de compensar el menor benefici per hectàrea. El 1969, les supergranges ingressaven el 16% de les rendes agrícoles netes; a finals dels vuitanta, n'acumulaven gairebé el 40%.

Ecològicament insostenible ▶ Cada vegada està més demostrat que el model de la Revolució Verda és ecològicament insostenible. Als anys noranta, els propis investigadors de la Revolució Verda van donar el senyal d'alarma davant una tendència inquietant: després d'haver-se registrat impressionants augments en les primeres fases de la transformació tecnològica, la producció va començar a davallar en determinades zones de la Revolució Verda. A Luzón, Filipines, per exemple, la producció d'arròs va augmentar de manera estable durant els anys setanta, arribant al seu punt màxim a principis dels vuitanta, però ha anat caient de manera gradual des d'aquell moment. Ara s'han observat comportaments similars als sistemes d'arròs-blat a l'Índia i al Nepal. Les causes d'aquest fenomen estan relacionades amb determinades

formes de degradació del sòl a llarg termini que els científics encara no s'expliquen gaire bé. I en els indrets on la producció no està disminuint, l'índex de creixement s'està frenant ràpidament o bé s'està anivellant, com ja s'ha demostrat a la Xina, Corea del Nord, Indonèsia, Myanmar, Filipines, Tailàndia, Pakistan i Sri Lanka.

Algunes lliçons de la Revolució Verda ▶ On es reuneixen les condicions perquè malgrat la millora de les collites, l'eliminació de la fam estigui condemnada al fracàs?

▶ Allà on les terres de conreu es compren i es venen com qualsevol altra mercaderia, i on la societat permet l'acumulació il·limitada de terres de cultiu en mans d'una minoria.

▶ Allà on els principals productors d'aliments –petits agricultors i treballadors agrícoles– manquen de poder de negociació davant dels proveïdors de productes per a l'agricultura i davant de les empreses de distribució d'aliments. En aquest cas, els productors obtenen una part cada vegada més petita dels rendiments.

▶ Allà on la tecnologia dominant destrueix les bases mateixes d'una futura producció, degradant el sòl i generant problemes de plagues i pestes. En aquest cas, es fa cada vegada més difícil i costós mantenir la producció.

L'alternativa és crear una agricultura de petites granges, productiva i viable, seguint els principis de l'agroecologia. És l'únic model capaç d'acabar amb la pobresa rural, alimentar tothom, i preservar el medi ambient i la productivitat de la terra per a les futures generacions.

Conclusió ▶ Com a anàlisi final direm que, si la història de la Revolució Verda ens ha ensenyat alguna cosa, és que un augment de la producció d'aliments pot anar acompanyat –i sovint hi va d'un augment de la fam. Si la base per seguir essent competitiu en l'agricultura és comprar aportaments químics cars, llavors els agricultors rics triomfaran inexorablement sobre els pobres, que difícilment trobaran un treball adequat per compensar la pèrdua del seu mitjà de vida en l'agricultura. La fam no és conseqüència de la manca d'aliments, i no es pot eliminar produint més aliments. Per això hem de ser escèptics amb la Revolució Verda.

Si l'agricultura pot jugar algun paper i contribuir a pal·liar la fam, només ho farà en la mesura en què la tendència cap a les explotacions agrícoles grans i riques s'inverteixi a través d'alternatives a favor dels pobres, com la reforma de la propietat de la terra i l'agricultura sostenible, les quals redueixen la desigualtat i converteixen al petit agricultor en el centre d'una economia rural econòmicament puixant. ■

dCIDOB 80. **Seguretat alimentària.**

La unió europea i la seguretat alimentària. La política agrícola
comuna (PAC).

Soraya Rodríguez Ramos

LA UNIÓ EUROPEA i la seguretat alimentària

LA POLÍTICA AGRÍCOLA COMUNA (PAC)

Soraya Rodríguez Ramos Diputada al Parlament Europeu

L'anunci realitzat el març de 1996 pel qual el Govern britànic donava a conèixer el vincle entre la malaltia anomenada EEB (Encefalopatia Espongiforme Bovina) i la malaltia humana, variant de la malaltia de Creutzfeldt-Jakob, va provocar la primera crisi greu de confiança en la seguretat dels aliments que es troben a disposició del consumidor europeu. Tres anys més tard, quan ja es podia esperar que totes les parts implicades haguessin après la lliçó, la crisi de les dioxines i la segona crisi de l'EEB posen contra les cordes a una Política Agrícola Comuna (PAC), la legitimitat de la qual es posa en dubte no només pel seu cost pressupostari, sinó també per "atemptar" contra la salut pública.

S'ha de subratllar que probablement des de la creació de la Unió Europea (UE), cap debat comunitari ha afectat i generat tanta preocupació als ciutadans com la crisi alimentària de l'EEB. Aquesta no només ha fet que l'opinió pública es qüestionari seriosament el funcionament i la seguretat de la cadena alimentària, sinó que també ha posat en dubte la credibilitat de les institucions comunitàries.

A l'origen de les causes que ens han portat a aquesta crisi s'hi troba una actuació negligent de les autoritats comunitàries sobre la qual potser no s'hi ha reflexionat suficientment. Només ens cal assenyalar dos fets significatius:

- ▶ Durant el període comprès entre 1990-1994, època en què es van produir el 75% dels casos d'EEB declarats al Regne Unit, la Comissió va suspendre les missions d'inspecció veterinària sobre l'EEB en aquest Estat membre, i per la seva banda el Consell d'Agricultura no va realitzar cap debat sobre l'EEB.

- ▶ A partir de 1996, quan apareixen les primeres víctimes humanes d'aquesta malaltia, la Comissió canvia radicalment d'actitud. No obstant això, totes les propostes presentades en aquell moment per prevenir la malaltia, com l'increment dels tests de detecció de la malaltia per sobre dels llindars de risc i les mesures encaminades a eliminar els materials específics de risc (MER) de la cadena alimentària, van ser rebutjades per la majoria dels estats membres, sense escoltar les recomanacions dels científics, els quals van manifestar reiteradament que cap Estat membre podia considerar-se exempt del risc d'EEB.

Una vegada esclatada la crisi, tot van ser excuses, informacions contradictòries i la cerca de culpables. Alguns governs, com l'espanyol, van intentar criminalitzar els agricultors, principalment per fugir de les seves pròpies responsabilitats. D'aquesta lamentable crisi la UE n'ha d'aprendre que dotar-se d'una bona legislació sobre seguretat alimentària no és suficient si no som capaços d'establir procediments de control eficaços per al seu compliment¹.

Origen i evolució de la PAC ▶ És necessari recordar que la PAC, tal i com es configura en el Tractat de Roma de 1957, neix com a resposta a l'escenari de postguerra al qual s'enfrontaven els sis estats fundadors de les Comunitats Econòmiques Europees (CEE). La Segona Guerra Mundial havia destruït la capacitat agrícola del continent. En aquest context, assegurar l'autoabastiment d'aliments de la població europea constituïa un dels principals objectius de la PAC.

L'article 39², apartat 1 del Tractat de Roma enumera els objectius de la PAC:

- ▶ incrementar la productivitat agrícola, fomentant el progrés tècnic, assegurant el desenvolupament racional de la producció agrícola, així com l'ús òptim dels factors de producció, especialment la mà d'obra;
- ▶ garantir a la població agrícola un nivell de vida equitatiu;
- ▶ estabilitzar els mercats;
- ▶ garantir la seguretat dels aprovisionaments;
- ▶ assegurar al consumidor subministres a preus raonables.

La protecció de les fronteres i el sistema de preus garantits aconsegueixen que l'agricultura europea produeixi la quantitat necessària per abastir la seva població. S'utilitzen cada vegada més intensament els plaguicides (insecticides, herbicides i fungicides), tot això amb l'objectiu

d'assolir aquella agricultura moderna que es dissenya en els anys seixanta i que en la dècada dels vuitanta planteja enormes problemes de superproducció i de la qual es pot dir que mor del seu propi èxit. L'objectiu de buscar una alimentació barata, a efectes de consum, i competitiva en el mercat exterior, genera excedents i la seva enorme càrrega per al pressupost comunitari els converteix en el principal problema. Els estabilitzadors (quantitats màximes garantides) introduïts en moltes organitzacions comunes de mercat i la línia directriu agrícola (límit màxim de la despesa agrícola vigent des de 1988) aconsegueixen remeiar el problema, però no són suficients. A això s'hi ha de sumar la inclusió de l'agricultura en les negociacions de la Ronda Uruguai del GATT. En definitiva, tot plegat condueix a la reforma de la PAC de 1992, en què per primera vegada es redueixen els preus garantits i s'estableixen les ajudes compensatòries. Ajudes directes que cobreixen la diferència de preus institucionals i els preus en el mercat mundial.

La filosofia de l'Agenda 2000 continua la línia iniciada per la reforma de 1992. Amb tot, en aquesta última ja s'observa un canvi substancial quant a les qüestions de seguretat alimentària. Per una banda, la primera crisi d'EEB ja havia donat lloc a una reestructuració dels serveis de la Comissió, on moltes de les competències sobre seguretat alimentària, que abans requeien en la Direcció General d'Agricultura, van passar a la Direcció de Salut i Consumidors. Posteriorment, amb l'entrada en vigor del Tractat d'Amsterdam³, totes les "mesures en els àmbits veterinari i fitosanitari que tinguin com objectiu directe la protecció de la salut pública" van ser incloses en el procediment de codecisió entre el Consell i el Parlament europeu (PE), mentre que les estrictament agrícoles van continuar sota el procediment de consulta. Per l'altra banda, en ple debat sobre l'Agenda 2000 esclata l'escàndol de les dioxines. I mesos més tard reapareixen nous casos d'EEB a gairebé tot el territori de la UE.

Aquest clima, creat pels escàndols en els quals la seguretat alimentària es veu compromesa, va generar un fort interès de l'opinió pública sobre el rumb que havia de prendre aquesta política. Des d'aquest moment, els debats sobre la PAC han deixat de ser patrimoni d'un cercle limitat de polítics, tècnics i grups de pressió interessats, i han passat a ser un debat prioritari de tota la societat europea.

PAC i seguretat alimentària: un enfocament integrat ▶ Indubtablement, moltes qüestions agrícoles estan íntimament lligades amb la seguretat alimentària. La seguretat alimentària és el pilar bàsic de qualsevol política de qualitat. Al mateix temps, i així consta en les conclusions del Consell de Gotteburg de juliol de 2001, és necessari trobar mitjans per produir i consumir aliments més d'acord amb el concepte de sostenibilitat.

És necessari aclarir, ara que ens acostem als balanços intermitjos de l'Agenda 2000, quins requisits, en termes de seguretat alimentària, ha de complir un sector de producció agrícola modern. És a dir, donar contingut a un enfocament global que tingui en compte la seguretat, salubritat i qualitat dels aliments en connexió amb els aspectes econòmics, mediambientals i ètics en totes les etapes de la cadena alimentària. Tot això sense oblidar l'aspecte de la relació qualitat/preu, ja que seria inacceptable que la primera es convertís en privilegi d'uns quants consumidors. La seguretat i la qualitat dels ali-

ments no poden ser objectius aïllats, sinó que han de formar part d'un model sostenible de producció i consum d'aliments.

Arribar a definicions objectives sobre el concepte de qualitat i seguretat alimentària comporta importants dificultats. La qualitat té dos aspectes bàsics:

- ▶ Un de caràcter irrenunciable, que consisteix en la salubritat dels aliments, com també en certes normes mínimes de protecció mediambiental i dels animals.
- ▶ Un altre de caràcter més relatiu, que depèn de les necessitats o interessos individuals del consumidor i que reflecteix, en gran mesura, tradicions i cultura.

Les expectatives de qualitat que tenen els consumidors, quant a aliments, comporten la seva seguretat des del punt de vista sanitari així com altres valors que van des del nutricional a qüestions referents al mètode de producció utilitzat (més respectuós, o menys, amb el medi ambient), el benestar de l'animal o, fins i tot, les condicions socials dels treballadors. Aquesta forta càrrega subjectiva en el propi concepte de qualitat impossibilita la seva definició legal a escala europea. Però on sí és possible avançar amb criteris horitzontals és en tot allò referent a la salubritat dels aliments que consumim. És aquí on s'han d'implicar tots els actors de la cadena alimentària, inclosos els productors d'*inputs* agraris (com els fertilitzants, els productes fitosanitaris i l'alimentació animal), i les operacions connexes cap avall, fins arribar als consumidors.

En aquesta cadena, l'agricultor constitueix un graó intermig amb la seva part de responsabilitat, però no es pot fer recaure tot el pes sobre ell o sobre les normes que el regeixen. Les normes de seguretat alimentària europees han de ser factibles i s'han de poder realitzar i controlar eficaçment i de manera uniforme a través de tot el mercat únic. La *traçabilitat* dels productes a tots els nivells del sector alimentari és fonamental: de la granja al consumidor. Però no ho és menys el control d'altres fases anteriors com l'ús de fertilitzants, els productes fitosanitaris i l'alimentació animal, ja que el producte final dependrà en gran mesura dels mateixos.

No es pot negar que des de les institucions europees s'està realitzant una intensa labor per posar en pràctica tot un sistema de seguretat alimentària que impedeixi en el futur les crisis que hem viscut. Però allò que ja no és tan lloable són les enormes contradiccions en les quals a vegades s'incorre i que des del Parlament europeu s'intenta corregir.

La Comissió europea va aprovar el 1999 el *Llibre Blanc sobre Seguretat Alimentària*⁴, el qual conté un pla d'acció molt ambiciós amb 84 propostes legislatives per posar en marxa i l'establiment de l'Autoritat Alimentària Europea que s'espera que funcioni a partir de l'any vinent. Durant aquest any s'ha llançat un ampli debat sobre agricultura i alimentació que ha donat lloc a nombroses trobades, conferències i taules rodones on els comissionaris Fischler (Agricultura) i Byrne (Salut i Protecció dels Consumidors) han explicat l'enfocament integrat de l'agricultura i la seguretat alimentària i les noves sensibilitats que el disseny d'una futura PAC haurà de plasmar.

És sorprenent que, de manera simultània, quan abordem el problema del dèficit de proteïnes vegetals a la UE per a l'alimentació animal, provocada per la prohibició de l'ús de farines de carn, la pròpia Comissió no doni alternatives eficaces per a la seva producció. Una vegada més, emparant-se en els esforços pressupostaris que

s'hauria de fer per reforçar la producció de proteïnes vegetals dins de la UE⁵, conclou que la millor solució és abastir-se en el mercat mundial i continuar amb la nostra dependència externa d'aquestes proteïnes, encara que això impliqui alimentar la cabanya comunitària amb soja i blat de moro transgènic provinent dels EUA, sense conèixer exactament els efectes que en la salut pública poden generar aquestes substàncies.

Aquest debat s'està celebrant en l'actualitat en el si de la Comissió d'Agricultura i Desenvolupament Rural del Parlament europeu. No tinc por a equivocar-me en afirmar que el dictamen que aprovarà aquesta institució s'allunyarà notablement de les conclusions de la Comissió europea. No obstant això, atès que ens trobem davant un procediment de consulta, seran els ministres d'Agricultura els qui en el si del Consell adoptin la posició definitiva.

Quant a l'etiquetat de pinsos per a l'alimentació animal, ens trobem en fase de conciliació⁶ amb el Consell. El PE reclama un etiquetat complet i obligatori de totes les substàncies que componen els pinsos, així com una llista positiva dels ingredients que es poden incorporar a l'alimentació animal. No existeix ja cap justificació per a què el Consell s'oposi a aquestes demandes. L'alimentació animal ha d'estar sotmesa a les mateixes condicions de seguretat que l'alimentació humana. Malauradament, hem comprovat que els errors comesos en aquesta fase són difícilment superables i tenen conseqüències directes en la salut pública.

Fins ara hem vist alguns exemples de les nombroses propostes de Reglament o Directiva referents a la seguretat alimentària, el procediment legislatiu de les quals actualment està obert.

Futur de la PAC ▶ El debat sobre la futura reforma de la PAC està obert. Una PAC de la qual s'exigeix: respecte al medi ambient, qualitat alimentària, que tingui en compte els interessos dels consumidors i que, al mateix temps, garanteixi una renda digna als agricultors i la competitivitat dels nostres productes. Segons la meua opinió, aquesta nova PAC no es pot dissenyar al marge del Parlament europeu. Per això, en el pla internacional, és urgent que abans del 2006 el procediment de codecisió s'ampliï a les qüestions agrícoles, tal i com es va plasmar en l'informe que la Comissió d'Agricultura i Desenvolupament Rural del PE va elaborar sobre el Tractat de Niça i del que vaig ser ponent.⁷

De moment s'ha de treballar amb les possibilitats que ens ofereix l'Agenda 2000 en el marc de la qual és possible potenciar amb fons comunitaris accions encaminades a millorar el medi ambient i la multifuncionalitat de l'agricultura amb tots els beneficis per a la societat que

aquest concepte implica. En el context de la normativa actual, els estats membres han de posar en pràctica les possibilitats que en aquest sentit se'ls brinda com, per exemple, la modulació de les ajudes (possibilitat de limitar les ajudes atorgades a les grans explotacions i destinar aquests fons al medi ambient o al desenvolupament rural).

Quant al futur de la PAC, no serveix de res establir grans mesures si abans no ens dotem dels mitjans necessaris per portar-les a terme. Si la revisió de les perspectives financeres de 2006 es torna a fer "posant el carro davant del bou" tornarem a topar-nos amb les mateixes dificultats pressupostàries que actualment vivim, on sembla ser més important quadrar nombres que oferir solucions. Com és possible convertir el desenvolupament rural en "segon pilar de la PAC" dedicant-li només el 10% dels fons disponibles? Com es pot apostar per la seguretat alimentària si no hi ha fons per controlar l'aplicació de les mesures aprovades?

La solució de futur no està en convertir en biològica tota l'agricultura europea. Tampoc comparteixo les veus a favor del desmantellament de la PAC que en alguns casos només amaguen un liberalisme creixent i en altres la voluntat de reduir la contribució a les arques comunitàries. La gestió i l'aplicació de la PAC exigeix contínues decisions i adaptacions a partir de la situació de cada moment. Si bé existeixen avui en dia alguns compromisos de reforma sobre determinades organitzacions comunes de mercat, no és previsible una gran reforma fins després de l'any 2006. Aquesta reforma incorporarà les noves orientacions de la PAC, derivades de factors com l'ampliació, els compromisos adquirits en l'Organització Mundial del Comerç (OMC) i, sens dubte, les conseqüències de les crisis ramaderes sofertes en els últims anys.

Els conceptes de sostenibilitat i de seguretat alimentària que reclamen els consumidors formen part de l'Agenda 2000 i seguiran vigents en el disseny de la futura PAC. Aquesta política haurà d'encunyar el concepte de qualitat europea i projectar-lo a la totalitat de les seves activitats. Un concepte de qualitat que es refereixi tant a la seguretat alimentària com a les pràctiques i mètodes específics de producció que reflecteixin, per la seva banda, l'enorme diversitat de l'agricultura i l'alimentació europees. Tot això amb la finalitat de guanyar la batalla de la credibilitat davant la societat europea. Credibilitat que s'ha de centrar en justificar la contribució de l'agricultura i dels agricultors europeus als objectius generals de seguretat alimentària i de multifuncionalitat dels quals es beneficien la totalitat dels ciutadans. Per la seva banda, la societat en el seu conjunt haurà d'acceptar que aquestes noves condicions de producció significaran, amb tota probabilitat, un augment de costos. El debat segueix obert i els caps d'Estat i de Govern reunits en el Consell Europeu tindran l'última paraula. ■

Notes

1 Comissió Temporal d'investigació del Parlament Europeu en relació a l'EEB, 1997. Informe final.

2 Actualment, article 33 del TUE (Tractat de la Unió Europea).

3 El Tractat d'Amsterdam de 1997 estableix la competència compartida de la UE amb els estats membres en matèria de protecció de la salut pública i exigeix més integració dels interessos dels consumidors en totes les polítiques de la UE.

4 Document COM (1999) 719.

5 Document COM (2001) 148.

6 Posició Comuna DOCE C 36 del 2 de febrer de 2001, p. 35.

7 Document A-%-0168/2001.

dCIDOB 80. **Seguretat alimentària.**

La fam al món explicada al meu fill. Fragments del llibre del mateix
títol.

Jean Ziegler

LA FAM AL MÓN EXPLICADA AL MEU FILL ▶

FRAGMENTS DEL LLIBRE DEL MATEIX TÍTOL

Jean Ziegler escriptor i professor de sociologia, Universitat de Ginebra

Actualment, quantes persones hi ha al món amenaçades de morir de fam? ▶ La FAO estima, en el seu informe més recent, que el 1999 hi va haver més de 30 milions de persones que van morir de fam i que durant el mateix període, hi va haver més de 828 milions d'éssers humans afectats per la desnutrició greu i permanent. Són homes, dones i infants que –com a conseqüència de la falta d'aliments– han sofert perjudicis sovint irreversibles. O bé moren a més o menys curt termini, o bé vegeten en un estat de discapacitació greu (ceguesa, raquitisme, desenvolupament insuficient de les capacitats cerebrals, etc.).

On viuen les persones que pateixen tanta fam? ▶ Al sud-est asiàtic, el 18% d'homes, dones i infants n'estan greument afectats. A Àfrica, el nombre arriba al 35% de la població del continent. A l'Amèrica Llatina i al Carib, el 14%. Les tres quartes parts dels "greument desnodrits" del planeta són persones del camp; l'altre quart són habitants de les barraques que s'amunteguen al voltant de les metròpolis del Tercer Món.

Com pot ser això? La gent del camp, els mateixos pagesos que produeixen l'aliment són els que en tenen més necessitat? ▶ Doncs sí! A l'Àfrica subsahariana, per exemple, hi ha grups de pagesos formidables: molt treballadors, plens de coneixements ancestrals, enèrgics, i que s'esforcen molt en la seva feina quotidiana. Però són aquests pagesos, principalment, els qui, en el decurs de la seva vida, no mengen mai segons la gana que tenen. I són ells els qui, molt sovint, moren com a conseqüència de la mala nutrició o abatuts per les grans fams.

Àfrica és el continent més perjudicat? ▶ No. Segons dades absolutes és Àsia. En aquest continent viuen 555 milions de persones greument afectades per la manca d'alimentació, enfront dels només 170 milions de l'Àfrica subsahariana.

El nostre continent, Europa, està protegit dels estralls de la fam? ▶ En absolut! Principalment als països de l'Europa oriental i a les ruïnes de l'antiga Unió Soviètica, la fam ja ha aparegut. L'exclusió i la pobresa extrema afecten sobretot la gent gran i inactiva, les dones soles i els infants més petits. Els sistemes estatals de protecció social, com també les agricultures col·lectivistes, subvencionades i protegides de manera artificial, s'han enfonssat en la tempesta de la liberalització salvatge. Aquest capitalisme brutal, sovint mafiós, deixa sense protecció els membres més vulnerables de la societat. (...)

D'on ve la fam? ▶ Ve de la nit dels temps! Acompanya la humanitat des dels seus inicis. Va ser l'obsessió quotidiana dels homes a l'època neolítica. (...) Milions d'esclaus, de pagesos lliures i d'habitants de la ciutat, les seves dones i els seus fills van morir de fam a l'edat mitjana.

Karl Marx creia que la manca objectiva d'aliments acompanyaria encara la humanitat durant segles. Tota la seva teoria política i econòmica, tota la seva visió social del món, està basada en aquesta hipòtesi: els béns disponibles al planeta són insuficients per cobrir les necessitats ineludibles i elementals dels homes. Per aquesta raó la lluita per l'alimentació –les guerres, els conflictes, les insurreccions motivades per la fam– és permanent. (...) Marx va morir el 1883. Es va equivocar del tot. Des de la seva mort el món ha conegut una successió gairebé ininterrompuda de revolucions tecnològiques, electròniques, etc. Les forces de producció de la humanitat s'han desenvolupat d'una manera extraordinària. Avui ja no hi ha al món una "manca objectiva de béns", com deia Marx. Hi ha una superabundància. Però l'escàndol de la fam, malgrat tot, no ha desaparegut. Al contrari, s'agreuja tràgicament. El que mata, avui, és la manca social, és a dir, la injusta distribució dels béns disponibles. Milions d'éssers humans moren de fam cada any, perquè no tenen els mitjans financers (o d'altra mena) per accedir a una alimentació suficient.

Així doncs, el nostre planeta podria alimentar degudament i cada dia als seus habitants? ▶ No tan sols això; podria alimentar, almenys, el doble de la població mundial actual. Ara som més o menys sis mil milions d'éssers humans sobre la Terra. Ara bé, la FAO va elaborar, ja fa més de quinze anys, un informe encoratjador: el món, tal com estan les forces de producció agrícola actuals, podria alimentar sense cap problema més de dotze mil milions d'éssers humans. Alimentar vol dir procurar a cada infant, home i dona del planeta una ració diària que representi 2.400 i 2.700 calories, que són les necessitats d'alimentació per a cada individu, variables segons la feina que faci i la zona climàtica on visqui.

Així, el suplici de la fam no és una fatalitat? ▶ De cap manera. Si la distribució d'aliments sobre la Terra fos justa, hi hauria menjar de sobres per tothom. Un mite obsessiona molts homes a Occident: el de la selecció natural. És un mite pervers! Qualsevol home sensat reconeix que la destrucció a causa de la desnutrició i la fam d'una sisena part de la humanitat és un escàndol inacceptable. Però molts en això encara hi veuen avantatges. Les fams assegurarien una funció reguladora del nombre d'éssers humans sobre la Terra, que augmenta sense parar i d'una manera cada vegada més ràpida; és a dir, s'eliminarien éssers que, si visquessin, consumissin, es desplaçassin..., contribuirien al lent ofec del planeta. Saviesa de la natura: per evitar-nos de morir tots per la falta d'oxigen, i totes les altres conseqüències desastroses de la superpoblació, la natura procedeix ella mateixa a l'eliminació periòdica dels humans que sobren.

La natura és qui en té la culpa? ▶ Sí, Karim. És una justificació de la fam típicament europea i blanca. Són els rics i els poderosos, els que saben que no moriran mai de fam, els qui l'han creada. Imagina't per un moment què pensaria una mare bengalí, somalí, sudanesa o txadiana que porta el seu infant desnodrit en

LA FAM AL MÓN EXPLICADA AL MEU FILL

Barcelona: Editorial Empúries, S.A
Setembre de 2000 • pp. 127
ISBN: 84-7596-706-X

braços i li expliquéssim que l'agonia del seu infant està determinada per la "saviesa de la natura". (...)

Selecció natural? L'expressió és escandalosa. (...) Aquesta idea implica un racisme inconscient.

Però, qui ha inventat una teoria tan estúpida? ► Va ser un capellà anglès anomenat Thomas Malthus que va viure a Anglaterra a final del segle XVIII. El 1798, va publicar el seu *Assaig sobre el principi de la població*. Et resumeixo la seva idea: la població de la Terra creix en una progressió geomètrica i es dobla cada 25 anys. Els béns de subsistència, en canvi, només augmenten de manera aritmètica.

Així doncs, les famílies pobres, voluntàriament, han de limitar el nombre de fills. Qualsevol mena d'ajuda o d'assistència social als damnificats ha de ser suprimida. Les malalties i la fam prenen una funció dolorosa, però necessària: la reducció natural del nombre d'éssers humans sobre la Terra.

Totes les fams són iguals? ► La FAO, en el seu argot tecnocràtic, fa una distinció entre "fam estructural" i "fam conjuntural". Per fer-ne via, podem dir que la "fam conjuntural" correspon a l'enfonsament brutal, imprevist, a molt curt termini, de tota la infraestructura econòmica i social d'una societat. Per exemple, una sequera o un huracà devastador que destrueix els pobles, els camps, les carreteres i els pous; o una guerra que incendia les cases, aboca la gent als camins, destrueix els mercats i fa saltar els ponts. De sobte no hi ha aliments, milions de persones n'estan privades d'un dia per l'altre. Si l'ajuda internacional no arriba de pressa, es moren.

En canvi la "fam estructural" correspon a una mancança permanent d'aliments, a l'absència persistent d'una alimentació adequada. És conseqüència del subdesenvolupament general de l'economia d'un país, de la insuficiència de les seves forces de producció i de les seves infraestructures, i de l'extrema pobresa de la majoria dels seus habitants. (...) Per ser breu, la "fam estructural" no la produeix una catàstrofe exterior, sinó que és inherent a les estructures de la societat en la qual fa estralls.

No són els estats rics i les organitzacions internacionals els organismes que haurien d'assegurar una distribució equilibrada dels aliments al planeta? ► La comunitat internacional, per desgràcia, no és del tot omnipotent. En aquesta terra que s'enfonsa sota les riqueses, als qui pensen en els altres i volen actuar a favor seu –és la crua realitat–, els falten mitjans. (...) Hi ha una organització que és del tot crucial per a la supervivència dels refugiats: el PMA (Programa Mundial d'Aliments). Aquesta organització va ser fundada el 1963 i depèn de la FAO. El PMA només treballa als països que tenen un dèficit alimentari. A l'inici de la seva existència, rebia excedents d'aliments dels països proveïdors, en particular d'Europa i dels Estats Units. Més endavant, el sistema va canviar: actualment els països donants proporcionen diners, i l'organització compra –a un preu assequible–, als països propers a la zona necessitada aliments als quals les persones que reben l'ajut estan acostumades. El sistema antic era, de fet, discutible: Suïssa enviava al PMA els seus excedents de formatge i, a vegades, havia de ser distribuït en regions on ningú tenia el costum de menjar-ne. Els Estats Units inundaven el PMA dels seus excedents de blat, mentre que l'organització s'ocupava d'una població que tradicionalment només menjava arròs.

Per què hi ha aquesta manca d'aliments en el mercat mundial? ► Doncs, per exemple, sabies que cada any un quart de la collita de cereals del món s'utilitza per alimentar les vaques dels països rics? A casa nostra, a Europa, les malalties cardiovasculars degudes a la sobrealimentació produeixen cada dia més víctimes, mentre que al Tercer Món n'hi ha que moren de desnutrició.

Com es creen aquests preus? ► (...) La dimensió de la collita és una cosa. El preu de compra dels cereals que els especuladors borsaris de Chicago dicten als compradors de les Nacions Unides, del PMA, de les organitzacions caritatives o dels governs dels països afamats n'és una altra.

Encara no acabo d'entendre com funciona aquest mercat lliure. ► La creació dels preus dels béns alimentaris al mercat mundial és un mecanisme molt complex. Susan George, Joachim von Braun i altres experts prou competents han abordat la qüestió. La dimensió de les collites, les ofertes de transport, les maniobres especulatives dels financers i la demanda mundial hi tenen un paper important. Joachim von Braun analitza més en concret la bogeria de l'any 1996. A l'inici d'aquell any, de sobte, els cereals van començar a faltar. A les sitges, el volum només cobria 53 dies de necessitats mundials, mentre que, en anys anteriors, de mitjana hi havia coberts 80 dies. La conseqüència immediata sobre els preus va ser aquesta: entre el gener i el maig de 1996, els preus lliures dels cereals al mercat mundial va augmentar un 70%. T'imagines les cares dels emissaris dels governs africans, asiàtics i llatinoamericans, obligats a cobrir amb compres lliures les necessitats desmesurades de les seves nacions respectives? I la dels compradors del PMA i d'altres organitzacions internacionals encarregats de l'aprovisionament de milions de refugiats i de persones desplaçades per tot el món?

dCIDOB 80. **Seguretat alimentària.**

Crisi alimentària: les vaques enfollides.
Jordi Bigues

CRISI ALIMENTÀRIA: les vaques *enfollides*

Jordi Bigues periodista i ecologista i Fred Romano escriptora i periodista

Vint anys després de l'aparició dels primers casos de SIDA i de la *síndrome de l'oli tòxic*, la transmissió als humans de l'anomenada malaltia de les *vaques boges*, anuncia una pandèmia a escala planetària. La llarga incubació de l'agent patògen, el prió, l'absència d'un tractament de la malaltia i el seu caràcter letal, les dificultats en la detecció de la seva presència i la seva dimensió mundial, a partir de la seva aparició al Regne Unit, han creat una alarma científica sense precedents. Cinc anys després que la crisi deixés a la ruïna la indústria bovina britànica, Europa s'enfronta a una epidèmia de magnitud desconeguda. L'aparició de la pesta aftosa ha donat un respir mediàtic als ramaders que ara comparteixen desgràcia amb els xais.

En les dues últimes dècades, les alarmes alimentàries s'han multiplicat en paral·lel amb el desenvolupament de la indústria agroalimentària i la incipient indústria biotecnològica. L'enverinament de gallines amb pinsos amb olis tòxics a Bèlgica el 1998; l'ús de múltiples biocides en els cultius; conservants químics de síntesi en els aliments processats; els olis de pinyolada obtinguts amb tecnologies inadequades contaminants de benzopirè; les malalties animals multiplicades per la circulació i concentració del ramat; l'ús de substàncies farmacèutiques per a l'engreix, etc., són escàndols que se succeeixen provocant una sensació de desprotecció i impotència en una ciutadania privada dels drets més bàsics a la informació i al control transparent.

Si bé als països del Sud la inseguretat alimentària està basada en l'escassetat d'aliments i camina paral·lela a l'absència de llibertats com la d'expressió que aguditza l'acaparament d'aliments i la multiplicació de fams, a Occident la inseguretat alimentària neix del control que exerceix la indústria agroalimentària, de les administracions i governs així com dels mitjans de comunicació. Subsidis, absència de normes i activitats directament criminals impedeixen el control de la circulació d'animals vius, la carn i els residus d'escorxador i els pinsos. L'abaratiment de costos facilita la concentració de la producció, i l'abaratiment s'obté gràcies a l'ús en l'alimentació animal de residus com olis tòxics, llots de depuradores i residus orgànics.

Vaques boges, què vol dir? ▶ Ens trobem davant una Encefalopatia Espongiforme Transmissible (EET) procedent dels ovins, amb el nom de *scrapie*, que es va traspasar als bovins per ingesta de residus càrnics, és l'Encefalopatia Espongiforme Bovina (EEB). De les vaques, la malaltia ha arribat als humans, a través de la ingesta de carn i contacte amb derivats, com una nova variant de la malaltia de Creutzfeldt-Jakob (vMCJ).

L'agent transmissible de l'EET, el prió, no és ni un virus ni una bactèria, és una còpia mutant d'una proteïna que posseeixen tots els animals, la proteïna Prp-p, ubicada en la superfície de les neurones (encara es desconeix el seu paper, tot i que investigacions recents suggereixen que podria tenir un paper en la protecció de les neurones en contra de l'estrès oxidant). La seva configuració és gairebé igual a totes les espècies i ja existia abans de la diferenciació del gènere animal en diferents espècies. En fase d'incubació, el prió "convenceix" la proteïna Prp-p de l'hoste a adoptar la seva forma i el seu camp, sobre una al·lucinant base exponencial.

Els prions s'infiltra a les neurones fins a fer-les explotar provocant els característics *forats* que s'observen en el cervell dels animals afectats. Això s'esdevé en una escala de temps molt llarga (més de la meitat de la vida mitjana de l'espècie). De fet, les persones infectades estan incubant la malaltia que podria

CRISI ALIMENTÀRIA: LES VAQUES ENFOLLIDES

manifestar-se durant les pròximes dècades. L'agent patògen és insidiós i resistent a les altes temperatures, l'alcohol, l'ebullició, la llum ultraviolada, les radiacions ionitzants i sobreviu durant anys en el sòl. Els instruments quirúrgics que entren en contacte amb aquest agent poden seguir contaminats després dels procediments habituals d'esterilització. Els investigadors necessiten protecció corporal quan van a manipular-lo i els forenses es neguen a portar a terme autòpsies, únic mitjà per determinar el tipus de MET que ha patit el difunt.

Alguns antecedents ▶ La primera EET coneguda, la *scrapie* que afecta les ovelles, apareix per causes desconegudes el 1732 a les províncies pobres del sud-oest del Regne Unit. Només es va demostrar que es tractava d'una malaltia infecciosa. Els resultats de les investigacions es van amagar enmig de l'expansió de la indústria tèxtil de la llana.

Durant els anys vint del segle passat, dos metges alemanys –Creutzfeldt i Jakob– descriuen una nova malaltia letal que bategen amb els seus cognoms: la Malaltia de Creutzfeldt-Jacob o MCJ, una de les més corrents EET humanes. Es tracta d'una malaltia estranya, poc freqüent però en augment a tots els països industrialitzats des de la segona meitat del segle XX, que pot estar vinculada des dels seus inicis amb la *scrapie*, i que deixa el mateix tipus de forats en els cervells afectats; però en aquell moment es descartava que fos transmesa als humans pels animals.

A inicis dels anys vuitanta Islàndia, país que sempre ha aconseguit certa eficàcia en les eradicacions de les malalties animals a causa del seu aïllament, avisa de la necessitat d'eliminar les despulles dels ovins malalts, especialment al Regne Unit, el ramat oví del qual ha estat massivament contaminat per la *scrapie*, mitjançant una vacuna obligatòria contra el Louping-ill. Les autoritats islandeses insisteixen específicament sobre el risc de contaminació d'aquesta malaltia a altres espècies.

En aquell moment, Margaret Thatcher està al poder en el Regne Unit des de 1979 i, com a mesura d'estalvi, adopta la decisió de baixar les temperatures de cocció de les farines càrniques pel consum animal, malgrat que les autoritats islandeses demanin la revisió d'aquesta decisió per tal d'evitar la contaminació de la *scrapie* a d'altres espècies. El 1983 es descriuen casos aïllats d'una estranya malaltia neurodegenerativa de les vaques lleteres. Els casos es multipliquen fins que, el 1985, l'enigmàtica malaltia apareix al zoològic de Londres en rumiants exòtics.

La nova malaltia bovina adopta el nom de *vaques boges*, com si es tractés d'una bona broma. El juny de 1986, el Govern conservador britànic, pressionat per l'oposició laborista, encarrega a Sir Southwood un informe epidemiològic sobre la nova malaltia. Dos mesos més tard, se sap que la causa del nou mal procedeix de l'alimentació amb farines càrniques i l'informe admet un possible risc de contaminació als éssers humans. Però fins al 1988 no prohibeixen aquest tipus de farines al Regne Unit, i una curiosa trava legal retarda l'aplicació de la llei fins al 1989, tot permetent al Regne Unit desfer-se de les farines miraculoses en tots els països europeus i a tot al món a través dels Països Baixos i Bèlgica. En només sis mesos s'exporten més de 100.000 tones de farines càrniques des del Regne Unit.

El 1989, les autoritats dels Estats Units imposen al Regne Unit els primers embargaments al material boví genètic. Aquell mateix any apareixen els primers casos d'EEB fora d'Europa, a Falkland i Oman, en animals procedents del Regne Unit. Però el 1992, els casos d'EEB detectats a França ja afecten a bovins francesos criats amb farines càrniques britàniques. S'haurà d'esperar el 1996 per tal que comencin a retirar els Materials de Risc Específics de l'alimentació bovina primer i de la humana després. Les imprecises normes d'etiquetatge de pinsos faciliten que els bovins continuïn essent alimentats amb farines càrniques fins al 2001, provocant nombrosos casos d'EEB. L'1 de gener de 2001 comença la moratòria, inicialment de sis mesos, d'incloure residus d'escorxadors en la fabricació de pinsos, fet que comporta fer front a 400.000 tones de farines càrniques emmagatzemades, encara que se'n continuen fabricant, com a única solució de tractament dels residus d'escorxadors.

Fins al 2000 la Comissió Europea no prohibeix l'ús de bestiar mort per causa de la malaltia en l'elaboració de pinsos. El volum de despulles d'animals que moren, a vegades per causes desconegudes abans d'arribar a l'escorxadors, representa 1,8 milions de tones anuals. Aquestes despulles són recollides per la indústria europea de pinso, la qual també recull cadàvers d'animals de companyia. A la Unió Europea cada any es transforma un total de 16,1 milions de tones de despulles animals en 3 milions de farines seques i 1,5 milions de tones en grasses per a l'alimentació animal. D'aquesta quantitat total, 1,8 milions de tones procedeixen d'animals morts fora de l'escorxadors.

La vaca boja arriba a Espanya ▶ El juliol de 2000, un informe de la UE advertia que tot el bestiar espanyol probablement està contaminat per les importacions irregulars de farines càrniques procedents del Regne Unit i l'absència de mesures de vigilància epidemiològica: els propis ramaders han de declarar els casos. El Govern espanyol respon que el bestiar espanyol no s'ha contaminat perquè el lot de farines càrniques de 1996 s'havia venut íntegrament als Països Baixos, sense arribar a demostrar-ho mitjançant factures o proves duaneres. L'agost de 2000, apareix el primer cas d'EEB a Galícia, però serà silenciats fins

al gener de 2001, quan és descobert pel diari *El País*. Oficialment, el primer cas d'EEB es detecta el 23 de novembre de 2000. Des de llavors, els casos es succeeixen amb una rapidesa impressionant; el juny de 2001, s'han detectat 49 casos d'EEB, malgrat un programa pilot, únic a Europa, de compra dels bovins de més de 30 mesos per a la seva eliminació sense portar a terme els tests priònics.

L'eliminació de les farines càrniques passa a ser un problema prioritari i s'opta per usar-les com a combustible de les cimenteres, malgrat els avisos científics referents a què el foc no només no pot destruir els prions sinó que pot fer-ne aparèixer noves variants encara més resistents. Tots aquests fets alarmen la gent del carrer. L'espectacular caiguda del consum de carn bovina a Espanya es correspon amb la desconfiança dels espanyols respecte de l'administració i al fet objectiu que Espanya és l'Estat europeu amb un percentatge més alt de vaques boges localitzades per nombre d'anàlisis realitzades i amb un singular programa d'ajuts que ha permès eliminar vaques de més de 30 mesos sense dur a terme les analítiques corresponents. Més de nou milions d'espanyols van deixar de comprar carn de boví, segons estudis de mercat, encara que són estudis presentats per la pròpia indústria càrnica, d'una fiabilitat qüestionada pels experts.

El teatre europeu ▶ Amb la finalitat de restablir la confiança del consumidor, la UE no para de crear noves normes. El Comissari de Sanitat i Protecció dels Consumidors, David Byrne, demana avançar el test de l'EEB a partir dels 30, als 24 mesos. Els tests actuals detecten si un animal sacrificat pateix la malaltia en un grau avançat, però no poden garantir que no tingui prions. Practicar el test als 12 o, fins i tot, als 24 mesos, és exposar-se a què animals infectats sense símptomes entrin a les cadenes alimentàries humanes. De la mateixa manera, la decisió de sacrificar els bovins de més de 30 mesos sense dur a terme els tests només permetrà que baixin les xifres d'EEB, però no garanteix una seguretat alimentària mínima.

Però, enmig de la crisi de les vaques boges es desencadenen més crisis ramaderes: la pesta aftosa, després d'haver estat eradicada del continent el 1960; la pesta porcina clàssica, que es creia eliminada; la crisi dels pollastres i ous belgues amb dioxines. El descobriment d'aquests mals va unit a l'ocultació d'informació i la banalització dels riscos. Tot plegat porta a pensar que allò que realment existeix és un gran poder dels grans ramaders, uns interessos creats, unes burocràcies i administracions, unes rutines i inèrcies, però una autoritat alimentària europea, no existeix. La Comissió Europea planteja en el *Llibre Blanc de la Seguretat Alimentària* (2000) la necessitat de crear una Autoritat Europea de Seguretat Alimentària. La ciutat de Barcelona és candidata a acollir aquest organisme, al qual ja han tallat les ales i s'ha desplomat per quedar només com un organisme de caràcter consultiu.

La crisi de les *vaques boges* torna a posar sobre la taula per enèsima vegada el futur i els efectes perversos de la Política Agrícola Comú (PAC), un proteccionisme que subvenciona la producció contaminant. Per a Renate Künast, ministra alemanya de Els Verds, amb la nova cartera que uneix per primera vegada l'agricultura i la defensa del consumidor, la política comunitària ha de garantir la reconversió ecològica de l'actual agricultura industrial i de la ramaderia intensiva, tot destinant a aquest objectiu els recursos disponibles, i protegir el món rural viu. L'agricultura industrial, malgrat els nombrosos impactes que segueix produint en el medi ambient, disposa de molts més ajuts que els mètodes més respectuosos amb la naturalesa com l'agricultura ecològica. L'agricultura industrial, per exemple, rep una subvenció mitjana anual de 36.600 pessetes per hectàrea, i l'ecològica només 8.627 pessetes. La demanda d'aliments ecològics s'ha disparat a Europa i als Estats Units, amb el risc que, per tal de satisfer la demanda, s'acabi industrialitzant. Dinamarca ja s'ha proposat ecologitzar el conjunt de la seva producció agropecuària i Alemanya a impulsar decididament la reconversió ecològica, atès el Txernòbil alimentari que sacseja Europa.

El juny de 2001, oficialment han mort 110 persones de la vMCJ, principalment al Regne Unit, però també set a França, una a Alemanya, no reconeguda oficialment, una altra a Hong Kong i s'han produït casos sospitosos a Espanya, Hongria, Tailàndia, Corea del Sud, els EUA, Canadà i Sud-àfrica. La crisi, lluny d'estar tancada, tan sols ha començat a anticipar els seus primers efectes. ■

dCIDOB 80. **Seguretat alimentària.**

Cronologia de conflictes.

Cronologia de CONFLICTES

Per més informació: <http://observatori.barcelona2004.org>

Maig ▸

D I V E N D R E S 1

Côte d'Ivoire: primers passos envers la reconciliació nacional ▸ L'estabilitat comença a retornar a Côte d'Ivoire després de les eleccions municipals del 25 de març en les quals el partit opositor Aliança dels Republicans (AR), d'Alassane Ouattara, va guanyar de forma majoritària.

Algèria: els berbers encenen l'espurna de la insurrecció ▸ Crema la Cabília i l'incendi amenaça d'estendre's a tota Algèria. Aquesta vegada, el moviment insurrecte que ha esclatat a la regió de la Cabília, la més mísera, amb els índexs més alts d'atur, no s'ha limitat, com va passar en anys anteriors, a reivindicacions identitàries i lingüístiques. Aquesta vegada, les seves protestes i la seva fúria s'han dirigit contra tot un sistema, contra la naturalesa del poder a Algèria. Els berbers, que són majoria a la Cabília, reclamen el reconeixement oficial de la seva llengua i el final de la seva marginació com a col·lectiu que representa gairebé un terç de la població algeriana.

Israel-Palestina: sense solucions a la vista ▸ El pla d'alto el foc entre palestins i israelians, promogut per Egipte i Jordània en un intent de prevenir la pròpia inestabilitat interna i aplacar la seva opinió pública, contrària al suport que donen els seus respectius governs a Israel, no ha estat un èxit, tal com havia proclamat, de forma massa precipitada, el president egipci, Hosni Mubarak.

La guerra i la fam, el pa de cada dia a l'Afganistan ▸ Els talibans han rebutjat un alto el foc proposat per l'enviat especial de l'ONU, Ruud Lubbers, i que havia estat acceptat ja per l'expresident, Burhanuddin Rabbani, l'Aliança del Nord del qual controla el 10% del territori. Amb la negativa dels talibans a detenir els combats s'esvaeixen també les esperances de millorar les condicions de vida dels milers d'afganesos, castigats per la sequera i la guerra.

D I V E N D R E S 1 1

Els rebels d'Angola reprenen els atacs ▸ Els rebels de la Unió Nacional per a la Independència Total d'Angola (UNITA) han tornat a l'ofensiva, matant més de 200 persones i segrestant 60 nens a la localitat de Caxito, al nord del país. Es tracta de la incursió guerrillera més propera a la capital en els últims mesos i és la major ofensiva guerrillera després que les forces governamentals prenguessin el control, fa més d'un any, dels territoris conquerits per la UNITA.

L'Uzbekistan origina tensions a l'Àsia Central ▸ La lluita contra el Moviment Islàmic Uzbek (MIU) està creant tensions regionals i provocant una radicalització de l'oposició uzbeka al règim del president Islam

Karimov. Les agressives tàctiques per aniquilar els islamistes, unides al règim repressiu de Tashkent i la pèssima situació econòmica, no tan sols no ajuden a reduir el poder dels islamistes, sinó que condueixen la població uzbeka i l'oposició a col·laborar cada cop més amb el moviment islàmic. També contribueixen a l'augment de la tensió a la regió les ànsies de l'Uzbekistan d'esdevenir la potència regional.

Macedònia, vora l'abisme ▸ El gran objectiu de la Unió Europea i l'OTAN és evitar la guerra civil a Macedònia mitjançant la negociació. L'expressió clau aquests dies és "Govern d'unitat nacional", que es contempla integrat per les formacions majoritàries albaneses i eslaves. Tanmateix, alhora que es desenvolupen les negociacions, es produeixen, sense treva ni pausa, durs combats a Kumanovo, una regió amb un delicat equilibri ètnic, que ja han provocat la fugida de 7.000 civils, la majoria d'ells albanesos, que ara estan refugiats a Kosovo.

D I V E N D R E S 1 8

Congo: pacificació sense solucions per al conflicte ▸ La guerra a la República Democràtica del Congo ha acabat? Els Exèrcits de totes les forces implicades s'han retirat a 15 km de la línia del front, que s'estén al llarg de 2.000 km, i una missió del Consell de Seguretat de l'ONU viatjarà a Àfrica per advertir a totes les parts que aturin els combats i retirin els seus soldats i per recordar que la missió dels 3.000 homes de la força de pacificació és vigilar l'alto el foc i no protegir la població civil. Però el final de la guerra no sembla massa sòlid si tenim en compte, a més a més, que no s'ha buscat cap solució als múltiples problemes que l'han originada.

Somàlia: els senyors de la guerra continuen lluitant pel seu territori ▸ Mogadiscio, la capital de Somàlia, ha estat aquesta setmana l'escenari de l'enfrontament més violent que s'ha produït entre grups governamentals i rebels després de la formació, ara fa un any, del fràgil Govern de transició presidit per Abdiqasim Salad Hassan. L'enfrontament, on van morir 40 persones, va tenir lloc quan Hussein Mohamed Aidid, un dels senyors de la guerra, arribava al port de Mogadiscio, on tenia previst reunir-se amb líders d'altres faccions que, com ell, s'oposen a l'actual Govern de transició.

Kosovo: un controvertit projecte d'autogovern ▸ Kosovo ja compta amb una base legal per a un pròxim autogovern. L'administrador civil de l'ONU, Hans Haekkerup, ha signat aquesta setmana el "marc constitucional per a un Govern provisional", que significa la conclusió de la primera etapa de l'è-

poca de postguerra a Kosovo. Les primeres eleccions parlamentàries s'han fixat per al 17 de novembre. Per a Belgrad, el moviment de l'ONU significa un pas més envers la independència, fet pel qual el Govern serbi, el Consell nacional serbi de Kosovo i l'Església ortodoxa faran una crida al boicot de les eleccions.

Israel amenaça amb una guerra total ▸ Israel ha començat a atacar posicions palestines sense provocacions prèvies i per primera vegada ha començat a parlar d'una confrontació total. També ha canviat de tàctica: si fins ara les seves maniobres consistien en un atac i una retirada ràpida, ara el ministre de Seguretat Pública, Uzi Landau, ha declarat que l'Exèrcit podria establir-se en alguns territoris palestins ocupats de nou.

D I V E N D R E S 2 5

Els paramilitars de Colòmbia amenacen l'Estat de dret ▸ L'augment, en els últims temps, de les accions paramilitars colombianes és un dels elements més destacables dins del conflicte i del lent avanç del procés de pau, dels seus fracassos i estancaments. Segons dades del Ministeri de Defensa colombià, els efectius de les Autodefenses Unides de Colòmbia (AUC) han augmentat en un 80% en els últims dos anys, és a dir, cinc vegades més que els de la guerrilla.

Lenta i insegura pacificació de Sierra Leone ▸ Un any després del segrest de 500 cascos blaus a Sierra Leone, quan el líder rebel Foday Sankoh, ara empresonat, ocupava el càrrec de vicepresident, els rebels del Front Revolucionari Unit (FRU) i la milícia progovernamental Força Civil de Defensa (FCD), els temuts kamajor, han signat un acord per reprendre el procés de desarmament. Segons la missió de pacificació de l'ONU a Sierra Leone, (UNAMSIL), des del 15 de maig, data en què es va ratificar l'acord de revisió d'alto el foc, uns mil combatents han lliurat les seves armes. Malgrat això, la disposició dels rebels a depositar les armes no ha originat un optimisme generalitzat. El FRU controla encara les mines de diamants, no s'ha produït la seva esperada fragmentació després de l'empresonament del seu líder, Foday Sankoh, i el pla de desmobilització no és seguit de forma massiva.

Irlanda del Nord i la silenciosa erosió del procés de pau ▸ La pau a Irlanda del Nord trontolla. Darrere de les amenaces del seu president, l'unionista David Trimble, de dimitir en cas que l'IRA no demostrés amb fets la seva disposició al desarmament abans de l'1 de juliol, s'amaga una Irlanda del Nord deteriorada pel sectarisme i per un augment espectacular dels grups paramilitars.

D I V E N D R E S 1

Libèria, al centre de la desestabilització de l'Àfrica Occidental ▶ El conflicte de l'Àfrica Occidental comença a revifar-se a mesura que el poder del president de Libèria, Charles Taylor, es debilita. La lluita que mantenen les forces lleials a Taylor a la província de Lofa, que limita al nord-oest amb Guinea, contra un grup insurgent podria acabar provocant la seva caiguda. En la lluita contra els rebels hi ha involucrats Libèria, Sierra Leone i Guinea.

El Sudan i la nova força dels rebels del sud ▶ La nova implicació activa dels Estats Units a l'Àfrica ja ha produït els primers efectes al Sudan. La injecció de tres milions de dòlars per als rebels del sud, majoritàriament cristians i animistes, en contraposició al règim islamista del nord d'Omar al-Bashir, ha ajudat els rebels de l'Exèrcit Popular d'Alliberament del Sudan (EPLS) a conquerir una ciutat estratègica, mil quilòmetres al sud de Khartum.

Agònica transició d'Indonèsia ▶ Una aclaparadora majoria dels diputats del Parlament indonesi han acordat obrir un procés al cap de l'Estat, d'Abdurrahman Wahid, per corrupció i incompetència.

D I V E N D R E S 8

Nepal, en el camí de la incertesa ▶ Commoció al Nepal, toc de queda a Katmandú, la capital. Encara no s'han aplacat les reaccions violentes de consternació i rebuig contra l'assassinat del rei Birendra i nou membres més de la seva família, quan una nova època ha començat el seu periple amb la coronació del rei Gyanendra. Precisament una de les versions sobre el motiu de l'assassinat és la implicació del Govern en aquest per salvar-se de ser destituït per un rei pressionat per la població.

Pròxim Orient: fràgil despertar d'una nova esperança ▶ Després d'alguns dies d'alto el foc, la diplomàcia internacional multiplica les seves visites i iniciatives sobre el terreny per vigilar la fràgil situació. La UE ha enviat observadors als punts més calents, i una implicació més compromesa dels Estats Units s'ha fet evident amb la visita del director de la CIA, George Tenet, a Israel.

D I V E N D R E S 15

La guerra del Sudan, banyada en petroli ▶ La guerra del Sudan s'ha revifat en els últims mesos entorn als camps petrolífers. La presència de petroli al centre i al sud del Sudan ha anat frustrant tots els intents d'aïllar el règim islamista de Khartum que, gràcies a les inversions estrangeres, ha estat capaç de rearmar-se i compta amb noves esperances de guanyar la guerra.

Somaliland vota per la independència ▶ Les autoritats de l'autoproclamat Estat de Somaliland, al nord-oest de Somàlia, han anunciat que el 97% de la població va votar a favor de la independència en el referèndum celebrat el passat 31 de maig.

Algèria: el malestar de tot un poble ▶ L'onada de descontentament que es va originar a la Cabília fa gairebé dos mesos es va estenent a poc a poc a tota Algèria, amenaçant amb enfonsar el país en el caos. L'augment de la ira popular i la radicalització de les protestes confirma un malestar general pel fracàs d'un règim els mètodes de repressió del qual poden retornar Algèria als temps més obscurs.

Macedònia: pla de pau sense solucions miraculoses ▶ Quan la guerrilla de Macedònia ja està a les portes de Skopje, la capital, el president, Boris Trajkovski, ha presentat un pla de pau d'emergència en un nou intent d'aturar l'avanç dels combatents.

Israel i Palestina accepten el pla de la CIA ▶ Israelians i palestins han acceptat el pla de pacificació per congelar la Intifada. El document, presentat pel director de la CIA, George Tenet, és la primera oportunitat real, després de nou mesos d'enfrontaments, per arribar a un acord formal d'alto el foc entre ambdues parts. En un clima de mútua desconfiança, Israel ha accedit a replegar les seves tropes a les posicions anteriors al començament de la Intifada, a alliberar els palestins no implicats en accions terroristes i a no realitzar operacions en els territoris sota control de l'Autoritat Palestina.

D I V E N D R E S 22

Rwanda: torna l'amenaça dels interahamwe ▶ En un dels combats més violents dels últims anys, l'Exèrcit de Rwanda ha matat prop de 100 extremistes hutu, pertanyents a les temudes milícies interahamwe, que intenten infiltrar-se a Rwanda des de la República Democràtica del Congo. Des que els enfrontaments es van tornar a revifar a principi del mes de maig, les forces armades rwandeses han reconegut haver matat 735 rebels interahamwe i haver-ne capturat 350 més.

Síria comença a abandonar el Líban ▶ Síria ha començat a replegar els seus soldats de Beirut després de 25 anys de permanència a la capital del Líban, per traslladar-les a la vall oriental libanesa de la Bekaa. Segons un ministre libanès, des del passat 14 de juny 7.000 soldats han abandonat les seves posicions. Malgrat tot, tres posicions "estratègiques i delicades" continuaran sota control de les tropes de Damasc.

Irlanda del Nord: la pau en dificultats ▶ A mesura que s'apropa el dia 1 de juliol, data límit per a l'inici del desarmament de l'IRA, el procés de pau s'aboca perillosament a l'abisme i Irlanda del Nord esdevé un camp de batalla.

Macedònia, molt a prop de la guerra civil ▶ L'acord condicionat de l'OTAN d'enviar un contingent de 3.000 homes a Macedònia durant un mes per desarmar la guerrilla se'l pot endur el vent tan sols un dia després de ser adoptat. Després del fracàs de les negociacions entre els partits eslaus i albanesos, que formen la coalició governamental, Macedònia es troba molt a prop de la guerra civil.

Algèria en temps de còlera ▶ La revolta s'instal·la a l'est d'Algèria i es va estenent per la resta del país com una taca d'oli. El Comitè de les Aldees i Tribus, la plataforma que ha mobilitzat a centenars de milers de persones contra la repressió a la Cabília, va advertir que "el combat prosseguirà mentre el president Abdelaziz Buteflika no accepti negociar les reivindicacions berbers".

D I V E N D R E S 29

L'ONU descarta l'autodeterminació del Sàhara Occidental ▶ L'ONU ha presentat una proposta marc sobre el futur del Sàhara Occidental que implica acceptar la sobirania del Marroc a canvi de la concessió d'una àmplia autonomia política a l'antiga colònia espanyola.

Filipines: guerra i pau ▶ Entre temors d'un nou cop d'Estat, que segons alguns informes secrets coincidiria amb el judici per corrupció contra el destituït mandatari Joseph Estrada, i una tensió creixent pels segrests i decapitacions realitzats pels rebels d'Abu Sayyaf, el Govern filipí de Gloria Macapagal Arroyo i els separatistes del Front Moro d'Alliberament Islàmic (FMAI) han firmat a Trípoli un acord de pau que posa fi a 23 anys de lluita per instaurar un Exèrcit islàmic al sud de l'arxipèlag filipí.

Nigèria i la difícil convivència interètnica ▶ Almenys 35.000 persones han fugit aquests dies dels violents enfrontaments que es produeixen a l'Estat nigerià de Nasarawa entre grups pertanyents a l'ètnia minoritària tiv i la comunitat majoritària azeri, de parla haussa.

Txetxènia, violència i mort ▶ Gairebé dos anys després del llançament de l'"operació antiterrorista", a Txetxènia continuen succeïnt-se els combats i les morts. Després d'una setmana especialment violenta, amb enfrontaments acarnissats al congost de Xaro-Argun, prop de la frontera de Geòrgia, Moscou ha informat de la mort del cap guerriller Arbi Baràiev.

D I V E N D R E S 6

Sri Lanka: prevalença del llenguatge de la guerra ▶ Les negociacions estan estancades; la pau, si alguna vegada havia semblat apropiada, s'allunya de nou, donant pas a un llenguatge agressiu. Després de nous bombardeigs massius sobre la península de Jaffna, el Govern ha manifestat que la guerra és l'única solució per acabar amb la insurrecció dels tàmil.

Indonèsia a la corda fluixa ▶ Mentre s'apropa l'1 d'agost, data establerta per a l'inici del procés de destitució del president indonesi, Abdurrahman Wahid, i mentre el propi president comença a acceptar el seu destí polític, les matances a Sumatra i, sobretot, a Aceh es cobren desenes de vides cada dia.

Zimbabwè: guerra entre el president i el poble ▶ Després de dos dies de vaga general, que va paralitzar totalment les ciutats més poblades de Zimbabwè, el país es dirigeix cap a un estat de boicot i col·lapse, aquesta vegada per un període indefinit. La vaga, convocada pels sindicats en protesta per la pujada d'un 70% dels preus del petroli i la consegüent pujada en els aliments i els transports, ha situat el Govern de Robert Mugabe en un estat virtual de guerra contra el seu propi poble.

Macedònia declara l'alto el foc ▶ El Govern de Macedònia ha signat un alto el foc, sota els auspicis de l'OTAN i la UE, després de rebre garanties que els rebels albanesos havien firmat, per la seva part, un acord amb l'OTAN. Segons l'assessor nacional de seguretat macedoni, Nikola Dimitrov, l'acord no significa el final de la crisi, però sí crea les condicions necessàries per al diàleg polític.

D I V E N D R E S 13

Ajuda milionària per a la República Democràtica del Congo ▶ A la República Democràtica del Congo persisteix l'alto el foc, però els combats continuen. El primer diàleg intercongolès, previst per a l'agost, i les activitats diplomàtiques del president, Joseph Kabila, han rehabilitat el país als ulls de la comunitat internacional, però la situació humanitària continua degradant-se. Malgrat la situació volàtil i inestable, el Banc Mundial i el Govern de Kinshasa han firmat un acord per a l'aportació de 50 milions de dòlars per a la reconstrucció de carreteres, la lluita contra la sida i la modernització d'escoles i hospitals. Hi ha el perill, però, que el Govern de Kinshasa desviï part d'aquests diners per revifar la guerra.

El Nepal, regne dels maoïstes ▶ Tot just un mes després de la massacre de la família reial, els maoïstes estan guanyant terreny. L'últim atemptat dels rebels, que va costar la vida a 41 policies, con-

firma la pèrdua del control sobre una vasta regió del país per part del Govern. D'altra banda, la vaga general, convocada pels maoïstes el 12 de juliol, va arribar a paralitzar gran part del país.

Cimera històrica entre l'Índia i el Pakistan ▶ La Cimera d'Agra entre els líders de l'Índia i el Pakistan podria representar un primer pas per canviar la història del sud asiàtic. Es tracta de la primera trobada directa entre el primer ministre indi, Vajpayee, i el president pakistanès, Pervez Musharraf, a més de ser la primera invitació oficial d'un president pakistanès a Delhi. Els objectius de la cimera són la recuperació de la confiança entre ambdós països i la resolució del conflicte del Caixmir, una regió per la qual l'Índia i el Pakistan han entaulat dues guerres i que actualment està dividida entre una zona controlada per l'Índia i una altra pel Pakistan.

Burundi es decideix per la pau ▶ Una sessió maratoniana entre 19 partits polítics de Burundi i Nelson Mandela, intermediari en el conflicte, durant la qual s'ha tancat un acord per a un Govern de transició de tres anys, ha significat un pas gegantí cap a la consolidació de la pau en aquest país castigat per una guerra de vuit anys.

D I V E N D R E S 20

L'Índia i el Pakistan no conquereixen el cim en la reunió d'alt nivell d'Agra ▶ La reunió d'Agra entre el primer ministre indi i el president del Pakistan ni tan sols va cloure's amb una declaració conjunta. Les posicions d'ambdues parts respecte al conflicte del Caixmir són tan oposades que no hi ha acrobàcia verbal que pugui salvar les distàncies. Tanmateix, i malgrat el fracàs, sembla haver sorgit una voluntat de diàleg permanent entre ambdós veïns, gràcies al pragmatisme dels seus dirigents i a interessos polítics i econòmics.

Pròxim Orient, rebrot violent de la Intifada ▶ Els últims intents de diàleg al Pròxim Orient es dilueixen mentre la Intifada rebrot amb força a tots els territoris palestins autònoms. Aquesta setmana, Israel ha efectuat el desplegament militar més important des que va començar la Intifada. El Govern de Sharon ha donat suport a l'acció militar amb un seguit de mesures legislatives destinades a entorpir la feina dels palestins a Israel.

D I M E C R E S 25

Indonèsia destitueix el seu primer president electe ▶ Abdurrahman Wahid ha lluitat fins l'últim moment per defensar la seva presidència, però de res li ha servit. L'Assemblea Consultiva del Poble ha pres la iniciativa política i ha avançat la sessió

especial per destituir Wahid, posant fi al curt i tempestuós mandat del primer president democràticament elegit a Indonèsia. El substitueix en el càrrec l'actual vicepresidenta, Megawati Sukarnoputri, fins a la fi del mandat, el 2004.

A G O S T

D I V E N D R E S 30

Timor Oriental celebra les seves primeres eleccions ▶ Tot just dos anys després d'aconseguir la seva independència, Timor Oriental celebra el 30 d'agost les seves primeres eleccions per a l'Assemblea Constituent que haurà de promulgar la primera Constitució del país. Dels 16 partits que concorren a les eleccions, el Fretilin (Front d'Alliberament de Timor Oriental Independent) se situa com a favorit, tot i que ja ha proposat la formació d'un govern d'unitat nacional per a la primera legislatura. D'altra banda, l'antic lluitador per la independència Xanana Gusmao ha anunciat que es presentarà a les eleccions presidencials, previstes per a començaments del 2002, decisió que pràcticament el converteix ja en el primer president de Timor Oriental.

Pròxim Orient: guerra limitada ▶ L'ocupació de la ciutat de Beit Jalla, al sector autònom palestí de Betlem, el 28 d'agost, i l'assassinat del líder palestí Abu Ali Mustafa, el dia 27, van comportar un considerable augment de la tensió al Pròxim Orient, on la Intifada compleix ja 11 mesos.

Controvertit desarmament a Macedònia ▶ L'OTAN considera tot un èxit el desenvolupament actual de l'entrega voluntària d'armes per part de la guerrilla albanesa després d'haver acomplert el seu objectiu de recollir 1.100 armes durant la primera setmana de l'operació "Collita Essencial", és a dir, una tercera part del total proposat.

Oportunitat per a la pau al Nepal ▶ El Govern del Nepal i la guerrilla maoïsta s'han assegut aquesta setmana a la mesa de negociacions en un primer intent seriós per acabar amb cinc anys d'insurrecció. El nou primer ministre, Sher Bahadur Deuba, que va substituir el dimitit Koirala el passat 18 de juliol, sembla estar decidit a restaurar la pau al petit regne de l'Himàlaia. No obstant, els punts de partida d'ambdues parts semblen massa divergents com per donar pas a l'optimisme. Els maoïstes exigeixen la redacció d'una nova Constitució i l'abolició de la monarquia, mentre que el Govern ha deixat clar que no acceptarà canvis que afectin la monarquia constitucional.

dCIDOB 80. **Seguretat alimentària.**

Estudi de cas: Nova York. La fam no és un accident.
Fundació CIDOB

ESTUDI DE CAS: NOVA YORK

LA FAM NO ÉS UN ACCIDENT

Fundació CIDOB

Situació general als EUA ▶ En el país més ric del planeta, el que té una disponibilitat mitjana diària més alta de calories per habitant (3.699)¹ i un dels que té una renda per càpita més elevada, hi ha fam. Les causes que expliquen aquest fenomen són moltes i complexes, però és evident que la qüestió de la distribució dels recursos i la concentració d'aquests recursos en poques mans és un factor molt important a tenir en compte. A més a més, des de l'entrada en vigor de l'Acta de Responsabilitat Personal de 1996 (Personal Responsibility Act) –coneguda com l'acta de reforma del benestar social (Welfare Reform Act)–, s'ha constatat l'augment espectacular de casos de fam i desnutrició, i és que l'Estat i les agències locals de benestar social van iniciar una reducció sense precedents del nombre de casos susceptibles d'acollir-se als programes públics d'ajuda social (els quals proporcionen petits ingressos mensuals i bonus d'aliments) i dels diners destinats a activitats com els menjadors populars. La reforma d'aquest sistema públic d'assistència inclou normes de feina estrictes per als sol·licitants de l'ajuda, amb excepcions només per a les persones amb discapacitats i per a les que tenen al seu càrrec nadons menors de tres mesos. Aquest nou sistema de benestar social emfatitza l'autosuficiència de les persones, però precisament les dades mostren que tenir treball no és requisit indispensable per sortir de la pobresa. Concretament a la ciutat de Nova York hi ha poques ofertes de treball i l'escassetat de transports s'ha convertit en una barrera infranquejable per a la majoria de persones que busquen feina.

A Nova York hi ha fam: les dades ▶ Diferents estudis portats a terme per centres i agències de recursos alimentaris i de benestar social durant els últims anys (1997-2000) mostren les següents dades:

- ▶ Cada vegada més els novaaiorquesos, treballin o no, viuen en condicions més extremes. Els problemes d'inseguretat alimentària continuen creixent i afecten particularment els infants, les famílies treballadores, els immigrants i els vells. Els progressius increments dels costos de l'habitatge i dels serveis mínims deixen menys diners per a l'alimentació.
- ▶ Es considera que 2,2 milions de persones viuen en la pobresa (amb pressupostos familiars un 25% per sota del nivell de pobresa federal).
- ▶ El 52% dels infants viuen en famílies amb pressupostos familiars anuals per sota del nivell de pobresa.
- ▶ Més del 15% de la població (més d'un milió de persones) està patint "inseguretat alimentària", la qual es podria definir com "la disponibilitat limitada o incerta d'aliments nutricionals adequats".
- ▶ 400.000 persones pateixen fam severa o moderada, de les quals 118.000 són infants.
- ▶ El 40% dels programes d'emergència alimentària assenyalen un increment de l'assistència sol·licitada pels treballadors pobres. Però l'escassetat d'aliments ha fet que els programes d'emergència alimentària siguin incapaços de fer front a la creixent demanda.
- ▶ El 41% dels magatzems d'aliments de la ciutat cada vegada racionen més la quantitat d'aliments, oferint quantitats més petites. Diàriament, més de 1.400 nens pateixen fam perquè queden fora dels programes d'emergència alimentària a causa de la insuficiència d'aliments per repartir. Al llarg del 1998 i principis del 1999, els "menjadors populars" (últim recurs que utilitzen les famílies per sobreviure) i els magatzems d'aliments van veure créixer en un 36% la demanda d'aliments d'emergència, més de dues vegades la mitjana nacional que va arribar al 14%. I la dada més alarmant és el dramàtic creixement de la fam entre els infants, els quals s'han convertit en el sector més ampli de població pel que fa a la demanda d'ajuda. Durant aquest període, l'Administració de Recursos Humans de la Ciutat de Nova York ha reconvertit 14 dels 31 centres de benestar social en "centres de treball", els quals han utilitzat diverses tàctiques agressives per tal de fer desistir la gent de rebre ajudes públiques per a l'alimentació. Només al gener de 1999, 74.000 persones van ser expulsades d'aquests programes; superant les 59.000 comptabilitzades un any abans. D'aquesta xifra, un 59% corresponen a infants i un 11% a gent gran.

► Més de 100.000 treballadors de l'Estat de Nova York guanyen el salari mínim, que suma un total de 10.712 dòlars anuals. Unes 139.000 persones guanyen menys que això. Per últim, s'estima que més de la meitat dels desocupats no reben cap mena de subsidi d'atur (dades del 1997).

Mites i realitats ► Per justificar la reducció dels serveis d'assistència social s'han estès una sèrie de mites que cal puntualitzar. Segons la Xarxa d'Acció contra la Fam (Hunger Action Network of New York State) aquests són els següents:

Mite. *Les persones són pobres perquè són massa gandules per treballar.*

Realitat. Els treballadors que viuen en la pobresa són el segment de la població pobre que creix més de pressa. Una de cada tres famílies que visita un "magatzem d'aliments" té com a mínim un membre que treballa. El 40% dels pobres de més de 14 anys treballen.

Mite. *Els sense sostre són alcohòlics i malalts mentals; viuen al carrer per pròpia voluntat.*

Realitat. En una nit qualsevol, hi poden haver 73.000 novaiorquesos sense sostre, dels quals prop del 70% s'estan en refugis. En moltes comunitats, la majoria són infants. Només una tercera part dels adults sense sostre són malalts mentals. Els infants i els joves es troben en el segment de la població dels sense sostre que creix més ràpidament. El 22% d'aquest col·lectiu té feina. L'escassetat d'habitatges i de feina ha forçat moltes famílies a viure al carrer. Els canvis en la llei de lloguers i la reforma dels serveis de benestar social poden causar un increment d'aquest sector de la població en els pròxims anys.

Mite. *Si una persona realment vol treballar ho pot fer.*

Realitat. Per cada lloc de treball disponible a Nova York hi ha almenys vuit persones que necessiten trobar feina. El 40% dels nous llocs de treball creats als EUA paguen per sota del nivell de pobresa.

Mite. *La fam i la pobresa es dona en persones amb fracassos personals.*

Realitat. Els infants constitueixen el sector més ampli de persones que pateixen fam a Nova York. Un de cada quatre nens de Nova York viu en la pobresa. Molta gent pobre treballa.

Mite. *Les persones que viuen dels serveis socials obtenen massa diners.*

Realitat. La majoria de llars que reben bonus d'aliments i ingressos d'assistència pública tenen un pressupost de menys del 74% del nivell de pobresa federal.

Mite. *Les persones que reben assistència pública són uns estafadors, ja que tenen més fills per obtenir més diners.*

Realitat. La família mitjana que rep ajuda està formada per tres membres: la mare i dos nens. És més normal que les famílies amb necessitats d'assistència tinguin nens per sota dels cinc anys. Una vegada els nens van a l'escola, la mare esdevé més lliure per poder-se sostenir econòmicament.

Mite. *Les persones que reben assistència pública utilitzen els bonus d'aliments per comprar cervesa i tabac.*

Realitat. Els bonus d'aliments no es poden usar per comprar alcohol o menjar per animals domèstics o qualsevol altra cosa que no sigui menjar d'aliment. Hi ha uns límits molt estrictes a l'hora de poder escollir la compra. ■

Nota ►

1. PNUD, 2000

Fonts ►

Human Rights Documentation Project

<http://www.ujhumanrights.org/index.html>

Food Research and Action Center (FRAC)

<http://www.frac.org/index.html>

Hunger Action Network of New York State

<http://www.geocities.com/hungeraction/hungerny/hungerfact6.html>

Just Food

<http://www.justfood.org/>

dCIDOB 80. **Seguretat alimentària.**

Estudi de cas: Dinamarca. Estratègies per a la seguretat alimentària i agricultura ecològica.

Víctor González

ESTUDI DE CAS: DINAMARCA

Estratègies per a la seguretat alimentària i agricultura ecològica

Víctor González Sociedad Española de Agricultura Ecológica

Situació actual ▶ A Dinamarca, país agrícola productor de cereals i exportador de productes lactis, carn, derivats del porc i ous, la preocupació del Govern pel que fa a la seguretat alimentària se centra en la qualitat i la innocuïtat per a la salut humana dels productes alimentaris. Tot plegat en el context d'un país petit (43.090 km² i 5,2 milions de població), amb una densitat de població entre mitjana i alta, superior a l'espanyola, amb consumidors de poder adquisitiu mitjà, amb una sobreproducció de llet i cereals, i sense problemes de desproveïment o escassetat d'aliments en els mercats.

La demanda dels consumidors de qualitat, els que volen un cicle de producció que sigui respectuós amb el medi ambient, va fer que el 1995 el Govern aplicés el primer pla de foment de l'Alimentació i Agricultura Ecològica, els productes del qual són adquirits freqüentment per un 47% de la població, de la qual un 15% és consumidora conscient habitual si aquests productes són assequibles.

Gràcies al consens i amplitud en l'elaboració i execució de sengles plans triennals d'acció nacionals (1995-1997 i 1998-2000), impulsats conjuntament des de l'Estat, amb la col·laboració de les organitzacions professionals agràries "convencionals" i altres sectors, tot i que amb un cert lideratge per part del sector "ecològic", la importància relativa de l'agricultura i ramaderia ecològiques ha augmentat durant els darrers sis anys en aquest país, arribant fins a un 6,6% del total de la seva superfície agrària.

El 10% de la producció ecològica total del país està orientada a l'exportació: gairebé la meitat dels productes lactis s'exporta, principalment al Regne Unit, Alemanya, Suècia i altres països escandinaus. S'espera un augment de l'exportació en un 30%-40% els propers anys. Durant la recent crisi alimentària provocada pel mal de les *vaques boges*, l'exportació de carn de porc ecològica s'ha incrementat un 500%.

Per la banda del consum, la diferència de preus encara és considerable i els danesos han de pagar entre un 20%-40% més pels productes ecològics. Malgrat tot, els índexs de diferència de preus entre productes ecològics i convencionals s'ha anat reduint durant els últims cinc anys, sobretot en els derivats lactis (142 a 119), en el blat (195-148) i en el pa (195 a 147), però en productes com els ous (111 a 131), les patates (132 a 140) i les pastanagues (142 a 143) han pujat lleugerament.

S'ha de subratllar que els productes ecològics no tenen una oferta tan estesa com els convencionals. En el cas dels aliments ecològics, aquests ja es poden trobar en diferents indrets, encara que en una proporció menor que els convencionals. Els consumidors danesos compren aquest tipus de productes majoritàriament als supermercats (76%), els quals ja n'ofereixen una gran varietat (400 tipus), i en menor mesura en parades al carrer (5%) o tendes especialitzades (3%), i molt poc a les finques dels agricultors (0,5%). Més de 10.000 famílies reben regularment una cistella de fruites i hortalisses als seus domicilis.

Respecte als productes lactis i cereals (avenes), la venda "ecològica" supera la convencional a les grans superfícies, on un 20% del total de les vendes són de productes ecològics. En aquests centres encara hi ha una gran demanda del consumidor que desitja assegurar-se bé sobre els avals de garantia "ecològics". La utilització d'un segell de garantia i el desenvolupament d'un sistema de control i certificació estatal molt conegut per la gran majoria dels consumidors, en mans d'organitzacions estatals i en part subsidiat, és una altra de les característiques que augmenta la confiança i la seguretat del consumidor en els productes ecològics. No obstant això, i per augmentar la seva eficàcia, actualment se n'està discutint la privatització.

Per últim, cal subratllar que el desenvolupament de normes de producció i elaboració més estrictes que les contemplades en la regulació europea 2092/91, en relació a l'ús de certs pesticides (coure), a les dosis límit de fems a usar o la més llarga durada del període de conversió, orientades a obtenir productes més sans i segurs per a l'alimentació, són impediments per a la conversió d'un més gran nombre d'agricultors.

Els arguments per al canvi alimentari ▶ El canvi en el model alimentari a Dinamarca ha vingut de la mà del consumidor, més conscienciat per obtenir aliments segurs per a la seva salut, després dels diferents escàndols alimentaris esdevinguts en els últims 10 anys a Europa i també per la seva major sensibilitat i preocupació cap a la conservació del medi ambient, en una societat no molt industrialitzada però rodejada de països amb exemples d'impactes negatius de la indústria en l'ambient. Per tant, les raons més importants que han portat a aquest consum de productes ecològics són, per una banda, la preocupació per la salut, especialment la dels més petits; i per l'altra, la voluntat de donar suport a les formes de producció que protegeixin el medi ambient, sobretot per part d'aquells que compren hortalisses, pa i cereals. Pel que fa als derivats lactis els consumidors argüeixen, a més, la seva millor qualitat nutritiva. En els productes carnis s'hi afegeix la preocupació del consumidor pel benestar de l'animal a més de la salut humana. Per altra banda, cal esmentar que no es planteja una discussió al voltant de la igualtat d'accés a aquest tipus de productes per part de les minories marginals amb menys ingressos econòmics, ni sobre dels possibles impactes ambientals que la continuació de la pràctica d'una agricultura convencional contaminant pot comportar si el consum no provoca una estrebada que obligui a la conversió del sector.

La llet és, en gran diferència, el producte "ecològic" més popular a Dinamarca. La llet ecològica es ven més que la convencional, principalment a l'àrea de Copenhaguen, més poblada. Aquest producte i els seus derivats suposen quasi la meitat de totes les vendes del sector ecològic del país.

Quota de mercat dels productes "ecològics": llet 22,2%; ous 18,7%; pastanagues 12,9%; blat 9,5%; pa 6,8%; cafè 4,2%; formatge 1,7%; carn 0,5%.

Durant la conversió, la rendibilitat de la producció ecològica està assegurada, degut a la combinació entre els subsidis a la producció durant els cinc primers anys (entre 7.400 i 37.150 pessetes hectàrea/any), i a la diferència de preus, segons un estudi comparatiu recent sobre 312 finques. Els cultivadors d'hortalisses i gra van obtenir el 1999 el doble de guanys que els convencionals, però els ramaders només van obtenir un 15% més de rendibilitat davant els seus homòlegs convencionals. Els criadors de porcs ecològics, un sector important a Dinamarca, encara no han aconseguit superar els seus homòlegs convencionals, repte que ha d'afrontar l'alimentació ecològica.

Per tant, en general s'ha aconseguit augmentar la producció "ecològica" i mantenir els ingressos dels seus agricultors, però encara falta reduir la diferència de preus entre els productes ecològics i els convencionals, fet que quan s'assoleixi permetrà una millor distribució i un augment d'aquest tipus de consum.

Les perspectives de futur ▶ El Govern danès ha implementat durant els últims sis anys dos plans d'acció per impulsar una producció agrícola i ramadera de qualitat, respectuosa amb el medi ambient, establint per això programes d'investigació i d'extensió per a productors, campanyes d'informació i promoció del consum de productes ecològics i sistemes de garantia, control i certificació, amb el suport del Ministeri d'Agricultura, els quals han permès un cert avenç en la producció i l'elaboració ecològiques. I es vol aprofundir en aquest tipus de mesures amb nous plans d'acció que ataquin els punts dèbils d'aquest tipus de producció, assenyalats anteriorment.

La constitució del Consell Consultiu d'Alimentació Ecològica l'any 1987, integrat per 14 membres en representació d'organitzacions agràries, ecologistes, de consumidors, etc., fins i tot en àmbits "convencionals", juntament amb autoritats de diferents ministeris, el qual assessora al Ministeri de Sanitat, Agricultura i Pesca, i està dotat d'un aparell administratiu adequat, ha estat un factor important per a l'elaboració i desenvolupament dels dos anteriors plans d'acció en alimentació i agricultura ecològiques, que han permès un avenç en la seguretat alimentària molt important per a Europa.

L'increment de la confiança del consumidor en el segell estatal de certificació, conegut pel 90% dels consumidors, tant en la producció com en els processos d'elaboració d'aliments ecològics; el suport financer i l'impuls de compres de productes alimentaris ecològics per part de les institucions públiques dependents de l'Estat i els ajuntaments, com hospitals i menjadors; l'enfortiment del Centre danès d'investigació en agricultura ecològica (DARCOF), amb un pressupost previst pels propers cinc anys (2000-2005) de 18.280 milions de pessetes (227 milions de corones daneses), que està constituït per cinc coordinadors de la investigació a temps complet, i integrat dins del sistema d'investigació convencional, però vinculat a una xarxa de més de 50 organitzacions de tot el país, amb més de 100 investigadors col·laboradors, (aquests col·laboradors realitzen experiments en finques o donen suport a les més de 100 iniciatives d'experimentació de base dels propis productors –*grassroots research*–, programa especial per al qual es preveu un pressupost de 540.000 euros en els propers tres anys, 2001-2004); són factors que juntament amb un estil d'assessoria permanent, amb un concepte de procés, des dels serveis d'extensió als agricultors ecològics, contribuiran a continuar treballant per a superar els problemes assenyalats en el tercer pla d'acció per al foment de l'agricultura ecològica a Dinamarca. ■

Fonts ▶

Centre for Organic Agriculture in Denmark www.okologiens-hus.dk
 Organic Service Centre, Denmark. E-mail: info@okologiens-hus.dk
 Danish Agricultural Council www.landbrug.dk
 Danish Ministry of Food, Agriculture and Fisheries. www.pd.dk
 Danish Veterinary and Food Administration www.vfd.dk
 Directorate for Food, Fisheries and Agri Business. www.dffe.dk
 Danish Agricultural Advisory Centre www.lf.dk
 Danish Research Centre for Organic Farming (DARCOF) www.foejo.dk
 Danish Organic Sector www.organic.dk

Xifres de l'agricultura ecològica a Dinamarca			
	2004	2003	%
Nombre de finques	55.000	5.200	0,9
Àrea en hectàrees	2.470.000	176.000	0,5
Temany mitjà (hectà.)	48,5	47,7	-
Capes bovins	762.000	75.000	9,8
Capes porcs	28.600.000	219.000	-
Capes gallines	3.580.000	887.000	28
Capes pollastres	134.600.000	227.000	-

dCIDOB 80. **Seguretat alimentària.**

Estudi de cas: Brasil-Rio Grande do Sul. L'experiència de les fires ecològiques brasileres.

Mario Gusson i Jairo Boza

ESTUDI DE CAS: BRASIL - Rio Grande do Sul

L'experiència de les fires ecològiques brasileres

Mario Gusson i Jairo Boza Enginyers agrònoms i experts en comunicació, membres del CETAP¹

Brasil és un país de dimensions continentals, subdividit en cinc regions geopolítiques diferents, amb una població actual d'aproximadament 170 milions d'habitants distribuïts de manera diferent a cada regió. En termes generals, aproximadament el 75% de la població viu en el medi urbà i el 25% restant en el rural. Com que és un país gegant, en quant a territori i economia, les seves contradiccions internes també ho són en proporció directa. Hi ha un 30% de la població que viu en unes condicions de vida poc dignes, amb problemes estructurals, econòmics i socials històrics. La distribució de la riquesa és una síntesi d'això: el 20% més ric reté el 65% de la renda i el 50% més pobre només el 12%.

Aquesta situació és el reflex del model de desenvolupament adoptat pel Brasil, que ha permès que aquestes contradiccions perduressin en la història i s'aprofundissin, principalment a partir dels anys setanta, amb el procés de modernització de l'agricultura. Durant els últims 30 anys, amb l'excusa de l'avenç del progrés, van adquirint rellevància problemes ambientals, econòmics, culturals i socials de grans proporcions; en l'àmbit social, un gran contingent de famílies d'agricultors fou expulsat del medi rural. Actualment hi ha uns 4,8 milions de famílies sense terra. La prioritat de l'agricultura moderna va ser produir, partint de la base del model agroindustrial, productes de monocultius destinats a l'exportació, en detriment de la producció diversificada d'aliments per assegurar l'atenció de les necessitats i l'aprovisionament alimentari de la població. Els monocultius, incentivats per la política de desenvolupament, van reduir la diversitat biològica, la diversitat de cultius alimentaris tradicionals, comproment d'aquesta manera la sobirania i l'aprovisionament alimentari de la població del país.

A finals dels anys setanta, les organitzacions populars del medi rural es van organitzar i van començar a criticar el model de desenvolupament agrícola, reivindicant millors polítiques per al sector. A poc a poc es van anar construint i presentant alternatives més apropiades a la realitat dels agricultors familiars i, juntament amb els moviments socials populars, es van formular propostes polítiques amb l'objectiu d'assegurar una més gran sostenibilitat per als sistemes de cultiu, produir aliments ecològics i organitzar-se per tal de comerciar directament amb els consumidors. Així és com sorgeixen les experiències de comercialització directa d'aliments, les fires ecològiques, a la regió nord de l'estat de Rio Grande do Sul, amb el suport i la contribució del CETAP.

Construint l'agroecologia i la sobirania alimentària amb els agricultors familiars ▶ A la regió nord de Rio Grande do Sul, on el CETAP actua des del 1987, es verifiquen innumerables iniciatives innovadores, amb la participació dels Sindicats de Treballadors Rurals que deixen de banda el seu caràcter assistencialista per dedicar-se a l'organització política i econòmica dels agricultors familiars.

Durant tot aquest procés sorgeixen els grups i associacions d'agricultors agroecològics, els quals busquen incorporar en la seva acció aspectes tècnics, econòmics, organitzatius i polítics. En aquests casos, la cooperació es realitza de manera força descentralitzada, fent que grups diversos s'articulin per objectius comuns, com ho són la comercialització en fires ecològiques i la discussió sobre la generació de credibilitat dels productes de forma participativa. És en aquest context que en els últims anys l'agroecologia s'ha destacat i ha despertat més interès, tant per part de les entitats d'assessorament (ONG) com de les organitzacions i moviments populars i, òbviament, dels agricultors que s'organitzen i fan de l'agroecologia una cosa concreta.

La confirmació d'això són les nombroses fires ecològiques que s'organitzen a la regió nord de l'estat de Rio Grande do Sul. La primera que es va celebrar va ser la Fira Ecològica de Passo Fundo, la qual funciona des de principi de 1998, i va sorgir a partir de l'estímul

que van donar a l'organització els agricultors de productes ecològics amb la perspectiva de la seva comercialització directa al consumidor. Aquesta fira, que es fa cada dissabte, reuneix 11 grups d'agricultors ecològics de diversos municipis de la regió (Passo Fundo, Marau, São Domingos, Santo Antônio do Palma, Ibiraiaras, Tapejara, Água Santa, Pontão i Três Arroios), i involucra directament a 135 famílies d'agricultors.

Els principals actors d'aquest procés, els agricultors familiars, encara depenen de l'incentiu de l'organització i el desenvolupament de formes alternatives de comercialització –entre les que destaquen les fires ecològiques– per sentir-se estimulats a modificar els sistemes de producció i cultiu predominants actualment, i per avançar fins a obtenir el control de tota la cadena productiva, que abasta la producció, la transformació i la comercialització.

Les fires ecològiques no només són, com se solen considerar, espais de comercialització que ofereixen aliments sense agrotòxics al consumidor, o el simple agregat de valor econòmic al producte, sinó que constitueixen un espai d'intercanvi de coneixement i de cultura entre agricultors i consumidors on s'exerceix la cooperació i la solidaritat.

Durant els últims anys s'ha divulgat molta informació sobre el creixement del mercat per a productes orgànics, així com l'interès dels grans comerços majoristes per aquest tipus de producte. Això no obstant, se sap que el procés està dominat per grans complexos agroindustrials que subordinen els agricultors als seus interessos de mercat. Les fires ecològiques, en canvi, es configuren en espais on els agricultors i consumidors formen una associació basada en principis ètics i solidaris, fet que també proporciona autonomia a l'agricultor, fonamental per a alliberar-lo de les exigències dels complexos agroindustrials.

A més a més de l'autonomia adquirida a través d'aquesta forma d'organització de la comercialització, aquest procés també és fonamental per rescatar l'autoestima de l'agricultor, ja que deixa de ser només una peça de menor importància, gairebé anònima dins dels complexos agroindustrials, per passar a adquirir la condició de protagonista. La importància estratègica d'aquest treball radica en el fet que l'autonomia que adquireix l'agricultor en la comercialització de la seva producció facilita la transició productiva cap a l'agroecologia. S'ha observat que a partir del

BRASIL-RIO GRANDE DO SUL

moment en què els grups van començar a participar en aquests espais s'han donat avenços significatius respecte a la implementació de les propostes històriques de l'agricultura ecològica, i s'ha valorat la diversitat dels cultius. Quan la Fira va començar es van ofertar 60 tipus de productes; actualment se n'ofereixen 120, des de derivats de cereals –com farines de blat, blat de moro i sègol–, arròs, hortalisses –com rúcula, xicoira, *radiche do mato*, etc.–, llegums, fruites silvestres –com la *jabuticaba*, la cirera, la pruna–, a més de cítrics com les taronges i les llimes.

El preu dels productes de la fira correspon al preu mitjà dels preus dels mercats locals. D'aquesta manera, els agricultors tenen un guany significatiu per vendre directament als consumidors, els quals també tenen l'avantatge d'adquirir productes de millor qualitat a preus de mercat. Un exemple el constitueix la llet: quan els agricultors la venen a través de la indústria, reben R\$ 0,25 (vint-i-cinc centaus de real) per litre, i quan la venen directament a la fira n'obtenen R\$ 0,50 (cinquanta centaus de real) per litre, és a dir, guanyen un 100% més pel seu producte. I el consumidor també hi guanya, ja que en el supermercat paga R\$ 0,80 per litre². En una investigació realitzada per identificar el perfil dels consumidors de la fira de Passo Fundo, es va constatar que el 25% dels que la freqüenten tenen uns ingressos inferiors a tres salaris mínims³ i que el 30% té uns ingressos superiors a 15 salaris mínims, fet que demostra que tant persones de baixos ingressos com de la classe mitjana tenen accés als productes ecològics. Una altra dada a destacar és que més del 50% dels consumidors tenen una edat superior als 50 anys, dada que indica que es tracta d'una

opció conscient, reforçada a més en el paràgraf relatiu a les principals raons argüides per comprar a la fira: la qualitat dels productes oferts (citada pel 97% dels entrevistats) i la preocupació per la salut personal i de la família (80%).

També és evident la millora de la dieta alimentària de les famílies dels agricultors amb la producció i el consum de més diversitat d'espècies alimentàries, millorant així la qualitat de vida i assegurant la sobirania alimentària de les famílies. L'experiència de Passo Fundo va ser la primera a la regió i per això va servir d'estímul a la multiplicació de la proposta en altres municipis, com Três Arroios, Sananduva, Getúlio Vargas, Paim Filho, Ibaraiaras, Lagoa Vermelha i Constantina. Aquestes experiències es van irradiar per la regió i es van configurar com alternatives concretes per contribuir a la construcció d'un nou projecte de desenvolupament que beneficiés els agricultors familiars, millorant les seves condicions de vida amb dignitat i solidaritat, preservant els recursos naturals i apuntant a sistemes de cultius més viables i sostenibles. ■

Notes »

1. El Centre de Tecnologies Alternatives Populars (CETAP) és una ONG coordinada per representants dels moviments socials del camp, que busca l'enfortiment de l'agricultura familiar a través de la promoció d'un model de producció agroecològic. Contacte: CP 616, Passo Fundo, RS, 99001, Brasil. E-mail: cetap@via-rs.com.br
2. Relació entre el real (moneda brasilera) i el dòlar: 1 dòlar=R\$ 2,20.
3. El salari mínim de Brasil és de 81,82 dòlars

dCIDOB 80. **Seguretat alimentària.**

Estudi de cas: Etiòpia. Les causes d'arrel de la fam i la sequera.
Tewolde Berhan Gebre Egziabher

ESTUDI DE CAŞ: ETIÒPIA

LES CAUSES D'ARREL DE LA FAM I LA SEQUERA

Tewolde Berhan Gebre Egziabher Director General, Autoritat per a la Protecció del Medi Ambient, Etiòpia

La base de l'economia d'Etiòpia és l'agricultura; i els productes agrícoles depenen de les variacions del temps, i també dels patògens i pestes animals i vegetals, que en fan fluctuar la producció i la qualitat. La fam s'esdevé quan aquestes fluctuacions donen com a resultat una seriosa escassetat d'aliments. La història de cada país ensenya que la fam és inevitable quan l'economia es basa únicament en l'agricultura. Per aquesta raó, la història mostra com Etiòpia fins ara ha estat incapaç d'evitar les fams, i que si la seva economia continua més o menys dependent només de l'agricultura, es pot estar segur que la fam continuarà.

El sistema feudal que s'ha mantingut a Etiòpia durant els últims 1.000 anys ha estat depredador sobre els seus propis habitants. Qualsevol cosa que ha produït el camperol sovint ha estat saquejada per soldats, intrusos i administradors, i les freqüents guerres han multiplicat el nombre de soldats i intrusos. Davant d'aquesta situació, com pot no ser víctima de la fam el camperol etiop? Tenint en ment aquesta qüestió, a continuació es repassaran els components de les causes d'arrel de la fam i la sequera a Etiòpia.

Les causes d'arrel de la fam ▶ Les principals causes de la fam són la sequera, la pobra gestió medioambiental, els conflictes, les polítiques inadequades, la debilitat en l'administració, la justícia i les institucions, la incapacitat tecnològica, els sistemes comercials i financers mundials injustos, i la pressió demogràfica. Cada un d'aquests factors separadament, normalment, no és causa suficient per provocar la fam. Però quan s'esdevenen a la vegada el seu impacte sobre la fam augmenta.

La sequera ▶ Les pluges són més abundants al sud-oest d'Etiòpia i ho són menys a les terres del nord i de l'est. A l'oest cau la pluja durant una sola estació de l'any i tota pot ser utilitzada per a cultius dins d'aquesta estació. Al sud del país, la pluja cau també en dos períodes de temps: octubre-novembre i març-abril. La pluja d'aquests períodes s'utilitza pels cultius en aquests intervals de temps; l'efecte d'humitat no es pot conservar d'una estació a l'altra. Al centre i a l'est d'Etiòpia, hi ha pluges en dues estacions amb un petit interval de temps entre ambdues. Tenint en compte això, es pot veure que la producció de cultius és més insegura al sud, seguida de l'est i del centre, i més segura a l'oest del país.

Conflicte i absència de pau ▶ El difunt sistema feudal etiop estava basat en el pillatge i les matances. Quan l'Exèrcit es movia per tot el país, s'aprovisionava pel pillatge als pobles rurals que s'anava trobant. Abans que l'esclavitud fos prohibida, l'Exèrcit sovint capturava els joves i els venia com a esclaus. Des del segle XVI, Etiòpia ha lluitat en moltes guerres contra agressors estrangers. Durant la primera meitat del segle XIX va sofrir constants guerres entre molts petits prínceps. La guerra civil més recent, que va ser causa de moltes morts, encara està fresca en la ment de tothom. I no hi ha dubte que la guerra civil va agreujar la fam que ha patit el país en les dues últimes dècades.

Polítiques fracassades ▶ Durant els últims cent anys, i de manera successiva, els diferents governs d'Etiòpia s'han basat en la concentració del poder a Addis Abeba. Per aquesta raó, qualsevol iniciativa per part de la població referent a tenir cura del seu entorn i solucionar els seus problemes ha estat contestada i vista com l'equivalent a un intent de sedició i ha portat a prendre mesures per part dels governs contràries a la població. Conseqüentment, cada camperol s'ha vist forçat a solucionar els seus problemes només de manera individual. La concentració de poder va arribar al seu extrem durant el mandat del Govern militar, quan el camperol va ser desposseït fins i tot de la possibilitat de decidir què plantar, què produir i què i quan vendre. Quan el camperol produïa excedents, no hi havia béns apropiats per a comprar amb els diners que aconseguia amb la venda dels seus productes.

ETIÒPIA

Per aquest motiu, es trobava limitat a produir només allò necessari per al propi consum i per a les vendes obligatòries al Govern. Davant d'aquesta situació, en temps d'escassetat ha estat impossible proveir de gra les àrees deficitàries des de les àrees amb excedents agrícoles.

Problemes de l'Administració, la Justícia i les institucions ▶ Les lleis es dicten per portar a terme polítiques. Però a Etiòpia, les lleis s'han promulgat de tal manera que aquells que han estat al poder han pogut imposar-les a la seva conveniència, ignorar-les, o fins i tot anul·lar-les a través de simples circulars. Per altra banda, l'estructura administrativa i les institucions han estat inadequades; enquadrades en el marc de la legalitat quan s'ha cregut convenient, han estat ineficaces en el compliment de la llei, modificades i perfeccionades no precisament per respondre a les necessitats de la majoria, sinó per servir a aquells que s'han trobat al poder i als seus homes de confiança. Com a resultat de l'abús de poder, l'afany de perseguir els guanys personals i la corrupció han estat a l'ordre del dia. Fins i tot l'ajuda alimentària lliurada per salvar a aquells que s'estaven morint de fam ha estat distribuïda amb finalitats polítiques i personals.

Problemes medioambientals ▶ No s'ha pogut tenir cura del medi ambient en un país on els camperols es trobaven tan constrenyits que no podien tenir iniciatives per a prendre mesures de conservació, i on la llei i les institucions governamentals eren instruments personals de poder. El granger no podia invertir en infraestructures per combatre l'erosió del sòl, perquè no sabia si la parcel·la de terra que ara treballava continuaria estar sota la seva possessió en la propera estació de pluges. No podia plantar arbres en la terra incultivable perquè la fusta i l'herba que es trobava en aquell indret podia prendre-la qualsevol persona. La terra, nominalment era comunal, però li era negada la seva administració comunal, ja que cada pas que s'havia de fer en comú era considerat perillós. En definitiva, a Etiòpia la terra quedava en mans del pillatge; i, en aquest sentit, els recursos naturals i, en general, el medi ambient era saquejat i devastat.

El diable del comerç i els sistemes financers mundials ▶ Els sistemes mundials financers i comercials van ser creats pels països industrialitzats, mentre els països del Sud encara es trobaven sota el poder colonial. Aquests sistemes provoquen uns fluxos monetaris nets i de recursos des del Sud cap al Nord. Les institucions encarregades que aquests fluxos no canviïn de direcció i que continuïn creixent són el Banc Mundial i el Fons Monetari Internacional. S'ha estimat que durant l'any fiscal 1987-1988, aquest flux net Sud-Nord va sumar un total de 39.100 milions de dòlars.

Aquesta situació, segons Martin Khor¹, és el resultat de diversos factors: un sistema comercial injust; el pagament d'interessos de préstecs procedents del Nord; el pagament de taxes per béns transportats a través de sistemes de transport més o menys controlats pel Nord; el pagament de dividendes sobre el capital invertit pel Nord al Sud; el pagament de drets sobre patents, marques comercials i altres drets de propietat intel·lectual; inversions del Sud desaprovechades en educar a persones que acabaran treballant al Nord com a resultat de la fugida de cervells; i la desaparició de capital a causa de l'enriquiment personal de persones del Sud, les quals mantenen els seus diners als bancs del Nord.

Tecnologia inadequada ▶ Hi ha qui manté que les fams s'estenen sobre Etiòpia perquè les tecnologies predominants són inadequades. Plantejar-se aquesta qüestió podria ser vàlid si les polítiques, les lleis i les institucions haguessin rendit comptes davant la població i si aquesta població hagués estat lliure per organitzar-se i solucionar els seus problemes comuns. Però els problemes d'Etiòpia fins ara han sorgit més de governs ineficaces que de tecnologies ineficaces. La població, finalment, està esdevenint lliure. Des del meu punt de vista, els nostres problemes alimentaris ara podran ser solucionats per part dels grangers per la senzilla raó que ara ells són lliures i podran tenir cura del seu medi ambient, i utilitzar els seus coneixements agrícoles tradicionals per produir de la millor manera que saben. Malgrat tot, s'ha de tenir present que la base de les seves tecnologies rurals ha estat erosionada a causa dels anys de guerres i opressió. Per exemple, s'ha constatat que l'ofici de ferrer a Tigray havia empitjorat recentment a causa de la manca d'encluses. Per aquest motiu, és competència del Govern controlar i desenvolupar polítiques i estratègies per reforçar i augmentar no només les tecnologies modernes, sinó també les tecnologies rurals tradicionals. L'adquisició de tecnologia nova i addicional també els pot ajudar. I, en particular, probablement ajudarà a alimentar a la població addicional que està augmentant amb uns índexs de creixement esgarrifosos. Les tecnologies noves i addicionals també seran necessàries per als processos d'irrigació i emmagatzement d'aigua, elements indispensables per fer front a l'increment de la producció agrícola i a la mineria; tot plegat per augmentar la riquesa del país i per potenciar les empreses, les quals ocuparan plenament la mà d'obra extra de treball que no pot obtenir terra per cultivar. Tot això no és una nova revelació que hem rebut; és ja una política governamental.

Lliçons per a aprendre ▶ Si es fa un repàs de les fams que ha passat el país, s'aprenen algunes lliçons importants:

- ▶ La sequera per si mateixa no és causa de la fam; per aquesta raó és necessari desenvolupar una política que faci front als altres factors de causa per tal de prevenir el fenomen de la fam.
- ▶ La guerra pot portar la fam fins i tot en anys de pluges abundants, per això és un imperatiu potenciar la pau per tal de no sofrir fam.
- ▶ Només si la població és lliure i obté un marge d'autonomia, si pot organitzar-se com cregui més convenient i posar en marxa les seves pròpies iniciatives, i alhora combatre les forces pertorbadores; només en aquest cas, els recursos naturals podran desenvolupar-se i el medi ambient podrà ser respectat, i la disponibilitat d'aliments i altres tipus de productes augmentarà.
- ▶ La sequera no afecta de la mateixa manera al conjunt d'Etiòpia; per tant si s'ofereix l'ajuda necessària a la producció, el país no té perquè patir escassetat alimentària.
- ▶ Si la tecnologia tradicional del transport no és suficient per atendre les necessitats del país de manera efectiva i eficient, per combatre la fam serà necessari desenvolupar un sistema modern de transport.
- ▶ Hi ha la necessitat de crear crèdit i béns disponibles per als grangers per tal d'animar-los a incrementar la producció agrícola.

Conclusions ▶

- ▶ La consolidació de la pau esdevé la màxima prioritat.
- ▶ La iniciativa de descentralitzar i desenvolupar el poder a les regions és recomanable en el context de combatre la fam i de tenir cura dels recursos naturals i del medi ambient. No obstant això, si aquesta descentralització no arriba al nivell de la comunitat, només s'haurà substituït l'únic centre d'Addis Abeba per 10 centres regionals i, per tant, en un exercici inútil.
- ▶ Per combatre efectivament la fam, és necessari establir un programa d'acció estratègic el qual tingui en compte l'emmagatzament de reserves alimentàries en les àrees apropiades, que disposi dels fons necessaris, que desenvolupi la capacitat de transport per distribuir la producció a totes les àrees necessàries i minimitzi les fluctuacions dels preus de venda dels aliments quan aquests siguin massa cars i comprant a la puja quan, al contrari, siguin massa barats.
- ▶ És essencial que les mercaderies que els camperols necessiten estiguin a la seva disposició per tal que puguin produir més per vendre.
- ▶ És important l'establiment de polítiques adequades i altres qüestions de suport per a les tecnologies tradicionals i el seu desenvolupament.
- ▶ La unitat dels esforços per modificar els sistemes internacionals de comerç i finances hauria de continuar; encara que aquesta no sigui una tasca fàcil. ■

Nota ▶

1. KHOR, Martin (1994) "South-North resource flows and their implication for sustainable development". *Resurgence*, 40: 14-25

dCIDOB 80. **Seguretat alimentària.**

Alternatives ecològiques de l'A a la X.

ALTERNATIVES ECOLÒGIQUES de l'A a LA X ▶

Jordi Bigues Periodista i ecologista

Hi ha alternatives? Sovint el pessimisme invadeix les nostres vides. És una de les estratègies del màrqueting consumista: al capdevall, ens diem, tot està contaminat i, segons les enquestes, el 65% dels consumidors desconfia dels aliments que ingereix. Qui no es resigni que llegeixi aquest diccionari que presenta, de l'A a la X, un ampli ventall de propostes i conceptes amb les pistes per saber-ne més. Per recuperar el protagonisme de la ciutadania.

Agricultura ecològica ▶ L'agricultura ecològica és quelcom més que el conreu de la terra sense química. Es defineix com un sistema agrari que té per objectiu fonamental l'obtenció d'aliments de màxima qualitat nutritiva i sensorial respectant l'entorn, conservant la fertilitat de la terra i la diversitat genètica. Mitjançant la utilització de recursos renovables sense fer servir productes químics de síntesi, aquesta agricultura procura un desenvolupament perdurable i manté sana la terra. La rotació, l'associació de cultius, l'espai vital de la ramaderia, l'adob animal i vegetal i l'equilibri ecològic del camp són algunes de les pràctiques importants d'aquest sistema. Els agricultors ecològics es reuneixen a la *Federació d'Associacions d'Agricultura Ecològica, Fanega*. **Contactes:** *Revista Agricultura, per al desenvolupament rural sostenible*. Amics de l'Escola Agrària de Manresa: Sant Joan d'en Coll 9. 08240 Manresa. Correu electrònic: aeam@agrariamanresa.org / *La fertilidad de la Tierra*, abans *Savia*: Apartat 10. 31300 Tafalla (Navarra). Tel i Fax 948 703 702. Correu electrònic: lafertilidad@wanadoo.es

Aliança pel Desenvolupament de l'Agricultura Ecològica ▶ Creada a finals de febrer de 2001 a la granja ecològica La Peira, a Benifaió, al País Valencià, reuneix a tot el sector de l'agricultura ecològica: des de pagesos a consumidors, amb una forta presència de professionals relacionats amb l'agricultura ecològica i la seva certificació. **Contacte:** seaeae@worldonline.es

Avals ▶ A més de l'aval dels consells reguladors en l'àmbit europeu per productes ecològics, biològics i orgànics, hi ha el distintiu i el segell de producte biològic *Vida Sana*, garantia addicional a l'oficial, i el *Demeter*, aval dels productes de l'agricultura biodinàmica. En el sector forestal, l'*Aval FSC* (Consell d'Administració Forestal) per a la fusta és promogut per grups ecologistes, per propietaris i per la indústria forestal conscient de la importància ecològica dels boscos naturals i la silvicultura ecològica. També hi ha l'*Ecolabel*, l'etiqueta ecològica europea per productes no alimentaris. Les associacions de comerç just disposen d'aval i segells com *Fairtrade*, *Max Havelaar* i *Transfair* per a cafè, xocolata, suc de taronja, te, mel, sucre i plàtans. L'anomenada *Gestió integrada de conreus* és, per entendre'ns, l'agricultura industrial però amb menys química (a França *agriculture raisonnée*, a Itàlia *agricultura sostenibile*, a Anglaterra *integrated farming*). Malgrat no tenir unes normes regulades, utilitza un reclam amb una marieta per distingir els seus productes. **Contactes:** *Associació Vida Sana*: Clot 39. 08018 Barcelona. Tel. 932450661. Correu electrònic: info@vidasana.org *FSC*. *WWF/Adena*. Carrer Santa Engracia 6. 28010 Madrid. Tel. 913082309. Correu electrònic: info@wwf.es

Balcons comestibles ▶ És una jardineria que combina el conreu de verdures, plantes aromàtiques per obtenir un espai productiu i fermós, tot aprofitant un balcó, una terrassa o un jardí. És una afició, però que ajuda a fer compost fent servir les restes del menjar i una forma d'horticultura urbana. Si vols, et poden ajudar a dissenyar el teu centre productiu. Quanta gent remena tota la vida papers i no ha planat ni tan sols una pastanaga! **Contacte:** *Diseños sostenibles*. Telèfon 91 637 69 19 i 619 24 62 20

Bancs d'aliments ▶ En el nostre entorn més pròxim, sovint es desapfiten o es destrueixen aliments perfectament consumibles per raó de les dificultats de comercialització: excedents d'estocs que s'acosten a la data de consum preferent, canvis en l'emalatge, etiquetatge defectuós... Aprofitar aquests excedents per oferir-los a persones desfavorides és el que dona origen als bancs d'aliments que recullen, gestionen i reparteixen aquests aliments. Hi ha una federació europea i estatal de bancs d'aliments. Segons *L'Informe*

sobre *Desenvolupament Humà*, l'estat espanyol figura en quart lloc en nombre de famolencs dels països occidentals, després del Regne Unit, Irlanda i els Estats Units. **Contacte:** **Fundació Banc dels Aliments:** Passeig de Torras i Bages 154. 08033 Barcelona. Tel. 933464404. Correu electrònic: bancaliments@teleline.es

Bancs de llavors ► Segons estimacions de la FAO, cada any es perden unes 50.000 varietats d'interès per al sector agrari. Llavors adaptades a ambients locals, autòctones i naturals, desplaçades per variants uniformitzades i manipulades genèticament. Les variants locals, autòctones, estan adaptades a l'entorn. A partir de l'any 2004, en l'àmbit europeu, les llavors utilitzades en els conreus acreditats com a ecològics hauran de ser llavors ecològiques. A la Garrotxa hi ha un banc de llavors de conreu que reuneix unes 300 varietats. Més de 30 cases de pagès hi estan implicades. En l'àmbit estatal hi ha la *Xarxa de Llavors* animada per la Federació d'Associacions d'Agricultura Ecològica (Fanega) i la Plataforma Rural, amb un munt d'iniciatives. **Contactes:** **Red de Semillas. Resembrando e intercambiando.** Carrer Navas de Tolosa 3,3º. 28013 Madrid. Tel. 913085369. Fax. 915216668. Correu electrònic: alvaro_toledo@wanaddo.es/*Xarxa de Llavors.* El Castell. 17853 Sales de Llierca Tel. 972687657

Circuits de curta comercialització ► Distribució i venda directa de productes de qualitat directament del productor al consumidor, del camp a la ciutat. Per aconseguir-ho cal l'organització i l'associació dels agricultors per poder oferir la totalitat de la cistella familiar. Així es garanteix l'eliminació d'intermediaris, es promou el consum de productes locals o pròxims, de temporada, el que s'anomena un nou pacte de confiança entre pagesos i consumidors. També es poden promoure parcs agraris amb uns preus dignes. A França, l'any 1999 es va intentar un sistema per donar a conèixer a l'etiqueta el preu pagat a l'agricultor. El sistema va fer figa, però el consumidor té dret a saber què ha quedat en mans del productor. **Contacte:** www.bioacasa.com

Consells reguladors ► Consells i comitès de regulació s'encarreguen del control i la certificació dels productes ecològics, aliments frescos o processats. Reuneixen a totes les parts implicades (pagesos, elaboradors, administració, organitzacions professionals i consumidors) i promouen, sense pràcticament recursos, l'agricultura ecològica. Són els únics òrgans acreditats per certificar els productes ecològics, biològics o orgànics. Cal recordar que, gràcies a la política agrària de la Unió Europea, una hectàrea de conreu convencional rep una subvenció mitjana anual de 36.600 pessetes i una d'agricultura ecològica, de 8.627 pessetes. Així doncs, subvencionem amb fons públics la contaminació agrària difosa i gravem als que practiquen l'agricultura ecològica, amb impostos com la pròpia certificació. **Contacte:** **Consell Català de la Producció Agrària Ecològica (CCPAE).** Gran Via de les Corts Catalanes 612. 08007 Barcelona. Tel. 933046700. Correu electrònic: ccpae@correu.gencat.es

Coordinadora Camperola Europea ► Per a la CPE (sigles en francès), el pagès i la pagesa han de dur a terme dues funcions essencials per a la societat: la producció d'aliments de qualitat i el manteniment de l'espai rural viu. Cada minut desapareix una explotació agrària a la Unió Europea i la CPE intenta agrupar els sindicats agraris ecologistes i verds encapçalats per la *Confédération Paysanne* que va obtenir un fort ascens en les passades eleccions agràries a França. A l'Estat espanyol només en formen part els representants a Euskadi i Galícia de la Coordinadora d'Organitzacions d'Agricultors i Ramaders (COAG), malgrat les simpaties a tot el món sindical progressista. **Contacte:** cpe@agoronet.be

Consumidors ecològics ► El Brot de Reus és la primera cooperativa d'aliments ecològics que es va fundar a l'Estat espanyol fa vint anys. Ara, aquestes associacions i cooperatives tenen una *Coordinadora Estatal d'Associacions i Cooperatives de consum de productes Eco-biològics* que reuneix a una vintena de col·lectius. Disposen de locals, preparen la cistella setmanal amb treball voluntari, organitzen xerrades i desplaçaments als camps de conreus o plantes d'elaboració. Les botigues de productes ecològics de Catalunya s'estan agrupant a l'*Associació del Comerç General Ecològic i Natural*. **Contactes:** **Acogen.** Carrer Aragó 217, primer. 08007 Barcelona. Tel. 933233862. Correu electrònic de la Cooperativa Germinal: germinal@retemail.es

Comerç just ▶ D'on procedeix l'aliment que tens al plat? No, no estem preguntant pel nom del supermercat. El nostre aliment ha estat produït per agricultors de tot el món. Les etiquetes dels productes ometen les condicions laborals, el maltracte que han patit els que els han produït. L'Organització Mundial del Comerç, creada l'any 1994, promou el comerç lliure però no necessàriament just. No sanciona cap país per exportar productes fets en condicions d'esclavitud, per exemple. A Catalunya, la *Xarxa de Consum Solidari* reuneix un grapat de col·lectius promotors d'iniciatives i distribueixen productes del comerç just. **Contactes:** xarxaconsum@pangea.org. La *Coordinadora Estatal de Comerç Just* promou la feina dels col·lectius partidaris del comerç transparent amb garanties ecosocials. **Contacte:** coorcoj@euskalnet.net

Consum responsable ▶ Consumir de forma ètica sembla impossible, perquè sembla que l'única motivació de les empreses sigui el guany econòmic. La rendibilitat és incompatible amb la justícia social i l'equilibri ecològic? És possible compaginar l'ètica amb l'activitat econòmica si el consumidor castiga els empresaris i governs explotadors amb el boicot i premia les empreses ciutadanes: les que tenen en compte el guany econòmic, el respecte al client, a l'empleat i al medi ambient. Informar per promoure el consum responsable és l'objectiu del *Centre de Recerca i Informació en Consum*. **Contacte:** cric@pangea.org

Cuines solars ▶ Cuinar amb el Sol, amb l'energia dels seus raigs, és una bona alternativa a l'ús de llenya al Tercer Món i una opció d'estalvi energètic a les nostres contrades. La gran qualitat dels aliments cuinats lentament, tan sols necessita un canvi d'hàbits (preparar el dinar a primera hora), una tecnologia (les cuines solars d'acumulació o concentració) i un cert entrenament. Les cuines es poden obtenir a Biohàbitat, organitzadors de les trobades solars que anualment se celebren a finals de juny a Benicarló. Hi ha un manual que ho explica tot plegat i algunes d'aquestes cuines s'envien plegades. **Contactes:** Biohàbitat 964692484. info@biohabitat.org La *cocina solar. El nuevo arte de cocinar de modo saludable y ecológico*. Joan García. Progenza telèfon 954278158. postmaster@progenza.es

Democràcia alimentària ▶ La Comissió de Drets Humans de les Nacions Unides va aprovar una resolució històrica, el passat 21 d'abril, sobre el dret a l'alimentació, tot considerant-lo un dret humà fonamental. El Govern d'Estats Units va ser l'únic que va votar en contra. La democràcia alimentària es basa en aquest dret fonamental. És el dret a saber, optar, participar, corresponsabilitzar-se de l'alimentació i poder reclamar davant els tribunals de justícia. Per aconseguir que aquest dret sigui possible, cal una autoritat alimentària a cada país, que actuï independentment del Govern i els fabricants, amb excepcionals mecanismes de participació. **Contacte:** democra-ciaambiental@pangea.org

Ecoaldees ▶ Els anomenats neorurals dels anys seixanta i setanta ara s'agrupen en les ecoaldees. Definides per Hildur Jackson com un assentament sostenible en un medi rural o urbà que respecta i restaura el sistema circulatori dels quatre elements: Terra (estructures

físiques), Aigua (infraestructura), Foc (estructures socials) i Aire (cultura). Celebren trobades anuals, la tercera a Amayuelas de Abajo, i han editat un llibre. Es relacionen amb la *Xarxa Global d'Ecoaldees (GEN)*. També hi ha una guia de la *Vida Alternativa* amb 50 llars o seus repartides arreu del territori de l'Estat espanyol. **Contacte:** carrucha@pangea.org

Economia social i alternativa ▶ Cooperatives autogestionàries alternatives a les empreses convencionals, com Mòn Verd dedicada a la distribució d'aliments i productes de neteja ecològica que promou projectes sostenibles a l'anomenat Tercer Sector: cooperatives, societats laborals i organitzacions sense ànim de lucre. **Contacte:** mon-verd@retemail.es

Fastfood ▶ A mitjans dels anys vuitanta, el grup *London Greenpeace* va convocar el 16 d'octubre com el Dia Mundial contra McDonald's amb piquets informatius a la porta dels establiments de l'empresa líder de l'aliment preparat. Hellen Steel i Dave Morris, dos activistes del grup, van ser processats per difamació: als fulls informatius s'afirmava que menjar hamburgueses McDonald's podia ser mortal. El judici va començar el 28 de juny de 1994 i va durar 313 dies. Tot plegat va promoure un debat al Regne Unit d'incalculables conseqüències. El 19 de juny de 1997 la sentència reconeixia que parts substancials i significatives dels fulls eren certes. **Contacte:** www.McSpotlight.org

Falsos Bio ▶ Arreu de la Unió Europea la denominació bio, eco o orgànic és protegida i el seu ús està sotmès a la regulació concertada. La certificació ecològica és una fórmula de regulació concertada: administració, pagesos i elaboradors, sindicats, empresaris, experts, professionals i consumidors es posen d'acord amb el perfil del producte i la inspecció. Comporta un reclam identificable per al comprador que coneix aquests productes com ecològics, orgànics o biològics. *Spain is diferent*. Recentment el Ministre d'Agricultura, Arias Cañete, ha promogut un Reial Decret que liberalitza l'ús del terme bio, tot protegint els interessos de grans fabricants com Nestlé o Danone que comercialitzen productes anomenats bio que no són ni biològics, ni procedents de l'agricultura ecològica. Això desprotegeix els productes realment ecològics davant el consumidor i el mercat europeu. La pròpia Comissió Europea ja va declarar que procedirà contra el decret dels falsos bio. Hi ha un llistat de productes fraudulents. **Contacte:** consellverd@pangea.org

Fires ecològiques ▶ Hi ha tres tipus de fires ecològiques. Les que tenen lloc al carrer, fires alternatives en poblacions com la *Fira d'Agricultura Ecològica i Medi Ambient d'Altafulla*, a mitjans de juliol. Les que fan servir recintes firals més o menys convencionals com *Biocultura*, *Setmana Verda Internacional* a principis de maig a Barcelona o *Ecoviure Vida ecològica en món sostenible*, a Manresa del 21 al 23 de setembre, i les que incorporen temes ecològics dins les fires convencionals. A les fires es fan molts tractes i actes informatius i permeten fer-se una idea de tot plegat. A Alemanya, *Bio Fach*, que té lloc al mes de febrer, és la més important d'Europa. **Contactes:** www.biocultura.org i www.ecoviure.com

Malbouffe ▶ La primera vegada que es va fer servir aquest neologisme va ser el 12 d'agost de 1999 a les portes del McDonald's en construcció a Millau. José Bové va fer servir primer l'expressió "*bouffe de merde*" i immediatament la vaig convertir en *malbouffe*, perquè sonava més educada". La *malbouffe* és menjar de qualsevol manera i en català es podria traduir per "mala teca". Ecologistes, alternatius, conservadors i gastrònoms van promoure un debat d'àmplia repercussió. **Contacte:** www.confederationpaysanne.fr

PAC per què, PAC per qui ▶ La meitat del pressupost europeu és destinat a la Política Agrícola Comuna, la PAC. La *Plataforma Rural* demana que la meitat dels 360.000 milions de pessetes que rep l'Estat espanyol de la Unió Europea es destinin al foment d'una agricultura duradora ecològica, tot fomentant l'agricultura familiar i l'altre 50% al desenvolupament rural. En canvi, el destí de gran part del pressupost va a parar no als productors sinó a la gran producció. **Contacte:** plataforma-rural@cdrtcamos.es

Plataforma Rural ▶ Formada l'any 1992 amb el suport de Càritas, sindicalistes, ecologistes i organismes especialitzats, la *Plataforma Rural* forma part de la *Xarxa Europea de Plataformes per una Agricultura sostenible*. El món rural s'ensorra: més de 2.000 pobles abandonats el segle passat. La *Plataforma Rural* organitza el Forum per a un món rural viu, el tercer i darrer a Navas de las Cuevas (Segovia). **Contacte:** *Plataforma Rural*. Carrer Navas de Tolosa 3, 3°. 28013 Madrid. plataforma-rural@cdrtcamos.es

Slowfood ▶ Pizzeries, hamburgueseries i bocateries són els temples de l'aliment ràpid. L'any 2000, a l'Estat espanyol les pizzeries no van créixer, però les hamburgueseries ho van fer en un 21% i les bocateries en un 22%. McDonald's, Grup Telepizza, Burger King, Pans&Company i Pizza Hut copen el 75% del mercat. Preus, estils informals, combinació del vagarejar i l'endrapar en fan un èxit. En front, el moviment internacional *slowfood* reclama la qualitat, el plaer del menjar i l'alimentació amb els cinc sentits. A Barcelona el Grup pluridisciplinari del FAD intenta estudiar la globalització de l'alimentació. **Contacte:** www.slowfood.com

SOS Camperols ▶ Quins són els drets de la pagesia? La població activa agrària ha anat minvant. Del 1975 al 1995 va disminuir en dos milions de persones a l'Estat espanyol. A finals de 1996 tan sols quedaven 979.000 persones en el sector, de les quals 228.000 són assalariats i la resta, agricultors entre els que hi ha els grans

propietaris, agricultors a temps parcial i absentistes. SOS Camperols dona ajut als agricultors endeutats amb assessorament jurídic i suport tècnic, tot negociant conjuntament amb bancs, caixes d'estalvi i caixes rurals, i pressionant l'administració. **Contacte:** plataforma-rural@cdrtcamos.es

Vaques boges ▶ *Per les 'Banyes'* és un butlletí electrònic sobre la malaltia de l'Encefalopatia Espongiforme Bovina (EEB) i la seva repercussió en la salut humana i ambiental. Des de fa quatre anys un web fet a Barcelona lidera la informació crítica sobre el tema, silenciada pels grans poders mediàtics. **Contacte:** democraciaambiental@pangea.org. URL:www.ictnet.es/+rerafons/eet.htm

Via Campesina ▶ Plataforma internacional que reuneix els moviments agraristes i de camperols d'arreu del món. Són presents en totes les cites internacionals relacionades amb l'agricultura i el comerç. Per recordar la mort de 23 camperols, el 17 d'abril de 1996, a Eldorado dos Carajás (Brasil), han començat a commemorar el Dia Internacional de la Lluita camperola i el 15 d'octubre és el Dia Mundial de la Dona Rural. **Contacte:** viacam@gbm.hn. URL:[://ns.rds.org.hn/via/](http://ns.rds.org.hn/via/)

Vegetarianisme ▶ Exclou la carn i el peix dels seus àpats. Els ovolàctics accepten els derivats lactis i els ous. Els *vegans* cap tipus de producte derivat dels animals, inclosos roba i objectes. Els *crudívors* mengen aliments frescos sense bullir o coure. Estan lligats a tradicions religioses (hinduisme) o motivacions des de sanitàries a solidàries amb els animals o el Tercer Món. Són una ciutadania privada de drets. Una recent enquesta conclou que el 93% dels enquestats a l'Estat espanyol consideren que els restaurants haurien d'oferir menús vegetarians als seus clients. **Contacte:** *Societat Naturista Vegetariana de Barcelona*. Carrer Casp 78, principal. 08010 Barcelona. Telèfon 93 265 85 07.

Xarxa d'Amics del Compost Casolà ▶ Com aprofitar les restes de la cuina i no morir en l'intent de fer compost. El 40% dels residus d'aliments podrien ser adob per plantes i no combustible per incinerar o fem a abocar. Un manual de com reciclar els residus orgànics que produïm a casa i una xarxa d'amics t'ajuden a no defallir. La xarxa va néixer a Sant Cugat l'any 1998, per iniciativa del CEPA, arran de diversos cursets que es varen fer amb molt d'èxit en aquesta localitat. **Contacte:** *Cepa*. Apartat 117. 08750 Molins de Rei cepa@pangea.org

dCIDOB 80. **Seguretat alimentària.**

Adreces d'internet interessants per visitar.

ADRECES D'INTERNET interessants per visitar ►

Organització de les Nacions Unides per a l'alimentació (FAO)

<http://www.fao.org/inicio.htm>

Idiomes castellà, anglès i francès

Fundada el 1945, en el marc de les Nacions Unides, amb els objectius principals d'augmentar els nivells de nutrició i de vida, així com incrementar la productivitat agrícola i millorar les condicions de vida de la població agrícola, la FAO està dedicada a l'agricultura, la silvicultura, la pesca i el desenvolupament rural. Compta amb 180 estats membres més la Unió Europea. Una de les seves prioritats és la recerca de la seguretat alimentària, entesa com l'accés de tota la població en tot moment als aliments necessaris per portar una vida activa i saludable.

Seccions:

- Organització i temes prioritaris: oficina del director general; agricultura, economia, pesca i desenvolupament sostenible; programes d'associació, cooperació tècnica i pressupostos i avaluació; oficines jurídica i especialitzades; treball; comerç; biotecnologia en l'alimentació i l'agricultura; sistemes de producció integrada; ètica en l'alimentació i l'agricultura; gènere i seguretat alimentària; petits estats insulars en desenvolupament; joventut rural; desertització, agricultura orgànica i diversitat biològica.
- Notícies breus i ampliades. Últimes notícies de la febre aftosa.
- Selecció de temes a fons: els aliments com a dret humà fonamental; la SIDA com a amenaça per a l'Àfrica rural.
- Vigilància mundial: alertes de fams, sequeres i escassetat d'aliments.
- Informes mundials de la FAO i conferències regionals.
- Programes especials: Programa Especial per a la Seguretat Alimentària (PESA); Sistema de Prevenció d'Emergència de Plagues i Malalties Transfrontereres dels Animals i les Plantes (EMPRES); Sistema Mundial d'Informació i Alerta sobre l'Agricultura i l'Alimentació (SMIA); operacions especials de socors.

Programa Mundial d'Aliments (PMA)

<http://www.wfp.org/>

Idioma anglès

Creat el 1963 en el si de les Nacions Unides, el PMA és l'organització mundial més important en temes d'ajuda alimentària i de lluita contra la fam. L'any 2000 ha atès 80 milions de persones de 83 països, incloent-hi la major part de refugiats i desplaçats interns al món.

El seu web inclou les següents seccions i informacions:

- Informació sobre l'organització, història, funcionament, notícies, crides internacionals, ajuda, polítiques, operacions i contactes.
- La fam al món. Mapa del món amb informació de l'estat de la fam i l'alimentació, país per país.
- Programes d'emergències, rehabilitació i desenvolupament. Per anys, amb gràfics i quadres.
- Atenció a les dones com a primer pas per a combatre la fam i la pobresa.
- Escola i alimentació; aliments per treball. Situació per països.

Xarxa del CAC sobre Desenvolupament Rural i Seguretat Alimentària

<http://www.accnetwork.net/inicio.htm>

Idioma castellà, anglès, francès i àrab

La FAO i el Fons Internacional de Desenvolupament Agrícola (FIDA), amb la col·laboració del PMA, creen aquesta xarxa el 1997 com a instrument de coordinació i seguiment dels programes i activitats destinats a assegurar aliments per a tothom. Per tant, té com a objectiu mobilitzar els governs per aconseguir una aplicació eficaç del Pla d'Acció de la Cimera Mundial sobre l'Alimentació i els programes de desenvolupament rural i seguretat alimentària.

En el seu web, a més d'informació molt detallada del projecte i la inclusió de notícies i respostes a les qüestions plantejades més comuns, podem trobar les següents seccions:

- Llistat i enllaços a les agències de les Nacions Unides membres de la xarxa: FAO, OIEA, FIDA, OIT, FMI, ONUSIDA, ACNUR, ONU, CNUAH, UNICEF, PNUD, UNESCO, PNUMA, ONUDI, PNUFID, FNUAP, BM, PMA, OMS, OMM.
- Informació sobre els grups temàtics i les qüestions a treballar, com per exemple: la iniciativa a la banya d'Àfrica; seguretat alimentària, mobilització social i habilitació comunitària; superació de la pobresa humana; i la construcció d'una xarxa plural.
- Recursos: informació sobre materials rellevants disponibles sobre diferents temàtiques, a més d'enllaços a altres recursos d'Internet.
- Activitats dels grups temàtics país per país.
- Documents disponibles sobre diferents temes: agricultura, pobresa, emergències i desastres naturals, institucions rurals, nutrició, etc.
- Enllaços i contactes.

Guia ELDIS de Seguretat Alimentària

<http://www.ids.ac.uk/eldis/food/food.htm>

Idioma anglès

ELDIS és un portal d'informació sobre desenvolupament elaborat per l'Institut d'Estudis per al Desenvolupament de la Universitat de Sussex.

Aquesta guia sobre la seguretat alimentària s'estructura de la següent manera:

- Temes de recerca: la reforma del mercat agrícola (privatització i ajustament).
- Guies sobre agricultura i desastres (amb enllaços a organitzacions de recerca, estadístiques, imatges, bases de dades, directoris, llistes de discussió, etc.).
- Fitxes, país per país, sobre seguretat alimentària.
- Organitzacions internacionals i sistemes d'alerta.
- Informes de situació i estadístiques.
- Centres de recerca i llistes de discussió.
- Recursos bibliogràfics i altres recursos a Internet.

Seguretat alimentària: de la granja a la taula (Comissió Europea)

http://www.europa.eu.int/comm/food/index_es.html

Idiomes castellà, anglès, danès, alemany, francès, italià, neerlandès, grec, portuguès, finlandès i suec

Web elaborat per la Comissió europea a fi d'informar sobre tots els aspectes referents a la seguretat alimentària, una de les màximes preocupacions durant els últims temps per part dels ciutadans de la Unió Europea.

S'estructura de la següent manera:

- ▶ Principals àmbits temàtics: Llibre Blanc sobre Seguretat Alimentària, prioritats estratègiques; sanitat animal, prevenció i control de les malalties dels animals; seguretat dels pinsos; seguretat dels productes alimentaris.
- ▶ Temes específics: febre aftosa; EEB (encefalopatia esponjiforme bovina); biotecnologia; principi de cautela; campanya d'educació sobre la seguretat alimentària.
- ▶ Documents: comitès científics; informes d'inspeccions; reglaments i comunicats de premsa; discursos i legislació vigent; publicacions i estudis.
- ▶ Novetats: debat de la qualitat dels aliments a Europa; biotecnologia: missatges dels ciutadans sobre els organismes modificats genèticament (OMG) i missatge de David Byrne, comissari europeu de Sanitat i Protecció dels consumidors.

Campanya d'educació sobre seguretat alimentària

<http://www.seguridadalimentaria.com/>

Idioma castellà

Elaborat per iniciativa de la Unió Europea, aquest web va dirigit al consumidor de productes alimentaris. Ofereix consells per fer una bona compra, sobre com manipular els aliments i sobre com llegir correctament una etiqueta.

Altres seccions:

- ▶ Relació dels punts d'informació existents per al consumidor.
- ▶ Articles d'experts sobre diversos temes: la carn de vaca, la seguretat alimentària com un dret del consumidor, nutrició, qualitat de vida.
- ▶ Secció especial dirigida principalment a la premsa, amb comunicats, fonts d'informació i altres enllaços.
- ▶ Materials pedagògics elaborats per la Campanya de la UE sobre Seguretat Alimentària.

CONSUMASEGURIDAD.COM

<http://www.consumaseguridad.com/>

Idioma castellà

Aquest web està especialitzat en la seguretat alimentària, centrat en els consumidors i promogut per les cooperatives de consumidors. L'alimenten periòdicament un grup de periodistes i professionals de les diverses àrees relacionades amb la salut i el consum d'aliments, tant des d'una vessant divulgativa com científica.

Seccions:

- ▶ Temes: crisi de les vaques boges, la seguretat del producte segons la normativa legal, riscos segons els aliments i els agents patògens (reportatges, actualitat, notícies i anàlisi).
 - ▶ Temes especials: legionel·la i aliments transgènics.
 - ▶ Actualitat diària i butlletí setmanal.
 - ▶ Enquestes, cartes i fòrums de debat.
 - ▶ Documentació: consulta de la documentació bàsica en seguretat alimentària.
 - ▶ Enllaços amb les pàgines principals sobre seguretat alimentària.
- Enllaços per temes: vaques boges, febre aftosa, riscos alimentaris, etc.

Consell Europeu d'Informació sobre alimentació

European Food Information Council (EUFIC)

<http://www.eufic.org/sp/safe/safe.htm>

Idiomes anglès, castellà, francès, italià, alemany i portuguès

L'EUFIC és un organisme independent sense ànim de lucre que proporciona informació científica sobre aliments i altres temes relacionats amb la seguretat alimentària, la nutrició, la salut i la biotecnologia. El seu web disposa d'un apartat dedicat especialment a la seguretat alimentària amb informació molt exhaustiva i actual.

Seccions:

- ▶ Butlletins EUFIC: "De la granja a la forquilla"; "Additius alimentaris"; "Malalties d'origen alimentari"; "¿Menjars sense enzims?"
- ▶ Articles de *Food Today*. Exemples: "Evitar la contaminació creuada"; "Els orígens del cacau"; "Valoració de la seguretat dels additius alimentaris a la Unió Europea"; "Aliments segurs: la ciència al servei de la taula"; "L'Organització Internacional de la Salut i la seguretat alimentària", etc.

EL GÈNERE I LA SEGURETAT ALIMENTÀRIA

<http://www.fao.org/gender/genero.htm>

Idiomes anglès, castellà, francès i àrab

Aquest lloc web ha estat elaborat per la FAO per contribuir a difondre la importància de la qüestió del gènere en la seguretat alimentària i en el desenvolupament en general. La perspectiva de gènere inclou totes les relacions establertes, tant en l'àmbit social com cultural, entre homes i dones i afecta una gran varietat de temes socials, econòmics i polítics. El web s'estructura en nou apartats, amb informació detallada i exemples de cas:

► **Agricultura:** les dones i els homes aconsegueixen de la mateixa manera un paper important en l'agricultura a tot el món, produint, elaborant i proporcionant els aliments que consumim. Particularment als països en desenvolupament, les dones produeixen entre el 60% i el 80% dels aliments. No obstant això, les estratègies de desenvolupament sovint les subestimen o les ignoren. Es mantenen els prejudicis sexuals i la insensibilitat a les diferències entre homes i dones. Per altra banda, s'ha constatat en els països en desenvolupament un augment del que s'ha anomenat "feminització de l'agricultura", és a dir, del nombre de famílies rurals encapçalades per dones; a causa de les guerres, les migracions dels homes a les ciutats a la recerca de treball i la creixent mortalitat causada pel VIH/SIDA. Aquest fenomen limita en gran mesura la capacitat de les dones per produir, procurar i preparar aliments.

Enllaços amb altres temes relacionats: les dones quant a usuàries, administradores i conservadores de la diversitat biològica; la feminització de l'agricultura; esferes d'actuació (accés a la terra, als crèdits, als inputs agrícoles, etc.); dades i xifres.

► **Divisió del treball:** pel que fa a la divisió del treball entre homes i dones en la producció agrícola, normalment els primers llauen els camps i guien els animals de tir, mentre que les segones realitzen la major part de les tasques de sembra, aixadó, abonament i ruixat amb plaguicides, recol·lecció i trilla. Els homes s'ocupen dels cultius comercials a gran escala (dels que generalment es queden els ingressos) i les dones de la producció d'aliments per a la família i dels cultius comercials a petita escala (habitualment usen les seves terres per a la producció de cultius de subsistència). Diversos estudis mostren com les dones, a gairebé totes les societats, treballen més hores que els homes, especialment les camperoles, les quals són les principals productores d'aliments al món. A més, són les responsables de preparar i elaborar els aliments així com també d'acomplir el seu paper fonamental de criar i tenir cura dels infants i atendre als membres vells de la família. Malgrat tot, el treball de les dones no es reflecteix a les estadístiques, ja que normalment és un treball no remunerat que no va dirigit al mercat.

Enllaços amb altres temes relacionats: les agricultores i la tecnologia; dades i xifres; l'administració de l'explotació agrícola i la llar; migració; sistemes agrícoles.

► **Medi ambient:** per a la seguretat alimentària mundial és fonamental l'estat del medi ambient del planeta i, tal com s'ha reconegut en diversos fòrums internacionals, els temes de "la dona i el medi

ambient", no només estan relacionats sinó que s'han d'incorporar a la planificació de les polítiques de desenvolupament. Homes i dones, juntament, han de preservar el medi ambient i promoure un desenvolupament ecològicament sostenible. Precisament, referent a la conservació de la fertilitat del sòl, les agricultores en són agents essencials, ja que tendeixen a utilitzar i perfeccionar mètodes de cultiu tradicionals. En aquest sentit, els planificadors de polítiques per al desenvolupament han de reconèixer la utilitat d'aprendre dels coneixements locals de les dones.

Enllaços amb altres temes relacionats: aprendre de l'experiència de les dones; dades i xifres; aigua, subministrament d'aigua i reg; coneixements indígenes i locals; conservació i utilització sostenible dels recursos; fitogenètics; mitjans de vida sostenibles; tinença de la terra i ordenació del territori.

► **Muntanyes (boscos):** els boscos són una font important d'ingressos i nutrició de la família. Les dones rurals freqüentment són les principals encarregades de protegir i tenir cura dels boscos, a més de tenir coneixements profunds dels recursos forestals. En tots els països en desenvolupament, les dones contribueixen en gran mesura a la silvicultura i, juntament amb els homes, tenen un paper decisiu en l'agrosilvicultura, un sistema agrícola que integra la producció forestal, agrícola i ramadera. La manca d'atenció als problemes específics de la dona, limita l'aprofitament i l'ordenació sostenibles dels boscos i els ecosistemes forestals a tot el món.

Enllaços amb altres temes relacionats: els horts a Java; els boscos com a font d'aliments; dades i xifres; anàlisi en funció del gènere i capacitat en silvicultura; ordenació de recursos comunitaris.

► **Nutrició:** les dones, a causa del seu estatus social i econòmic inferior i de les seves necessitats fisiològiques, són normalment més vulnerables als problemes de la nutrició. La millora dels coneixements en matèria nutricional i de seguretat alimentària per part de les dones pot prevenir malalties, problemes fisiològics i morts prematures.

Enllaços amb altres temes relacionats: qualitat i innocuïtat dels aliments; educació sobre nutrició; necessitat de nutrients; seguretat alimentària de la família.

► **Pesca:** la major font mundial d'aliments no produïts pels éssers humans la constitueix el peix, que a la vegada proporciona una font vital de vitamines i d'ingressos en efectiu per a moltes famílies. En l'esfera de la pesca, homes i dones desenvolupen tasques complementàries; els homes integrant les tripulacions de les grans embarcacions i les dones explotant barques més petites i canoes. A més, les dones de les comunitats de pescadors es dediquen a la fabricació i reparació de xarxes i a l'elaboració i comercialització de les captures. A molts països, la pesca continental és responsabilitat de les dones i moltes han passat a ser empresàries importants en el sector de la pesca. Moltes activitats de desenvolupament han mostrat que si es reconeix el paper clau de les dones en la pesca es poden aconseguir augments sostinguts de la productivitat i l'aprofitament sostenible dels recursos pesquers. Malgrat tot, la majoria de dones no tenen accés als recursos materials i de capital, al procés de presa de decisions, als llocs de responsabilitat, a la capacitat i a l'ensenyament acadèmic.

ADRECES D'INTERNET: GÈNERE I SEGURETAT ALIMENTÀRIA

Enllaços amb altres temes relacionats: com contribueix l'aqüicultura a la seguretat alimentària al sud d'Àfrica; dades i xifres; aqüicultura; papers de cada sexe en la relació amb la pesca; departament de pesca de la FAO.

► **Economia rural:** per incrementar la producció agrícola, el crèdit i el capital són elements indispensables. No obstant això, en els països en desenvolupament les dones, fins i tot quan són l'únic suport de la família, no gaudeixen de plena personalitat jurídica, fet que les inhabilita per obtenir crèdits. La ironia d'aquesta situació és que, tal i com demostren diversos estudis i l'experiència, quan les dones aconseguixen crèdits són més de fiar que els homes, respecte al reemborsament dels seus deutes.

Enllaços amb altres temes relacionats: la inversió en les dones; la qüestió de gènere en el context de les polítiques i la planificació; crèdit; la dona en el desenvolupament i les polítiques de gènere; planificació en el desenvolupament rural; polítiques econòmiques.

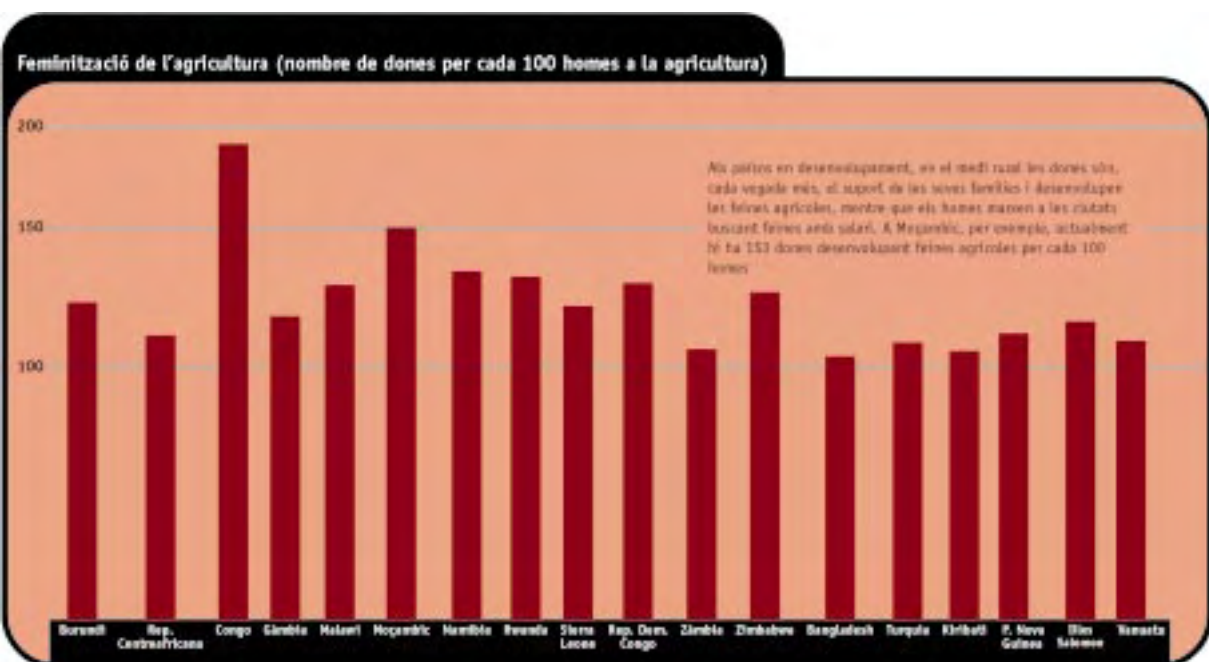
► **Població:** una perspectiva basada en el gènere pot contribuir a una millor comprensió dels problemes per al desenvolupament sostenible relacionats amb la població, ja que se centrarà en aspectes que tenen a veure amb les diferències entre homes i dones quant a l'aprofitament i l'ordenació dels recursos naturals, la divisió del treball en l'agricultura, la propietat de la terra i l'accés als recursos productius i reproductius. Per exemple, la situació de desavantatge de la dona respecte a l'ensenyament està directament relacionada amb uns índexs més alts de fecunditat i de mortalitat infantil.

► **Educació, extensió i comunicació:** respecte a l'educació, és evident que invertir en capital humà és una de les maneres més eficaces per reduir la pobresa i promoure el desenvolupament sostenible. Malgrat tot, en els països en desenvolupament les dones reben generalment menys educació que els homes. L'augment del nivell educatiu de les dones, a més de ser una qüestió de justícia, produiria resultats excepcionals quant a la seguretat alimentària mundial i una millora de la condició de les dones, així com de la salut i la nutrició de les famílies.

Sobre els programes d'extensió agrària, que garanteixen que la informació sobre noves tecnologies i varietats de plantes arribin als agricultors, es constata que en els països en desenvolupament aquests programes es dirigeixen fonamentalment als homes. Les agricultores només reben el 5% dels serveis de divulgació agrària a escala mundial. I quant a la comunicació, moltes activitats de desenvolupament no produeixen resultats satisfactoris perquè els planificadors no tenen el coneixement adequat sobre el paper de les dones en l'agricultura i la seguretat alimentària de la família, i no es prenen la molèstia de consultar a les mateixes dones sobre les seves activitats i necessitats.

Enllaços amb altres temes relacionats: dades i xifres; activitats d'extensió dirigides a la dona rural; anàlisi socioeconòmic i en funció del gènere; comunicació a favor del desenvolupament; gestió institucional; la dona rural i l'educació; mètodes participatius.

Data a tenir en compte ► el 15 d'octubre és el Dia Mundial de la Dona Rural

► <http://www.fao.org/gender>

dCIDOB 80. **Seguretat alimentària.**

Adreces d'internet: Gènere i seguretat alimentària.

EL GÈNERE I LA SEGURETAT ALIMENTÀRIA

<http://www.fao.org/gender/genero.htm>

Idiomes anglès, castellà, francès i àrab

Aquest lloc web ha estat elaborat per la FAO per contribuir a difondre la importància de la qüestió del gènere en la seguretat alimentària i en el desenvolupament en general. La perspectiva de gènere inclou totes les relacions establertes, tant en l'àmbit social com cultural, entre homes i dones i afecta una gran varietat de temes socials, econòmics i polítics. El web s'estructura en nou apartats, amb informació detallada i exemples de cas:

► **Agricultura:** les dones i els homes aconsegueixen de la mateixa manera un paper important en l'agricultura a tot el món, produint, elaborant i proporcionant els aliments que consumim. Particularment als països en desenvolupament, les dones produeixen entre el 60% i el 80% dels aliments. No obstant això, les estratègies de desenvolupament sovint les subestimen o les ignoren. Es mantenen els prejudicis sexuals i la insensibilitat a les diferències entre homes i dones. Per altra banda, s'ha constatat en els països en desenvolupament un augment del que s'ha anomenat "feminització de l'agricultura", és a dir, del nombre de famílies rurals encapçalades per dones; a causa de les guerres, les migracions dels homes a les ciutats a la recerca de treball i la creixent mortalitat causada pel VIH/SIDA. Aquest fenomen limita en gran mesura la capacitat de les dones per produir, procurar i preparar aliments.

Enllaços amb altres temes relacionats: les dones quant a usuàries, administradores i conservadores de la diversitat biològica; la feminització de l'agricultura; esferes d'actuació (accés a la terra, als crèdits, als inputs agrícoles, etc.); dades i xifres.

► **Divisió del treball:** pel que fa a la divisió del treball entre homes i dones en la producció agrícola, normalment els primers llauen els camps i guien els animals de tir, mentre que les segones realitzen la major part de les tasques de sembra, aixadó, abonament i ruixat amb plaguicides, recol·lecció i trilla. Els homes s'ocupen dels cultius comercials a gran escala (dels que generalment es queden els ingressos) i les dones de la producció d'aliments per a la família i dels cultius comercials a petita escala (habitualment usen les seves terres per a la producció de cultius de subsistència). Diversos estudis mostren com les dones, a gairebé totes les societats, treballen més hores que els homes, especialment les camperoles, les quals són les principals productores d'aliments al món. A més, són les responsables de preparar i elaborar els aliments així com també d'acomplir el seu paper fonamental de criar i tenir cura dels infants i atendre als membres vells de la família. Malgrat tot, el treball de les dones no es reflecteix a les estadístiques, ja que normalment és un treball no remunerat que no va dirigit al mercat.

Enllaços amb altres temes relacionats: les agricultores i la tecnologia; dades i xifres; l'administració de l'explotació agrícola i la llar; migració; sistemes agrícoles.

► **Medi ambient:** per a la seguretat alimentària mundial és fonamental l'estat del medi ambient del planeta i, tal com s'ha reconegut en diversos fòrums internacionals, els temes de "la dona i el medi

ambient", no només estan relacionats sinó que s'han d'incorporar a la planificació de les polítiques de desenvolupament. Homes i dones, juntament, han de preservar el medi ambient i promoure un desenvolupament ecològicament sostenible. Precisament, referent a la conservació de la fertilitat del sòl, les agricultores en són agents essencials, ja que tendeixen a utilitzar i perfeccionar mètodes de cultiu tradicionals. En aquest sentit, els planificadors de polítiques per al desenvolupament han de reconèixer la utilitat d'aprendre dels coneixements locals de les dones.

Enllaços amb altres temes relacionats: aprendre de l'experiència de les dones; dades i xifres; aigua, subministrament d'aigua i reg; coneixements indígenes i locals; conservació i utilització sostenible dels recursos; fitogenètics; mitjans de vida sostenibles; tinença de la terra i ordenació del territori.

► **Muntanyes (boscos):** els boscos són una font important d'ingressos i nutrició de la família. Les dones rurals freqüentment són les principals encarregades de protegir i tenir cura dels boscos, a més de tenir coneixements profunds dels recursos forestals. En tots els països en desenvolupament, les dones contribueixen en gran mesura a la silvicultura i, juntament amb els homes, tenen un paper decisiu en l'agrosilvicultura, un sistema agrícola que integra la producció forestal, agrícola i ramadera. La manca d'atenció als problemes específics de la dona, limita l'aprofitament i l'ordenació sostenibles dels boscos i els ecosistemes forestals a tot el món.

Enllaços amb altres temes relacionats: els horts a Java; els boscos com a font d'aliments; dades i xifres; anàlisi en funció del gènere i capacitat en silvicultura; ordenació de recursos comunitaris.

► **Nutrició:** les dones, a causa del seu estatus social i econòmic inferior i de les seves necessitats fisiològiques, són normalment més vulnerables als problemes de la nutrició. La millora dels coneixements en matèria nutricional i de seguretat alimentària per part de les dones pot prevenir malalties, problemes fisiològics i morts prematures.

Enllaços amb altres temes relacionats: qualitat i innocuïtat dels aliments; educació sobre nutrició; necessitat de nutrients; seguretat alimentària de la família.

► **Pesca:** la major font mundial d'aliments no produïts pels éssers humans la constitueix el peix, que a la vegada proporciona una font vital de vitamines i d'ingressos en efectiu per a moltes famílies. En l'esfera de la pesca, homes i dones desenvolupen tasques complementàries; els homes integrant les tripulacions de les grans embarcacions i les dones explotant barques més petites i canoes. A més, les dones de les comunitats de pescadors es dediquen a la fabricació i reparació de xarxes i a l'elaboració i comercialització de les captures. A molts països, la pesca continental és responsabilitat de les dones i moltes han passat a ser empresàries importants en el sector de la pesca. Moltes activitats de desenvolupament han mostrat que si es reconeix el paper clau de les dones en la pesca es poden aconseguir augments sostinguts de la productivitat i l'aprofitament sostenible dels recursos pesquers. Malgrat tot, la majoria de dones no tenen accés als recursos materials i de capital, al procés de presa de decisions, als llocs de responsabilitat, a la capacitat i a l'ensenyament acadèmic.

dCIDOB 80. **Seguretat alimentària.**

Selecció de Documents de la Base de Dades CIDOB.

Selecció de Documents de la Base de Dades CIDOB

► 39356- P.Ec. 2650/00

ACKRILL, Robert W.

"La difficile réforme de la PAC". *Problèmes économiques*, no. 2.650 (février 2000) p. 1-14

► I.E.-CJN 111/00

ALLARD, Patrice ; MAZOYER, Marcel ; (et al.)

"La sécurité alimentaire". *Informations et commentaires*, no.111 (avril-juin 2000). p. 4-50

► 33437- Ren. 49-50/97

ARROYO, Gonzalo ; ARIAS, Salvador

"Lineamientos estratégicos para un desarrollo endógeno centroamericano con seguridad y autosuficiencia alimentarias: la contribución de la biotecnología". *Revista centroamericana de economía*, no. 49-50 (1997). p. 179-254

► 24726- Fi.D. 4/96

AYRES, Wendy S. ; MACCALLA, Alex F.

"Desarrollo rural, agricultura y seguridad alimentaria". *Finanzas y desarrollo*, no. 4 (diciembre 1996). p. 8-11

► 42859-L.

CLAY, Edward ; STOKKE, Olav (eds.)

Food aid and human security. London: Frank Cass, 2000. p. 407

► 42933- CE-Dev. Abril/2000

COMISIÓN EUROPEA

"Programa comunitario de ayuda y seguridad alimentarias: por una apropiación nacional de la seguridad alimentaria: informe bianual 1998/1999". *Desarrollo*, (abril 2000). p. 1-100

► 41784- Pol.In. 1-2/00

DIECI, Paolo

"La crescita della disuguaglianza". *Politica internazionale*, no. 1-2 (gen-apr. 2000) p. 157-165

► 42908- D.D. 1-2/99

DUELL, Charles H.

"The increase in power and complexity is coming just as the "raw materials" are eroding". *Development dialogue*, no.1-2 (1999). p. 25-73

► 18243- C-FAO 155/95

DUNN, Kate ; DE GUERNY, Jacques (et al.)

"Una educación difícil: política demográfica y seguridad alimentaria". *Ceres*, no.155 (sept-oct. 1995). p. 5-38

► 43314- Ti.M. 162/00

DUFUMIER, Marc (dir.)

"Mutations de l'agriculture en Asie du Sud-Est". *Tiers Monde*, no. 162 (2000). p. 249-479

► 27948-D.

FONDO DE POBLACIÓN DE LAS NACIONES UNIDAS

Alimentos para el futuro: la mujer, la población y la seguridad alimentaria. New York: FNUAP, 1996. p. 16

► 41993 - Pop.Re. serie M. 15/00

"The global challenge". *Population report*, no.15 (2000). p. 1-31

► 26867- Bio. 9-10/96

GRAIN

"Libre comercio versus seguridad alimentaria". *Biodiversidad*, no. 9-10 (diciembre 1996). p. 3-9

► 23494- C.J.N. 398/96

HARDY, Yves

"La sécurité alimentaire pour tous: un voeu pieux?". *Croissance*, no.398 (novembre 1996). p. 18-22

► 38964- NUPI-Forum 2/99

HAUG, Ruth

"From integrated rural development to sustainable livelihoods: what is the role of food and agriculture?" *Forum for development studies*, no. 2 (1999). p. 181-201

► 41515- PNUD-BP 1998

LIPTON, Michael ; HAAN, Arjan de (et al.)

"Food security, food consumption patterns and human development". *Background papers* (1998). p. 45-120

► 37126- CONGD-TC 10/99

KOULAÏMAH, Andrea ; Oomen, Ad ; (et al.)

"Vacas gordas: vacas flacas, el impacto de la política agrícola común en los países del sur". *Temas de cooperación*, no.10 (1999). p. 1-122

► 41211- CONGD-TC 11/00

MADELEY, John ; ROBINSON, Clive (et al.)

"Entre el libre comercio y el comercio justo: las relaciones económicas entre la Unión Europea y los países del Sur". *Temas de cooperación*, no. 11 (2000) p. 5-207

► 39935- I.C.E.-S 2651/00

MASSOT MARTÍ, Albert

"La política agrícola común frente a la ronda del milenio: en defensa de la multifuncionalidad agraria". *Información comercial española*, no. 2651 (2000). p. 23-30

► 41965-L

MAYOR, Federico

Un món nou. Barberà del Vallès. Centre UNESCO de Catalunya, 2000. p. 494

► 34783-D

No short-cut to food security: an ISIS International-Manila information pack on women and food security. (1996) p. 1-48

► 33205-D

ORGANIZACIÓN DE LAS NACIONES UNIDAS PARA LA AGRICULTURA Y LA ALIMENTACIÓN

Conservación y utilización sostenible de los recursos fitogenéticos para la alimentación y la agricultura: plan de acción mundial: informe sobre el estado de los recursos fitogenéticos en el mundo. Roma: FAO,1997. p. 12

► 41092-L

PÉREZ DE ARMIÑO, Karlos

Ayuda alimentaria y desarrollo: modalidades, criterios y tendencias. Bilbao: HEGOA, 2000. p. 310

► 33771- HEGOA-CT 22/98

PÉREZ DE ARMIÑO, Karlos

"El futuro del hambre: población, alimentación y pobreza en las primeras décadas del siglo XXI". *Cuadernos de trabajo*, no. 22 (1998). p. 1-52

► 42592- B-OIEA 1/00

QIAN, Jihui ; TISUE, Thomas; VOLKOFF Alex

"Átomos para la paz: orientar la cooperación técnica hacia el logro de resultados". *Boletín del OIEA*, vol. 42, no. 1 (2000). p. 2-50

► 49264- M.De. 107-108/99

ROUDART, Laurence

"La situation agro-alimentaire mondiale". *Mondes en développement*, no.107-108 (1999). p. 71-77

► 42270- I.Aff. 2/00

RUBINO, Michael C.

"Biodiversity finance". *International affairs*, vol. 76, no. 2, (2000) p. 223-323

► 41519- PNUD-BP 1998

SHIVA, Vandana

"Biodiversity, consumption patterns and globalization". *Background paper* (1998). p. 229-267

► 36992- T.W.Q. 1/99

WHITE, Philip

"The role of UN specialised agencies in complex emergencies: a case study of FAO". *Third World Quarterly*, no.1 (1999). p. 223-238